

32298

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MENGEN'İN BEŞERİ VE EKONOMİK COĞRAFYASI

Yusuf AŞKAN

MASTER TEZİ

COĞRAFYA EĞİTİMİ BÖLÜMÜ

DANIŞMAN
Prof.Dr. Hamdi KARA

1992-ANKARA

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON KURULU
MENGELİ

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
ÖNSÖZ	
GİRİŞ	
a) İnceleme Alanının Yeri, Sınırları ve Başlıca Özellikleri.....	1
b) Araştırmanın Amacı, Metod ve Yöntemi	2
BÖLÜM I	
MENGEN'İN BEŞERİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ.....	6
A) NÜFUS	
1- Nüfusun Tarihçesi.....	6
2- Nüfusun Genel Özellikleri.....	7
3- Nüfusun Gelişimi.....	7
a) Doğal Nüfus Artışı.....	15
b) Göçler	17
4- Nüfus Yoğunluğu	19
5- Nüfusun Nitelikleri	20
a) Cins ve Yaş Kompozisyonu	20
b) Meslekler	23
c) Kültürel Durum.....	24
B) YERLEŞME.....	25
Genel Bakış.....	25
1- Yerleşme Tarihi	25
2- Yerleşmeyi Etkileyen Faktörler.....	28
a) Doğal Faktörler.....	28
b) Beşeri Faktörler	31
3- Yerleşme Tipleri	34
a) Köy Yerleşmeleri.....	34
b) Şehir Yerleşmeleri	39
4- Meskenler ve Özellikleri	40

BÖLÜM II.

MENGEN'İN EKONOMİK COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ.....49

Genel Bakış.....49

A) Hayvancılık Faaliyetleri.....	57
B) Ormancılık Faaliyetleri	60
C) İşçilik Faaliyetle.....	63
D) Tarımsal Faaliyetler	65
1. Tahıl Tarımı	66
2. Diğer Tarımsal Faaliyetler	77
3. Kooperatifçilik Faaliyetleri.....	80
4. Yayılacılık Faaliyetleri.....	82
E) Sanayi Faaliyetleri	85
F) Madencilik Faaliyetleri	87
G) Ticari Faaliyetler	88
H) Turizm Faaliyetleri	93
I) Ulaşım Faaliyetleri.....	93

BÖLÜM III.

MENGEN'İN SORUNLARI VE ÇÖZÜM YOLLARI.....97

A) Doğal Çevre Sorunları	97
B) Beşeri Sorunlar.....	99
C) Sonuç ve Öneriler	102
Kaynakça	107

ÖNSÖZ

"Mengen'in Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası" adlı yüksek lisans (master) tezi Prof. Dr. Hamdi Kara'nın danışmanlığında hazırlanmıştır.

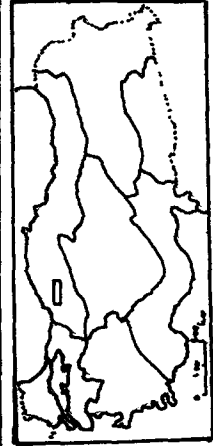
Bu tez bilimsel amaçlı bir coğrafya araştırması olmakla beraber, yöresel kalkınma planlarında yararlanılmaya yönelik de bir çalışmadır.

Araştırmalarımın tüm aşamalarında yol gösteren kıymetli hocam sayın Prof.Dr. Hamdi Kara, Doç. Dr. Mesut Elibüyük ve diğer coğrafya bölümü hocalarına her zaman yardım ve desteğini gördüğüm Ahmet Çamur ve Mehmet Ali Kılıç'a, Şerafettin Aşkan ve ailesine, ayrıca maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen aileme teşekkürlerimi borç bilirim.

Yusuf AŞKAN
1992 Ankara

MENGEN'İN TÜRKİYE'DEKİ YERİ

DEVREK İLÇESİ

ESKİPAZAR
İLÇESİ

MENGEN

PAZARKÖY

GÖKÇESU

GEREDE
İLÇESİ

YENİÇAĞ İLÇESİ

MERKEZ
İLÇE

- İlçe Sınırı
- Bucak Sınırı
- Karayolu
- Yerleşmeler

0 5 km

1. GİRİŞ

a) İnceleme Alanının Yeri, Sınırları ve Başlıca Özellikleri:

Yüksek lisans çalışmaları yapılırken genel amaç, araştırılmamış, ama araştırılması, ülkeye tanıtılması gerekli olan alanlarda yeni bilgiler ortaya çıkarmaktır. MENGEN ülkemizde belki de halkımız tarafından bilinen sayılı ilçelerden biridir. Buna karşın bugüne kadar araştırmacıların dikkatini çekmemiş bu yüzden de araştırılmamıştır.

Coğrafyacıların Mengen ve yakın çevresine yönelik lokal amaçlı çalışmaları olmuştur.⁽¹⁾ Ancak Mengen'in beşeri ve ekonomik coğrafya özelliklerin ortaya koyan bir araştırma yapılmamıştır. Bu amaçla "Mengen'in Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası" adlı tezi hazırlamaya karar vermiş bulunuyoruz.

Mengen Bolu ili'nin kuzeydoğusunda yer alır. Kuzeyinde Zonguldak ili'nin ilçesi Devrek, doğusunda Çankırı ili'nin Eskipazar ilçesi bulunur. Batıda Merkez ilçe, güneyde Yığılca ve güney-güneydoğuda ise Gerede İlçeleriyle sınırlandırılmıştır. Mengen bu konumu ile Batı Karadeniz Bölümü'nün orta kesiminde yer almış olup 40-41 derece kuzey paralelleri ve 31-32 derece doğu meridyenleri arasında bulunmaktadır. (Harita 1)

İnceleme alanı, Ankara-İstanbul metropollerini arasında E-5 karayoluna yakın, sanayi bölgeleri ile hizmet bölgeleri arasında kalmış, adını daha çok Aşçılık sayesinde duyurmuş bir ekonomik etkileşim sahasıdır.

Kuzey Anadolu depresyonlar kuşağının içerisinde yer alan Mengen Depresyonu, inceleme alanımızın büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Kuzeybatı Anadolunun genel özelliklerine uyum gösteren yörede reilefin genel karakteri, kuzeydoğu-güneybatı yönündedir. Dağ sıraları kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanır. Dağ sıralarının arasında yatay doğrultuda Mengen Depresyonu yer alır. Depresyonun kuzey ve güneyi faylarla sınırlanmıştır.

Mengen'in büyük bir bölümü doğudan batıya doğru uzanan Mengen ırmağı ile batıdan doğuya uzanan Bolu Irmağı'nın birleşerek Dirğine Irmağı'nı oluşturdukları vadiyi çevreleyen iki dağ sırası arasında kalır. Güneybatıda Merkez ilçe ve Gerede sınırından başlayarak uzanan Arkot Dağı'nın en yüksek yerini Naldöken Tepesi(1911m) oluşturur. Mengen'in kuzeyinde yer olan ikinci dağ sırasının batıdaki başlangıcı Çal Dağ kabul edilirse (1892m), doğuya doğru en yüksek yeri Kocasivri Tepesi(1761m) olan Megri Dağı oluşturur. (Harita 2)

Mengen, Batı Karadeniz ardı iklim karakteri taşır. Ancak mikrolimatik özelliklerden dolayı, Karadeniz ardı iklim ile karasal iklim arasında geçiş iklim tipi özellikleri yansıtır. Yazları kurak geçmeyen serin ve yağışlı, kışları ise soğuk ve kar yağışlıdır.

(1) S.GÖNEY, 1967 "Mengen Havzasındaki Köy Meskenleri" İstanbul Üniversitesi Coğ. Ens. Der. Cilt 8, Sayı 17 S.112.132.İst.
M.EMİROĞLU, 1977. Bolu'da Yaylalar ve Yaylacılık, Ankara.

Karadeniz Bölgesi'nin doğal bitki örtüsü olan ormanlar inceleme alanını % 59.3'ünü kaplamaktadır. 46770 hektarlık alan kaplayan ormanlar floristik çeşitlilik gösterir. Ağaç türlerinin dağılışı yükselti ve bakının etkisindedir. Depresyon kuzeyinde kurakçıl türler, güneyinde ise nemcil türler hakimdir. Depresyonun kuzeye açık güney yamaçlarında iğne yapraklılar, depresyon tabanında gürgen ve özellikle meşe türleri, güney yamaçlarda 800m'den sonra yerini kayına bırakmakta, 1150m den sonra köknar, 1350m den sonra da sarıçam doruklara kadar yükselmektedir. (Harita 11)

Mengen'in 1935 yılındaki nüfusu 16384 kişi iken, 1990 yılında bu nüfus 18982 kişi olmuştur. Mengen nüfusunun en yüksek değerine ulaştığı yıl 21269 kişi ile 1965 yılıdır. Nüfus devamlı bir azalma göstermektedir. Bunun da en önemli nedeni ekonomiktir. İnceleme alanı içerisinde kadın nüfusun oranı, erkek nüfustan daha yüksektir. Genç nüfus oranı düşüktür. Nüfusun en yoğun olduğu kesimler depresyon ve özellikle Bolu ve Mengen ırmaqlarıyla sulanabilen alanlardır. 1990 yılında km²'ye 22 kişi düşmekte olup, nüfusun en yoğun olduğu Mengen merkezde bu yoğunluk 781 kişiye ulaşır.

Mengen'de yerleşmeler gevşek yapılıdır. Mahalle sayısı çoktur (249 mahalle). Meskenlerin hakim yapı malzemesi ahşaptır. Meskenler birbirine uzak ve genellikle iki katlıdır. Meskenlerin eklentileri köyün belli bir kısmında toplanmıştır. 1990'dan sonra belediyelerin çalışmalarıyla düzenli yerleşim alanlarının oluşmasında alt yapı çalışmaları başlatılmıştır.

İnceleme alanı içerisinde halkın geçimini sağladığı faaliyetler çeşitlidir. Halk birden fazla faaliyetten geçimini sağlar. Gelir durumuna göre en önemli ekonomik faaliyet hayvancılıktır. Son yıllarda devlet teşvikleriyle modern hayvancılığa geçiş sağlanmıştır. Yöre halkı aşçılık sanatı'ndan yüksek gelir elde etmesine rağmen bunu ilçeye girdi olarak sağlayamamaktadır.

b) Araştırmanın Amacı, Metod ve Yöntemi:

Mengen'in Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası adlı tezimizde araştırarak ortaya çıkarmak istediğimiz konular genel olarak şunlardır: Mengen ilçesi'nin gelişmesi için gerekli koşullar inceleme alanı içerisinde mevcut iken, uygulanan, uygulanmakta olan yanlış politikalar yüzünden gelişmemesinin nedenlerini ortaya çıkararak, yeni projeler hazırlamak ve bunlardan yararlanılmasını sağlamaktır. Bu tez sadece bilimsel amaçlı bir araştırma olmayıp, Mengen İlçesi'nin tüm ilgililerinin bu çalışmadan yararlanması amacıyla hazırlanmıştır.

Bu çalışmada beşeri ve ekonomik coğrafya'nın metod ve teknikleri uygulanmıştır. Coğrafi olayların mekan içerisinde oluş, dağılışı, ilgi ve bağlılık prensiplerine göre incelemeler yapılmıştır. Araştırmaların sırasında gözleme dayalı sonuçların teze aktarılması uygun görülmüştür. Sanayi coğrafyası bakımından; sanayi tesislerinin kuruluş şartları araştırılmış, üretimin pazarlanması, ulaşım, ticaret ve turizmle ilişkisi kurularak ekonomik faydaların nasıl sağlanacağı önerilmiştir. Turizm coğrafyası açısından; doğal kaynakların verimli bir şekilde değerlendirilmesi gerektiği konusunda öneriler getirilmiştir. Beşeri bir

güç olan insanlarımızın potansiyel olmaktan çıkarılıp, çalışır hale getirmek için hangi yollara başvurulması gerektiği konusunda öneriler sunularak, tüm bu konularla ilgili etkili bir çalışma yapılmıştır.

Araştırma genel olarak üç aşamada gerçekleştirilmiştir.

1.Aşama: Araştırmanın ilk aşamasında literatür çalışması yapılmıştır. Fakat araştırma alanı ve konusuyla ilgili yeterince kaynağa rastlanmamıştır. Gerekli masabaşı çalışmaları yapıldıktan sonra araştırma konusu ve alanının kesin sınırları çizilmiştir.

2.Aşama: Arazi çalışmalarına çıkabilmek amacıyla Mengen ve yakın çevresinin 1/100.000 ölçekli jeoloji haritası, toprak haritası ve doğal bitki örtüsü haritası çizilmiştir. Köy envanter etüdlerinden yararlanarak 55 köy ve iki bucağın 1/25.000 ölçekli arazi kullanım haritaları çizilmiştir. Bu haritalardan ise 1/100.000 ölçekli Mengen'in idari haritası oluşturulmuştur.

Tüm bu literatür çalışmaları ve haritaların hazırlanmasından sonra 1991 yılı Temmuz ayında ilk arazi çalışmasına çıkılmıştır. İkinci arazi çalışmaları ise 1992 yılı Mayıs ayında olmuştur.

3.Aşama: Arazi çalışmaları da 5 aşamada gerçekleşmiştir.

1. Pazarköy Bucağı'na bağlı köyler incelenmiştir. Toplam 18 köy araştırılarak özellikle hayvancılık faaliyetleri üzerinde önemle durulmuştur. Seçilen örnek köylerde anket çalışmaları yapılarak fotoğrafları çekilmiştir.

2. Mengen Merkez'e bağlı 21 köy incelenmiştir. Özellikle ilçe sınırındaki köylerin ekonomik etki alanları araştırılmıştır.

3. Gökçesu Bucağı'na bağlı köylerin araştırılması. Linyit ocaklarının incelenmesi.

4. Yaylaların araştırılması, anket uygulanması, yaylalardaki ekonomik faaliyet, yerleşme ve nüfus ilişkilerinin incelenmesi.

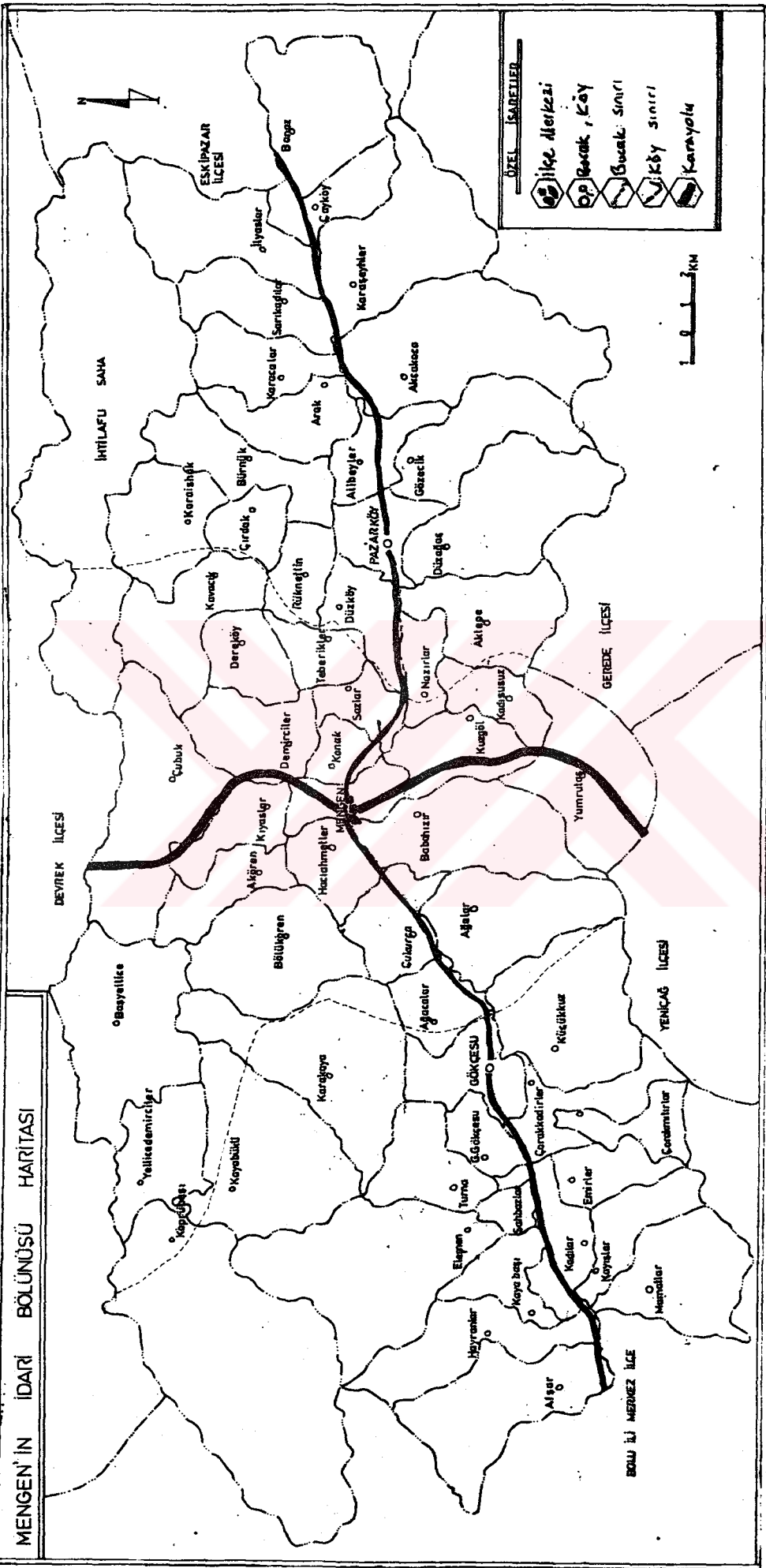
5. Mengen merkezde ticaret ve sanayi faaliyetleri, şehirleşme koşullarının gelişimi konuları araştırılmıştır.

Tüm araştırma alanıyla ilgili 350 adet fotoğraf çekilmiştir.

Araştırmaların sırasında arazinin dağlık oluşundan, sadece belirli zamanlarda⁽²⁾ köylere minibüslerin çalışmasından dolayı ulaşım güçlükleri çekilmiştir. Arazi çalışmaları hasat ve turizm dönemine rastladığından anket yapmakta güçlük çekilmiştir.

(2) Mengen Merkez'den hergün Ankara'ya, haftada iki gün İstanbul'a otobüs seferleri yapılmaktadır. Ayrıca pazarın kurulduğu cumartesi günleri tüm köylere ulaşım sağlanır. Pazarköy Bucağı'nda çarşamba, salı günleri ise Gökçesu'dan tüm köylere ulaşım sağlanmaktadır.

MİLLÎ MÜDÜR'LÜĞÜ'N İDARİ BÖLÜMÜ HARİTASI

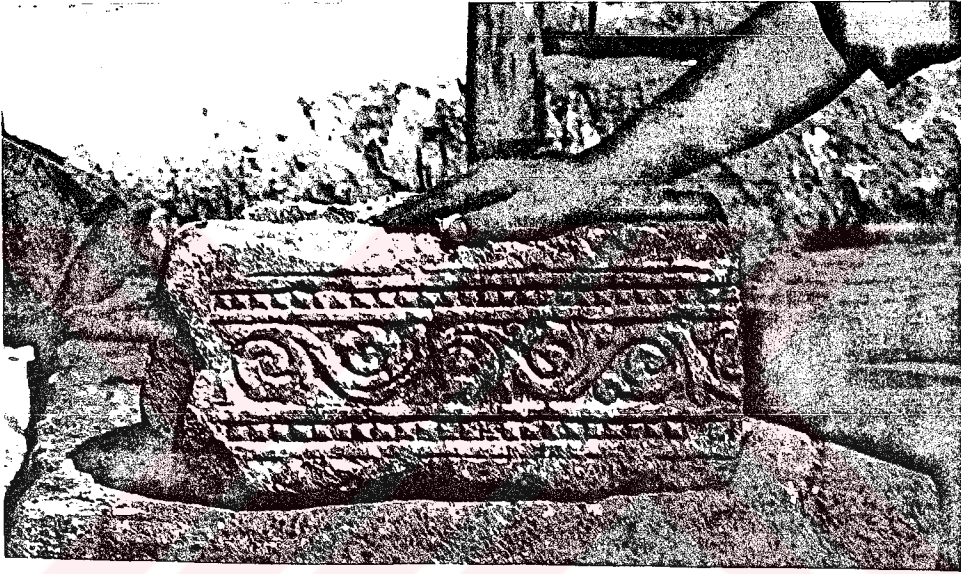
BÖLÜM I

MENGEN'İN BEŞERİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

A) NÜFUS

1.Nüfusun Tarihçesi

Mengen M.Ö 73 yılında Bitinya Kralı IV. Nikodomes tarafından Romalılara bırakılmıştır. Romalılardan sonra yöreye, Bolu'nun diğer yörelerinde olduğu gibi Bizanslılar sahip çıkmıştır. Halen Gökçesu ve Pazarköy⁽³⁾ vadisi boyunca Bizans, Roma ve Bitinya Krallığı'na ait eserler bulunmaktadır. (Fotoğraf 1). Mengen Gerede ile birlikte 1395 yılında Osmanlı topraklarına katılmıştır.

Fotoğraf 1. Pazarköy'de Bizanslılara ait sütun kalıntıları. Buna benzer eserler Pazarköy'de mevcuttur. Halk bunları eşik ya da dibektaşları olarak kullanmaktadır.

Bu tarihten 1812 yılına kadar Gerede'ye bağlı olarak kalmış ve onun geçirdiği yönetim devrelerine ortak olmuştur. O tarihlerde Mengen dört bey tarafından yönetilmekte idi. Bunlar; Konak Köyü'nde Kolçakpaşaoğlu Miri Ali, Pazarköy'de Albaşoğlu Halil Ağa, Yılanoğlu Ahmet Ağa, Susuz Köyü'nde Feyzullah Ağadır⁽⁴⁾.

19. Yüzyılın başlarında bütün Anadolu'da olduğu gibi Bolu ve çevresinde de halkın huzuru kalmamıştı. Osmanlının gerileme döneminde yapılan islahatlar halka ulaşamamıştı. Yine de devlece yeniden bir idari teşkilatlanmaya gidilmiştir. Mengen, Bolu-Viranşehir Birleşik Mutasarrıflığı'na bağlandı. 1864 yılında Bolu Mutasarrıflığı Kastamonu vilayetine bağlandı. Mengen 1915 yılına kadar, Bolu'nun kazalarından biri olan Gerede'ye bağlı bir nahiye olarak kalmıştır.

(3) Mengen ilçesi'nin ilk yerleşim yeri Pazarköy kuzeyindeki Gıflan Tepesinin etekleridir.

(4) 1973 Bolu ili Yılı (Mengen Maddesi) Bolu.

Mengen 1 Ocak 1948 yılında Gökçesu Bucağı'nı da sınırları içerisine alarak ilçe haline gelmiştir. Bu tarihe kadar Pazarköy Mengen'in merkezi durumunda iken, ilçe oluşuyla birlikte merkez, Türkbeyli mahallesinin bulunduğu bugünkü yerine taşınmıştır.

1990 yılında Mengen'in 55 köyü bulunmaktadır, ayrıca Mengen, Pazarköy ve Gökçesu gibi belediyeleri vardır. (Harita 3)

2. Nüfusun Genel Özellikleri:

Mengen İlçesi nüfusunda 1935-1990 yılları arasındaki değişim incelendiğinde toplam artışın % 15,85 olduğu saptanmıştır. Bu dönemde 1935 yılında nüfus 16384 kişi iken, 1990 yılında 18982 kişi olmak üzere 2598 kişi nüfusu eklenmiştir.

1935-1990 sayım dönemleri arasında, nüfusun her 5 yıllık dilimde ortalama % 1,44'lük artış göstermesi gerekirken, 1935-1950 yılları arasında, her 5 yıllık dönemde bu artış % 5,03 olmuştur. Bu dönem içerisinde özellikle 1945-1950 yılları arasında II. Dünya Savaşı'nın bitmiş olması, ülkenin ekonomik yönden güçlenmesi ve Mengen'den dışarıya fazla göç olmaması nedeniyle % 6,68'lik artış gerçekleşmiştir. 1950-1955 yılları arasında aşçılık sanatının büyük şehirlerde çekiciliğinin artması, buna bağlı güçleri arttırmış ve nüfus bu dönemde % -1,15'lik azalma göstermiştir.

1955-1965'de ilçe nüfusu Cumhuriyet döneminin en yüksek artış oranını göstermiştir. Bu artış % 14,09 'dur. 1965'den sonra bütün Türkiye'de olduğu gibi Mengen'de de kırdan-kente göç olayının başlaması, nüfusu azaltmış olmasına rağmen, 1970 yılından itibaren nüfus grafiğinde önemli değişiklikler görülmez (Grafik 1).

İnceleme alanımızın morfolojik durumu, yükselti farklılığı ve jeolojik esaslarını göz önüne alarak, nüfus değişimini dağ, yamaç ve depresyon köyleri grupları adı altında incelemeyi uygun gördük. Buna göre, 25 köy depresyonda, 17 köy yamaçta ve 15 köy de dağ köyü şeklinde ayrılmıştır.

3. Nüfusun Gelişimi

Mengen ilçesi nüfus grupları 1990 yılı verilerine göre incelendiğinde, 34 köyün nüfuslarının 0-200 kişi arasında, 17 köyün 201-400 kişi arasında, iki bucak merkezi ve ilçe merkezinin de nüfuslarının 2001-5000 arasında olduğu görülür. Nüfus gruplarının gelişimi küçük köylerin artışı yönündedir (Tablo 1).

Bolu ilinin 15 ilçesi vardır(1990). Bu ilçeler içerisinde Mengen'den daha az nüfus barındıranlar Kıbrısık ve Seben, 1990 yılında yeni ilçe olanlardan Yeniçağı, Dörtdivan ve Çilimli'dir. 1985 yılında Bolu ili'nin nüfusu 504.778 kişi iken, 1990 yılında 537.278 kişiye yükselmiştir. Bu dönemde Bolu ili nüfusunda % 6,43'lük artış gerçekleşmiştir. Aynı dönemde en yüksek artışı % 10,8'lik değerle merkez ilçe gösterirken, Mengen ilçesinin % 1,01 'lik bir artışı söz konusu olmuştur.

MENGEN VE YAKIN CEVRESİNİN FİZİKİ HARİTASI

Harita 2

N

1750-2000

1500-1750

1250-1500

1000-1250

750-1000

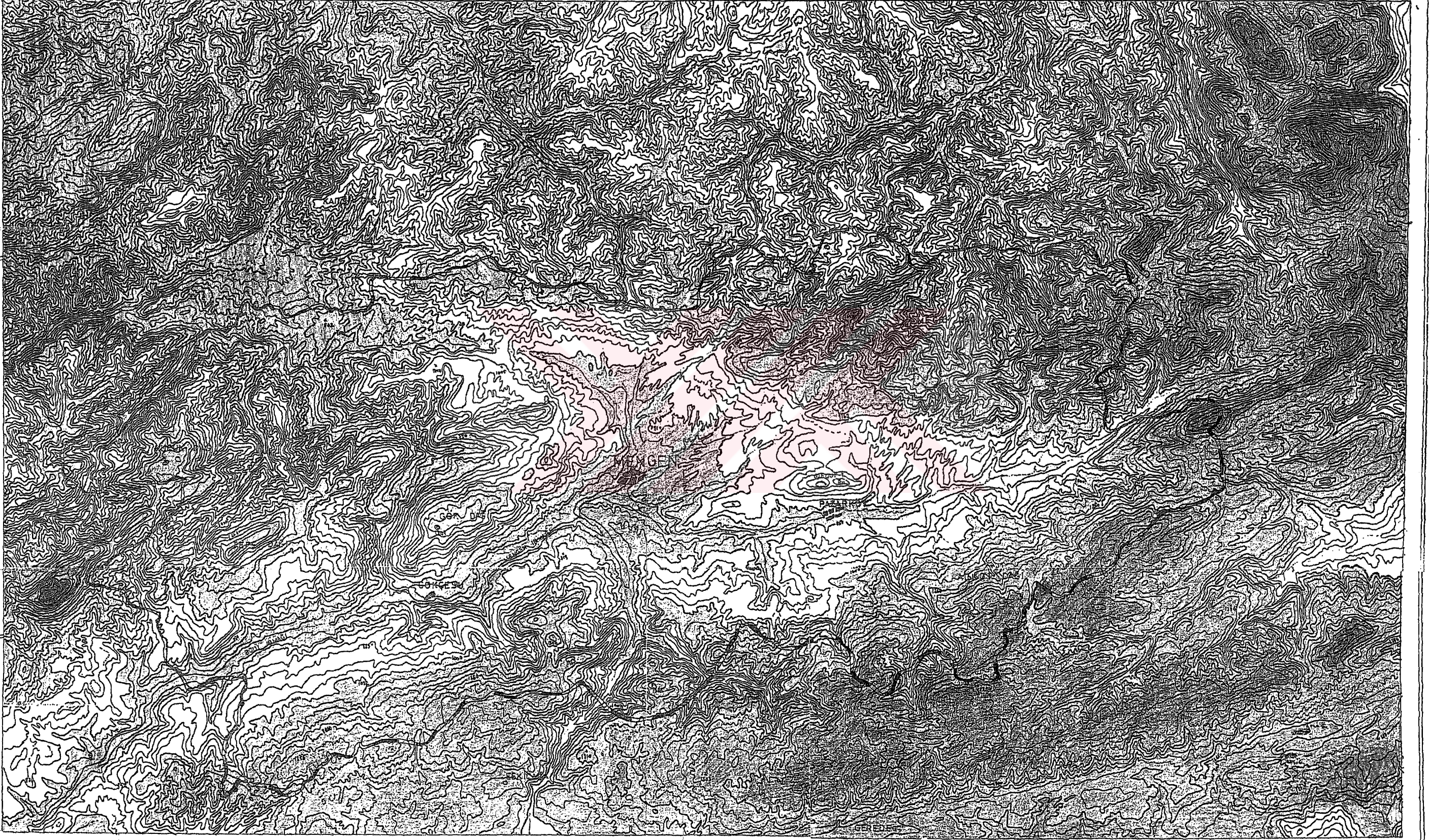
0-750 M

İLCE SINIRI

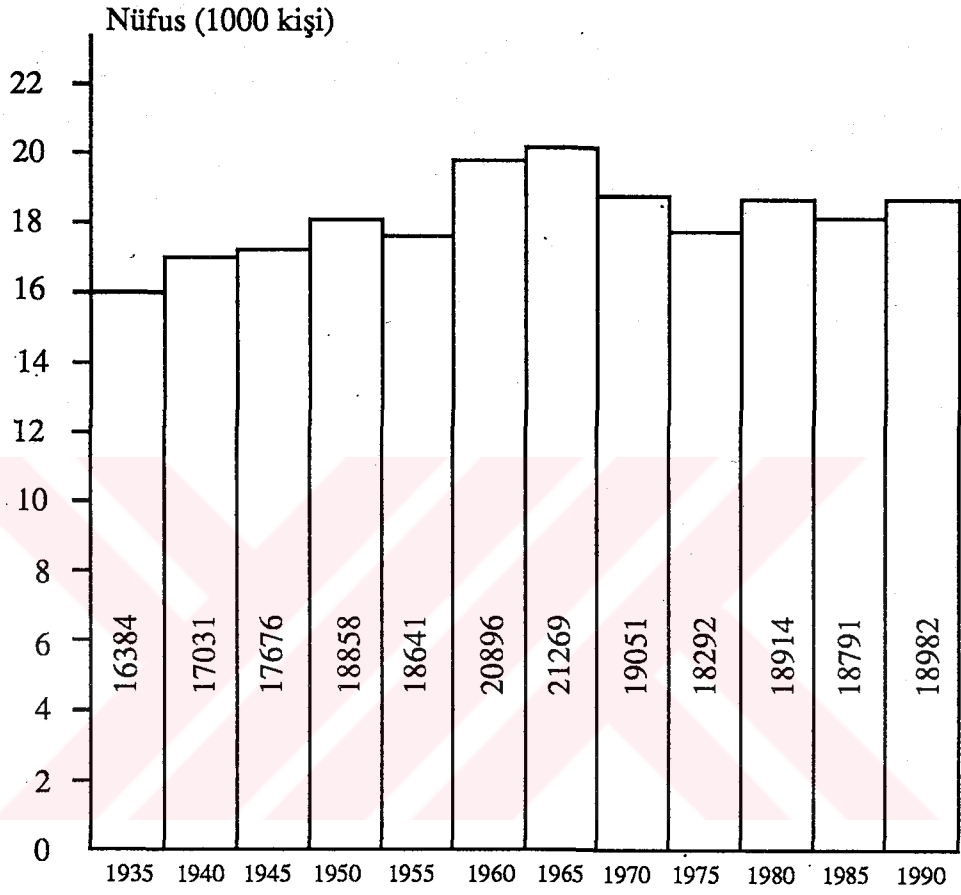
AKARSULAR

YERLEŞİM

1 2 KM

Grafik 1
MENGEN İLÇESİ'NİN NÜFUSU (1935 - 1990)

KAYNAK : D.İ.E.

Mengen'de nüfusun dağılışı ile yerleşme, morfolojik durum. doğal bitki örtüsü ve yapılan ekonomik faaliyetler arasında doğrudan bir ilişki vardır.

İnceleme alanında Nüfus Guruplarının Birincil Ekonomik Faaliyetlere Göre Dağılımı Haritaları, 1960,1975 ve 1990 yıllarına ve ara dönemlere ait özellikleri, ekonomik faaliyetlerin değişimini ve nüfusun gelişimini yansıtmaktadır.

1935 yılından 1960 yılına kadarki dönemde, köy nüfuslarında önemli değişimler olmamıştır. Bu dönemde Devrek sınırında yer alan köyler yine yüksek nüfusların korumuşlar. Bunun yanında Gökçesu güneyindeki ormancı köylerin nüfusları azalmıştır. 1935'den 1950'ye kadar genel nüfusta 2474 kişilik artış olmuş, 1950-1955 arasında ise 217 kişilik azalma kaydedilmiştir.

TABLO : 1
MENGEN'DE NÜFUS GRUPLARINA
VE YILLARA GÖRE KÖY SAYILARI (1935-1990)

NÜFUS GRUPLARI	1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990
0-100	1	-	-	-	-	-	-	-	2	1	4	7
101-200	8	9	4	3	2	4	4	15	19	20	23	27
201-300	21	20	24	23	25	16	18	16	20	15	16	12
301-400	17	16	15	17	14	15	16	11	8	7	8	5
401-500	6	6	8	8	11	14	10	12	3	10	4	-
501-600	1	3	4	4	2	4	3	1	1	1	-	-
601-700	1	1	-	-	1	1	3	1	1	2	1	-
1000-2000	-	-	-	-	-	1	11	-	-	-	1	-
2001-3000	-	-	-	-	-	-	-	1	2	1	-	2
4000 +	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	1

Kaynak : B.D.İ.E. 1990. Ankara

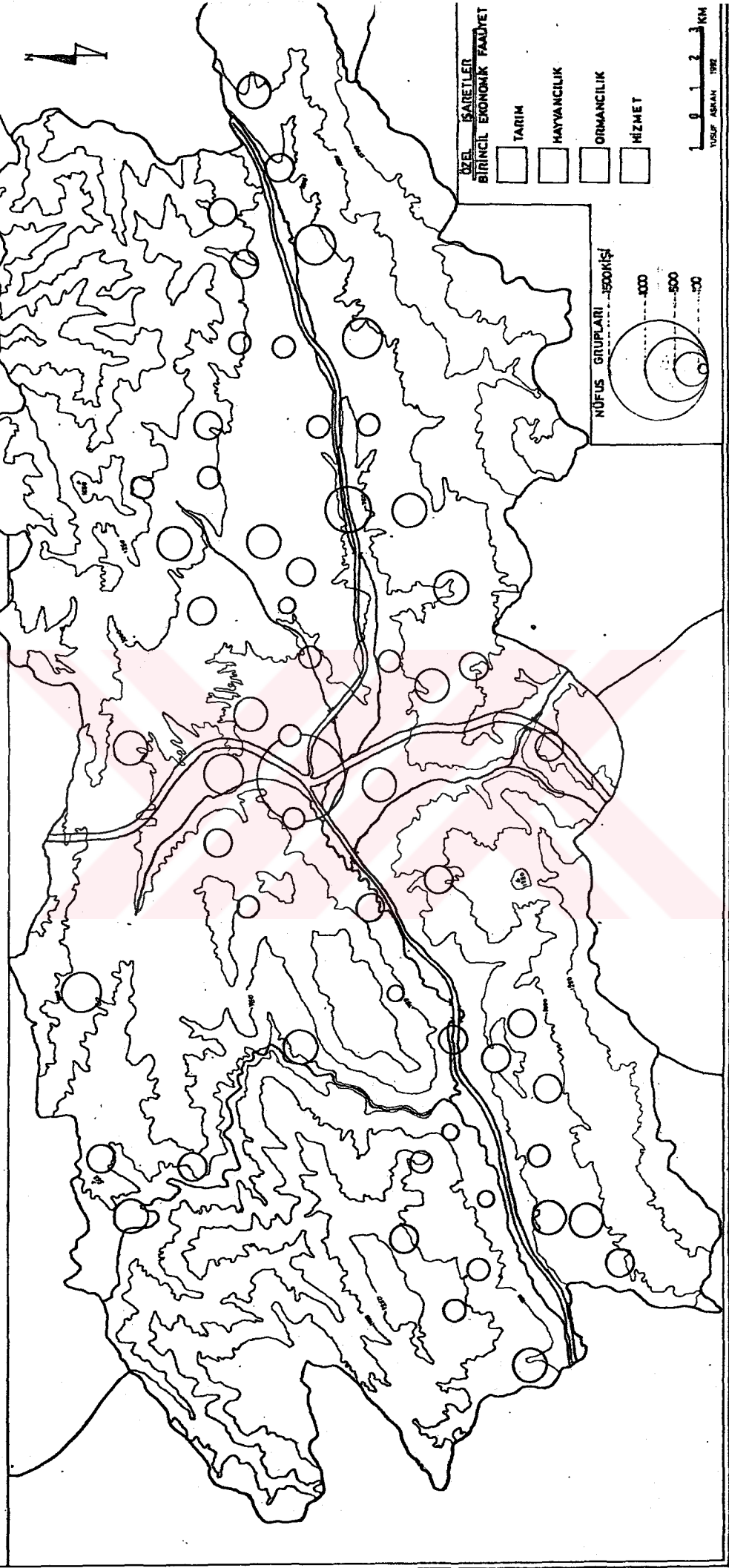
1960 YILI:

Bu dönemde yöre halkı ormanlardan bilinçsizce faydalanmıştır. Halkın büyük bir kısmının geçim kaynağı ormancılıktır. Nüfus grupları 101-700 kişi arasında yer alan köylerin 32'si orman köyüdür. Gökçesu köylerinin en önemli ekonomik faaliyeti yine ormancılık olmuştur. Ancak orman tahribatının fazlalığı bir kısım köylerin ekonomik faaliyetlerinin değişmesine neden olmuştur.

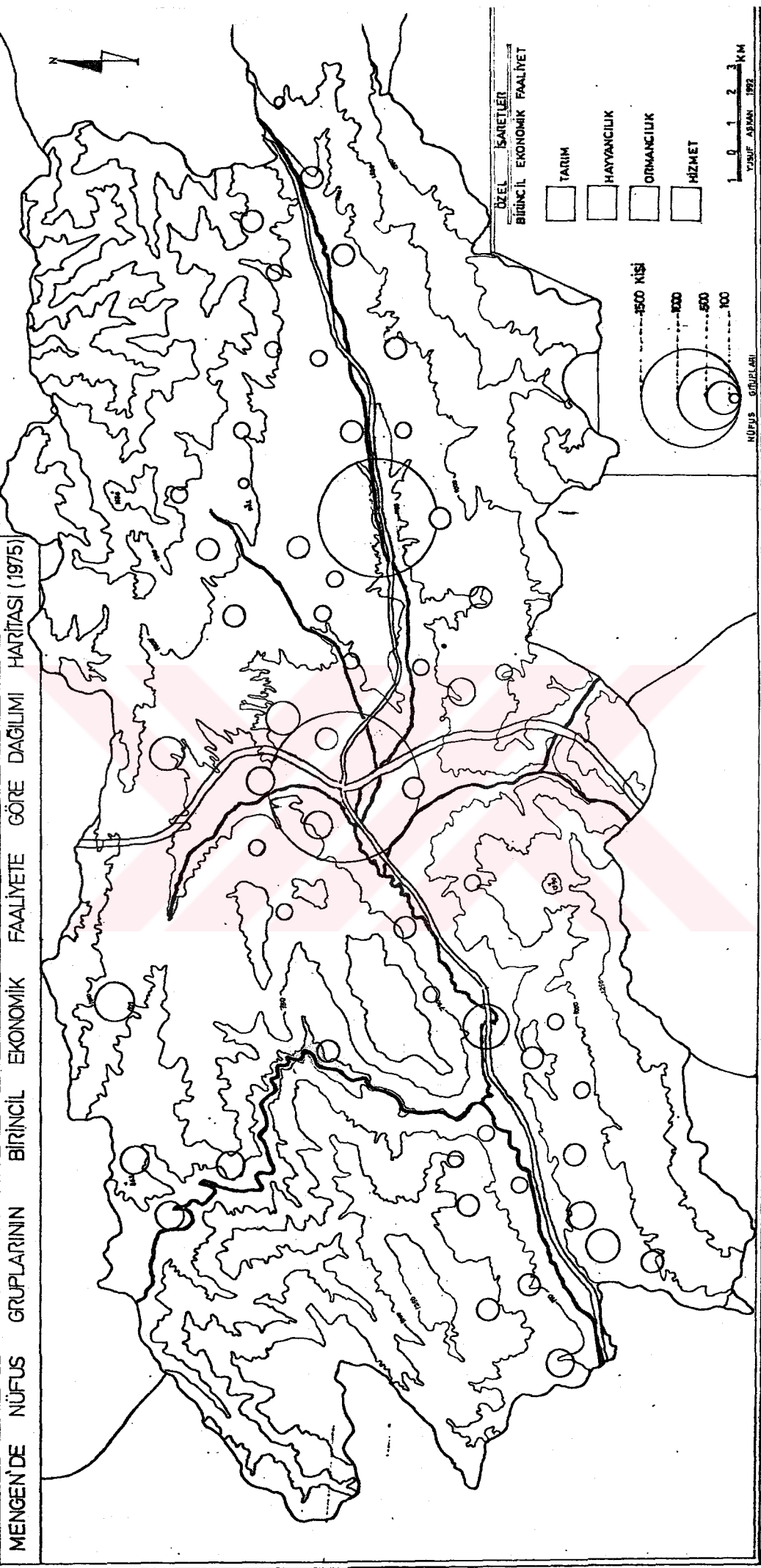
Pazarköy Bucağı'na bağlı köylerin en önemli geçim kaynağını tarihinden gelen bir konuyla hayvancılık oluşturmıştır. Aynı zamanda bu merkez canlı hayvan ticaretinin ve hayvan ürünlerinin satışını yaptığı pazar durumundadır. Çevre köylerde de hayvancılık faaliyeti yürütülmüştür.

Ata mesleği olan aşçılığı sürdürmek amacıyla başka şehirlerde çalışan insanların

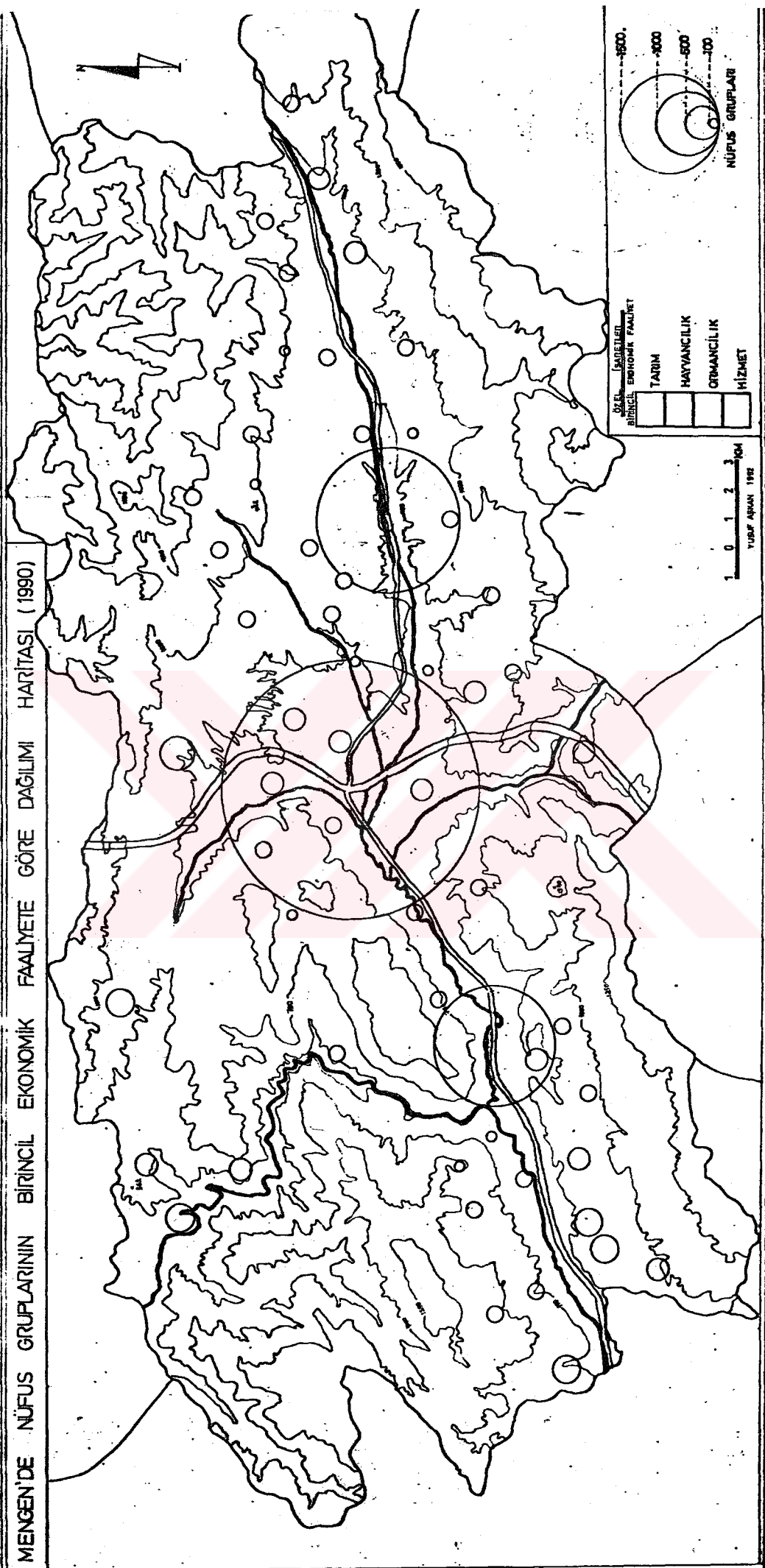
MENGENDE NÜFUS GRUPLARININ BİRİNCİL EKONOMİK FAALİYETE GÖRE DAĞILIMI HARİTASI (1960)

MENGEN'DE NÜFUS GRUPLARININ BİRİNCİL EKONOMİK FAALİYETE GÖRE DAĞILIMI HARİTASI (1975)

MENGEN'DE NÜFUS GRUPLARININ BİRİNCİL EKONOMİK FAALİYETE GÖRE DAĞILIMI HARİTASI (1990)

oluşturdukları köylerin 201-400 nüfus gurupları arasında yer aldıkları görülür ki, bu da bize işçi köylerin geçimlerini sadece aşçılıkla değil hayvancılık ve ormancılıklı da gelir sağladığını kanıtlar.

Tarımsal imkanları fazla olan köyler; Hacıahmetler, Dereköy, Nazırlar ve en geniş tarımsal potansiyele sahip olan Mengen merkezine ekonomik faaliyetleri değişmemiştir, bunun yanında nüfuslarını da korumuşlardır.

1960 yılında en büyük nüfus barındıran yerleşmeler Başyellice, Pazarköy ve Mengen Merkez'dir (Harita 4).

1975 Yılı :

Bu yıla kadar en önemli değişmeler köylerin ekonomik faaliyetlerinde görülmektedir. Daha önce geçimini hayvancılıkla sağlayan Pazarköy'e bağlı köylerin nüfuslarının azaldığı, ekonomik faaliyetin de ormancılığa dönüştüğü görülür. Buna karşın Pazarköy merkezin nüfusunda büyük artışlar olmuş ve hayvancılıkta da önemli gelişmeler göstererek, devletin de yatırımlara yönelmesine yol açmıştır.

Tüm ormancılıkla geçimlerini sağlayan köylerin nüfusları azalmıştır. Geçimini hayvancılıkla sağlayan köy sayısı azalmasına rağmen bu köylerin nüfuslarının arttığı görülür.

Maden işçiliğine dayalı bir ekonomisi olan Gökçesu nüfusunda gelişme görülmektedir (Harita 5).

TABLO : 2
MENGEN'DE
EKONOMİK FAALİYETLERİN DAĞILIMI (1985)

İKTİSADİ FAALİYET KOLLARI	ÇALIŞAN SAYISI	ÇALIŞAN NÜFUSA ORANI (%)	TOPLAM NÜFUSA ORANI (%)
Tarım-Hayvancılık	941	55.0	18.7
İnşaat	17	1.00	0.3
Ticaret	108	6.3	2.1
Banka	40	2.4	0.8
Ulaşım-Haberleşme	30	1.8	0.6
Küçük Sanatkarlar	35	2.0	0.7
Sanayi	35	2.0	0.7
İdari ve Sosyal Hizmetler	361	21.1	7.2
Toplam	1710	100.0	33.9

Kaynak : Tarım Bakanlığı 1990 yılı Bolu ili Envanteri

1990 yılı :

Mengen ilçesi'nin üç önemli merkezinde nüfus ve ekonomik faaliyetler bakımından farkedilir gelişmeler görülür.

1. Mengen Merkez: Büyük kesimi verimli topraklarla kaplıdır. Sulama imkanları da sağlandığından, özellikle merkezin kuzeybatı-güneydoğu çıkışlarında tahıl tarımı, merkez içerisinde ve Mengen Irmağı'nın kenarlarında ise bostan tarımı yaygın bir ekonomik faaliyettir. Bunun yanı sıra küçükbaş hayvancılık, süt ve yan ürünleri (özellikle peynir), piliç ve yumurta üretimi yaygınlaşmıştır.

2. Pazarköy: Osmanlı zamanında gelişmiş olan hayvancılık ticari hayvancılık şekline dönüşmüştür. Orköy'ün uygulamış olduğu teşvik ve yatırımlarla, modern ahırlar kurularak, süt ve et üretimine yönelik faaliyetler yoğunlaşmıştır. Ayrıca, arıcılık ve tavukçulukla ilgili çalışmalar hızlanarak hayvancılık faaliyetleri içerisinde önemli bir yer kazanmıştır. Bu nedenle Pazarköy kapalı köy ekonomik modeli olan ticaret ve üretim sonuçlarının bir merkezde toplandığı konumunun dışına çıkmış hatta, Eskipazar köylerini de etki altına alarak bunların Pazarköy'e yönelmelerine yol açmıştır (Harita 10).

3. Gökçesu: 1960'lı yıllarda linyit ocaklarının işletmeye açılması, özellikle Karadeniz kıyı kentlerinden işçilerin çalışmak amacıyla buraya yerleşmeleri, gelişmesinin en önemli unsurudur. Gökçesu, Pazarköy'e benzemekle beraber ticari hayatın Pazarköy'de daha canlı oluşuyla ayrılır. Benzer özelliğe ise orman ürünlerinin ve ticaretinin yapıldığı ve değerlendirildiği merkez olmasıdır (Harita 6).

Yukarıdaki açıklamalardan çıkarılan sonuçlar şunlardır.

- 1-Ekonomik faaliyetlerle nüfus artışı ve eksilişi arasında sıkı bir ilişki vardır.
- 2-Ekonomik faaliyetler çeşitlendikçe nüfus artmaktadır (Mengen Merkez,Pazarköy, Gökçesu'da olduğu gibi).
- 3-Modern araç ve teknikler tarım ve hayvancılığa uygulandıkça nüfus artmaktadır.
- 4-Ormancılıkla geçimini sağlayan köylerin nüfus artışları sınırlı kalmıştır. Bunun nedeni: Orman kanununda yapılan yeni düzenlemelerdir.
- 5-Yapılan tarımsal faaliyet köylünün kendi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, daha çok tahıl tarımına dayandığı için buna bağlı nüfus artışları köylerde görülmemektedir.
- 6-1935'den 1990'a kadar geçen dönemde bir kısım köylerin ekonomik faaliyetlerinde meydana gelen değişiklikle nüfusları artmıştır.
- 7-Nüfusun dağılışı morfolojiyle ilişkili olup, eğimin arttığı dağlık alanlarda ekonomik faaliyetler kısıtlandığından nüfus azalmıştır.

8-Doğal çevrenin ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesine elvermediği alanlarda, örneğin, orman örtüsünün çok sık olduğu kesimlerde buna bağlı nüfus artışları görülmemiştir.

9-Toprağın cinsi de nüfusun dağılışını etkilemektedir. Kahverengi ve grikahverengi orman topraklarının yoğun olduğu alanlar az nüfuslanmış, alüviyal toprakların bulunduğu kesimler ise sık ve büyük nüfus gruplarını barındırmıştır.

10- Su kaynakları ile nüfusun dağılışı arasındaki ilişkiye bakıldığında; su kaynaklarına yakın (Akarsu kenarında kurulan) köylerin nüfuslarının buralara uzak köylere göre fazla olduğu görülür (Harita 2).

11- Önemli yollar üzerinde kurulan köylerin nüfuslarında büyüme görülürken, ulaşımın güç olduğu, merkezlere uzak köylerde devamlı nüfus azalışı söz konusu olup, bu kesimler az nüfuslanmış köylerdir.

12- Madencilik faaliyetlerinin yürütüldüğü köylerde, nüfus artış hızı yüksektir. (Göç alan merkez sadece madencilik sektörünün geliştiği Gökçesu'dur.)

13- İklim şartlarının etkisiyle, karasallık özelliklerinin arttığı kesimlerde bitki yetişme koşulları ve diğer ekonomik şartlar kısıtlı olduğundan nüfus az. Nemliliğin yüksek, sıcaklık farklarının düşük olduğu kesimlerde nüfuslanma fazladır. Bu yüzden yüksek alanlara göre depresyon daha sık nüfuslanmıştı.

a) Doğal Nüfus Artışı

Mengen İlçesi'ndeki nüfus değişimi ve dağılışını morfolojik birimlere göre açıklamayı uygun gördük. Bu birimler de depresyon, yamaç ve dağ köyleri olarak ayrılmıştır.

1935-1950 yılları arasında depresyon, yamaç ve dağ köylerindeki nüfus artmıştır. 1950-1955 döneminde ise, yamaç ve dağ köylerinin nüfuslarında önemli değişimler görülmezken, depresyon köylerinin nüfusları azalmıştır. Bu durum da Mengen Merkez'e yakın köylerin nüfusunun çalışmak amacıyla merkeze yerleşmesinden kaynaklanmıştır.

1955-1965 döneminde tüm köylerin nüfusları benzer artışlar göstermiştir. 1965 yılında Gökçesu Bucak merkezinin nüfusu % 121'lik bir artışla 355 kişiden 784 kişiye ulaşmıştır. Bu durumun nedeni linyit ocaklarının işletmeye açılmasıdır. 1965-1970 döneminde depresyon, yamaç ve dağ köylerinin nüfusları azalmıştır. Buna karşın buralardan eksilen nüfus Mengen Merkezde toplanarak hızlı bir artışı gerçekleştirmiştir.

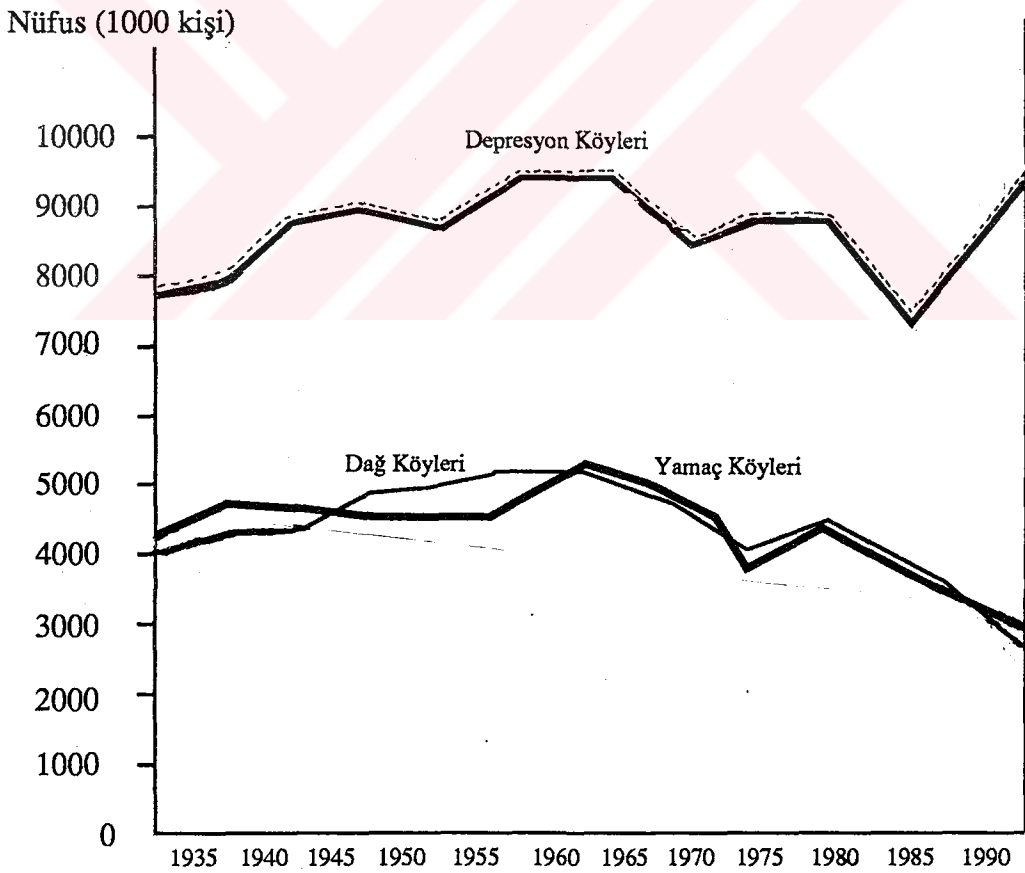
1970-1975 sayım yıllarında dağ ve yamaç köylerinin nüfuslarında azalma görülürken depresyonda yer alan Pazarköy'ün nüfusunda 1532 kişilik, Gökçesu nüfusunda da 450 kişilik artışlar olmuştur. Zaten bu merkezlerin seçim zamanları dışındaki nüfusları 750-900 kişi arasındadır.

1975-1980 döneminde yamaç ve dağ köylerinin nüfusları devletin büyükbaş besi hayvancılığına ve süt inekçiliğine teşvikler vermesiyle artış göstermiştir. Buna karşın depresyondaki köylerin nüfuslarından 22 kişilik bir artış olmuştur.

1980-1985 yıllarında tüm köylerin nüfuslarında 2350 kişilik bir azalma görülür. Bu dönemde toplam nüfusta ise 123 kişilik azalma gerçekleşmiştir. Aynı zamanda Mengen şehrinin nüfusunda 2265 kişilik artış saptanmıştır. Yani bu nüfus Mengen şehrine kaymıştır. Bunun nedeni Werzalit Fabrikasına işçi alınması ve Mengen merkezde iş bulma olanaklarının fazla olmasıdır.

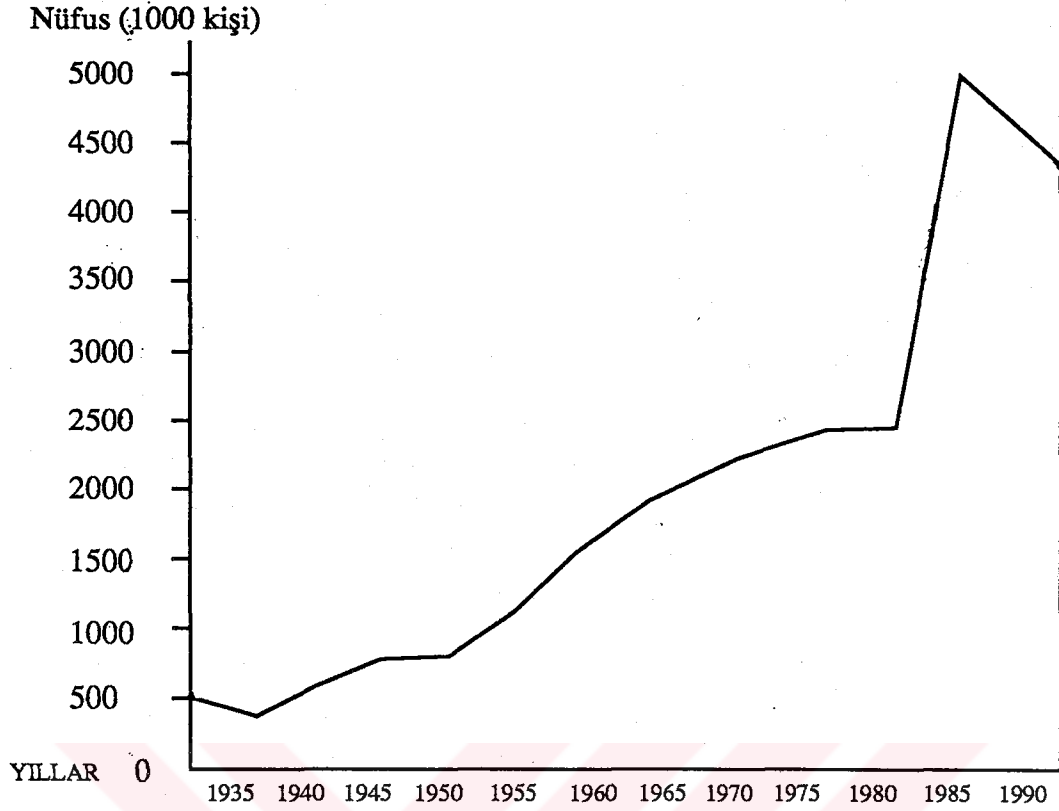
1985-1990 döneminde ise yine belediye çalışmalarının yapılması nüfusun gerçek değerlerini yansıtmaz. Bu bakımdan şunları söylemek daha doğru olacaktır. Tüm köylerin nüfusları 1970 yılından sonra istikrar kazanmıştır. Ancak ilçe kendi sınırları içerisinde nüfus değiştirme özelliği göstermektedir (Grafik - 2 - 3)

Grafik 2
Mengen İlçesindeki Nüfus Değişimi (1935-1990)

KAYNAK : D.I.E.
ANKARA 1990

Grafik 2
Mengen Şehrinin Nüfus Değişimi (1935-1990)

KAYNAK : D.I.E. ANKARA 1990

b. Göçler

Göçlerle tarihi olaylar, savaşlar, doğal afetler, ekonomik ve politik nedenler arasında sıkı bir ilişki vardır. Mengen İlçesi'ndeki göç durumunun genel karakteri, iç göçlerin yoğun olmasıdır. Bunun da nedeni ekonomik ve politiktir.

Mengen köylerinde meydana gelen göçleri üç dönemde inceliyoruz.

I. Dönem (1945 - 1955)

II. Dönem (1955 - 1980)

III. Dönem (1980 - 1990)

I. Dönem

Bu dönemde meydana gelen göçler iç göçler şeklindedir. Mengen'in Gökçesu köylerinden Bolu, İstanbul, İzmit ve İzmir'e, Merkez ve Pazarköy'den Ankara'ya göçler olmuştur.

Göçlerin yönleri köylerin etkilendiği ekonomik etki alanlarıyla ilişkilidir⁽⁷⁾. Mengen'in Devrek'e yakın köylerinden Zonguldak'a göçler olmuştur.

Tüm köylerden en fazla göç alan il Ankara'dır. (Ankara'da yerleşmiş Mengen'lilerin

(7) 1982 Köy Envanter Etüdüleri Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Ankara

oturdıkları semtler incelendiğinde bunların Ankara - İstanbul karayoluna yakın olduğu görülür. Ya da Çorum'luların veya Kırşehir'lilerin Kayaş ve Mamak'ta yerleşmeleri de buna örnektir) Bunun nedeni: ulaşım ile ilgili olup, göç eden halk ulaşım yönünde ilk yerleşim alanına yerleşmeyi uygun görmüştür.

II. Dönem

Tüm bu dönemlerde ülkede çekilen ekonomik güçlükler, aynı zamanda anarşi ve terörün etkin olduğu senelerdir. Anarşi ve terör zamanlarında şehirlerde huzur bulamayan halk tekrar köylere yerleşmiştir. Bunun sonucunda köy nüfuslarında önemli artışlar olmuştur.

III. Dönem

Askeri darbelerle ülkede durgunluğun yaşandığı senelerde ise, köylerden ekonomik güçlükler nedeniyle büyük şehirlere göçler olmuştur. (Grafik 1 - 2 - 3)

Mengen köylerinde meydana gelen göçlerin diğer bir nedeni: İnsanların ihtiyaçlarının artması dolayısıyla bunları karşılayabilecekleri alanlar aramalarıdır. Sosyal, kültürel ve eğitim yönünden ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla genellikle ailece göç edilmiştir.

Mengen aile yapısının büyük aileler şeklinde oluşu, aile içerisinde meydana gelen miras anlaşmazlıkları veya köy ağalarının toprak mülkiyetini kendi lehine çevirme çabaları, bunun yanında, aileler arasında veya köyler arasında meydana gelen anlaşmazlıklar da göçler arttıran gizli nedenler arasındadır.

Mengen köylerinden dış ülkelere göç oranı düşüktür. Bu göçlerin büyük bir kısmı, Avrupa ve Amerika kıtalarındaki ülkelere olmuştur. Bu göçlerle dış ülkelere yerleşen Mengen'liler daha çok aşçılık faaliyetini sürdürerek ekonomik çıkar sağlamayı amaçlamışlardır.

Mengen'de dışarıdan göç alan merkez sayısı azdır ve göç oranı da düşüktür. Bu merkezler Mengen Merkez ve Gökçesu'dur. Gökçesu'daki maden ocaklarında çalışmak amacıyla Zonguldak ve diğer Karadeniz kıyı kentlerinden 300 kişi gelerek buraya yerleşmiştir⁽⁸⁾. Mengen merkez'e, özellikle Zonguldak'tan Gentaş Werzalit Fabrikası'nda çalışmak amacıyla yerleşenler olmuştur. Yörede geçici göçler (genellikle aşçılık mesleğini yürütmek amacıyla yapılan sezonluk göçler) 15 - 30 yaşlarındaki erkeklerden oluşurken, sürekli göçler her yaş ve cinsiyetten kişileri kapsamaktadır. Yurt içi göçler, yurt dışı göçlere göre daha fazla olmuştur.

Göçlerin nedenleri:

— Tarihi nedenler, savaşlar ve doğal olaylar.

(8) Gökçesu madenlerinde yöre halkından hiç kimse çalışmamaktadır. Bu yüzden madenciler dışarıdan gelmiştir. Gökçesu'da madencilerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, konutlar, alışveriş merkezleri ve eğlence yerleri kurulmuştur. Gökçesu'nun ilginç bir yönü saat 17.00'dan sonra hiçbir yerli halkı sokaklarda görmek mümkün olmamaktadır. Çünkü bu saatten sonra sokaklarda madenciler görülür.

- Ekonomik kaynakların kıt oluşu.
- Üretilen ürünleri pazarlama imkanının zorluğu ve pazarlamayla ilgili planlamanın yapılmayışı.
- Örgütlenmenin yanlış ve eksik oluşu.
- Ürünlerin kalitesinin düşüklüğü ve verimsizlik.
- İşgücü fazlalığı
- Artan nüfusa karşın gelirlerin ve gelir kaynaklarının artmaması
- Doğal kaynaklardan yanlış yararlanılması ve yeterince yararlanılmaması.
- Sosyal ve kültürel yönden insanların ihtiyaçlarının karşılanmaması.
- Yörede aşçılık sanatına verilen büyük önem ve gelirinin fazla olması.

Mengen köylerinde meydana gelen göçler sonucunda işgücü azalmış, yörede mevcut kaynaklardan yararlanabilecek gelir sağlayacak bir potansiyel kalmıştır. Bu göçler Mengen için yararlı olmuştur. Çünkü, gelişen bilim ve teknolojiyi yakından izleyen (Mengen dışındaki) Mengen'liler bunları köylerinde uygulamak amacıyla son yıllarda Mengen'e tekrar gelerek ekonomik yönde gelişmede destek olmaktadır.

4. Nüfus Yoğunluğu

Karadeniz Bölgesi'nin Batı Karadeniz Bölümü'nün yoğun nüfuslu alanları genellikle madencilğe bağlı bir yoğunluk gösterirler. Bunun yanında verimli depresyon ovalarında nüfusun yoğunlaştığı görülür. Bu özellikleri Mengen ilçesi nüfus yoğunluklarında da görmek mümkündür.

1990 yılı verilerine göre, Bolu ilinin aritmetik nüfus yoğunluğu 49 kişidir. Bu rakam Türkiye ortalamasının altındadır. Bolu'nun ilçelerinden Akçakoca'da 71 kişi, Düzce'de 105 kişi, Gerede'de 21 kişi, Çankırı'nın ilçesi Eskipazar'da 35 kişi, Zonguldak'ın ilçesi Devrek'te 85 kişidir. Mengen ilçesinde ise 22 kişidir. Mengen çevresindeki ilçelerde nüfus yoğunluklarının, Karadeniz Bölgesi'nin özelliklerine uygun olarak yüksek olduğunu görüyoruz.

Aritmetik nüfus yoğunluğu değerlerine göre birtakım sonuçlar kesin yargılar çıkarmak mümkün olmamaktadır. Buna rağmen yine de, yerleşme merkezlerindeki nüfus ile yüzölçümü arasındaki ilişkiye bakılarak değerlendirmeler yapmak mümkündür.

Mengen ilçesinde km^2 'ye düşen kişi sayısının 22 kişiyi geçtiği yerleşim merkezi sayısı 20'dir. Bu yoğunluğun altındaki yerleşim merkezi sayısı ise 37'dir. Yani ortalama yoğunluğun (22 kişi) altında bir kırsal yoğunluk hakimdir (Harita 7).

Mengen İlçesi'nde km²'ye 0-10 kişinin düştüğü yerlerin genellikle orman köyleri olduğu saptanmıştır. Gökçesu kuzeyi ve Pazarköy güneyinde durum bu şekildedir.

Araziden faydalanma oranının arttığı, halkın geçimini sağlayacağı, toprağa bağlı olmayan sektörlerle kaydığı köylerde, nüfus yoğunluğunun arttığı görülür.

Tüm depresyon köylerindeki nüfus yoğunluğu 25 ve bunun üzerindeki kategoriye girerken, dağlık alanlarda yer alan köylerde yoğunluk düşük seviyelerdedir.

Depresyonda yer alan Mengen Merkez'de 781 kişi, (Bu yoğunluğun yüksek olmasının nedeni, Mengen Merkez'in alanının 5.5 km² olmasındandır. Ancak merkezin alanı genişleme göstererek Hacıahmetler ve Konak köylerine kaymıştır.) Gökçesu'da 222 kişi, Pazarköy'de ise 347 kişi olan aritmetik nüfus yoğunluğu en yüksek değeri gösterir (Harita 7).

Tarımsal nüfus yoğunluğu değerleri Mengen'de morfolojik yapı ve doğal bitki örtüsünün etkisine bağlı bir dağılışı gösterir. Reliefin arızalı ve tarımsal arazinin kullanılabilirliğinin kısıtlı olması, tüm ilçe alanının % 59,3'ünün orman oluşu tarım arazisini azaltmıştır.

Mengen köylerinin arazi varlıkları incelendiğinde dağılışın büyük toprak sahipliği yönünde olmadığı ortaya çıkmıştır. Depresyon köylerinde tarım alanlarının fazla oluşu, tarımsal nüfus yoğunluklarını düşürmüştür. Tarımsal nüfus yoğunluğunun en yüksek olduğu yerler Pazarköy, Karaşeyhler ve Çayköy gibi köylerdir. Bu köylerin birincil geçim faaliyeti tarım olmadığından nüfusa göre yoğunluklar yüksek görülmektedir. Bu nedenle Gökçesu'da yoğunluk 1004 kişidir. Ancak halkın büyük kısmı geçimini maden çıkarımından sağladığından çok yüksek bir yoğunluk göstermektedir.

Global ve fizyolojik nüfus yoğunluğu değerlerinin birçok sakıncalı değerlendirmeleri olmasına rağmen, yine de coğrafya araştırmalarından kullanılan önemli materyallerdendir. Gerçekte bu tür araştırmalarda yapılması gereken, doğru veriler sağlanabildiği takdirde, hayvansal, ticari ve orman yoğunluklarının haritalanıp yorumlanması olmalıdır. Ancak gerekli veriler elde edilemediğinden, yüksek lisans tez çalışmaları belirli çerçeveler doğrultusunda gerçekleştirildiği için sözü edilen çalışma yapılamamıştır.

Depresyon köylerinde ve özellikle, Mengen İlçesi'nin kuzeyindeki Çubuk, Başyellice, Yellicedemirciler ve Köprübaşı köylerinin tarımsal imkanları fazla, nüfusları da yüksektir. Bu nedenle tarımsal nüfus yoğunlukları da yüksek olmuştur (Tablo 3)

5. Nüfusun Nitelikleri

a) Cins ve yaş kompozisyonu

Mengen köylerinde kırsal nüfusun cins kompozisyonu incelendiğinde, kadın nüfusun erkek nüfusu her zaman aştığı saptanmıştır zaman aştığı saptanmıştır. Kırsal kesimdeki ekonomik güçlükler, göçlere neden olduğundan erkek nüfusunda azalma olmuştur. Mengen

MENGEN KÖYLERİNDE NÜFUS YOĞUNLUKLARI (1990)

Tablo: 3

	KÖYÜN ADI	NÜFUSU 1990	YÜZÖLÇÜMÜ (KM2)	TARIM ALANI (KM2)	ARİTMETİK (KİŞİ) NÜFUS YOĞUN.	TARIMSAL (KİŞİ) NÜFUS YOĞUN.
DEPRASYON KÖYLERİ	AKÇAKOCA	196	28	3.4	7	58
	AKÖREN	145	8.2	1.9	18	76
	AKTEPE	134	13.4	1.6	10	84
	ALİBEYLER	105	6.8	3	15	35
	ARAK	103	9.7	2.5	11	41
	BABAHIŞIR	274	17.4	2.7	16	101
	BÖLÜKÖREN	82	18	1.8	4	45.5
	ÇAYKÖY	228	7.6	2.1	30	109
	ÇUBUK	434	26.8	3.2	17	136
	ÇUKURCA	137	8.9	2.1	15	65
	DEMİRCİLER	287	11.2	3.8	26	75.5
	DÜZAĞAÇ	167	21.8	3.2	8	52
	DÜZKÖY	116	7	1.6	17	72.5
	GÖZEKİ	61	14.4	1.4	4	43.5
	HACİAHMETLER	198	8.2	2.1	24	94
	İLYASLAR	177	17.4	2.3	10	77
	KARŞEYHLER	250	21.8	2.3	12	109
	KONAK	245	4	2.3	61	107
	KUZGÖL	243	9.5	2.4	26	101
	NAZIRLAR	87	5	1.6	17	24
	PAZARKÖY(B.M)	2325	6.7	3.6	347	646
	RÜKNETTİN	161	5.9	2.2	27	73
	SARIKADILAR	163	10	2.1	16	78
	SAZLAR	89	5	1.7	18	52
	TEBERİKLER	113	5.6	1.5	20	75
	GÖKÇESU (B.M)	2110	9.5	2.1	222	1004
D.K	TOPLAM	8630	307.8	60.5	28	143
DİĞER KÖYLER	AŞAR	356	19.2	2.2	19	161
	AĞACALAR	152	6.8	1.9	22	80
	AĞALAR	156	15.9	1.6	14	98
	BAŞYELİCE	350	25.8	3.2	16	109
	BÜRNÜK	191	12.2	2	13	96
	ÇIRDAK	79	5.9	1.4	22	56
	ÇORAKADIRLER	201	9	1.9	24	106
	ÇORAKMITIRLAR	144	5.9	1.5	22	96
	DEREKÖY	168	7.7	1.7	66	99
	ELEMEN	179	29.2	1.8	36	99
	EMİRLER	215	6.2	2.1	18	102
	KADISUSUZ	150	6.1	1.5	13	100
	G. GÖKÇESU	59	4.7	0.6	8	98
	HAYRANLAR	118	14.3	1.4	50	84
	KADILAR	397	8.1	1.7	10	233
	KARACALAR	96	9.8	1.3	12	74
	KARAIŞHAK	152	13.2	1.2	7	127
	BANAZ	118	18	1	5	118
	KARAKAYA	123	26	1.6	12	77
	KAVACIK	172	14.7	2.3	32	75
	KAYABAŞI	189	6.4	2	10	95
	KAYABÜKÜ	248	24.9	1.3	44	191
	KAYIŞLAR	341	7.8	2.3	41	148
	KIYASLAR	274	6.7	2.6	7	105
	KÖPRÜBAŞI	356	53.9	2.1	5	170
	KÜÇÜKKUZ	116	22.8	2	18	58
	MAMATLAR	276	15.2	2.1	51	131
	ŞAHBATLAR	122	2.4	1.2	8	102
	TURNA	84	10.7	1.2	21	70
	Y. DEMİRCİLER	240	11.9	2.4	12	100
	YUMRUTAŞ	232	5.4	2.1		110
	TOPLAM	6454	128.5			
	GENEL TOPLAM	14684	436.3	57.5		

Kaynak: B.D.I.E. Yayınları Genel Nüfus Sayımı 1990, Bolu İli Envanter Etüdleri Tarım Bakanlığı Bolu,1990

MENGEN'İN ARİTMETİK NÜFUS YOĞUNLUĞU HARİTASI (1990)

DEVİREK İLÇESİ

İHTİLAFA SAHA

ESKİ PAZAR
İLÇESİ

BOLU İLİ MERKEZ İLÇE

YENİÇAĞ İLÇESİ

GEDEDE İLÇESİ

DEĞ. SİRETLERİ	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	91-95	96-100	100 +
12713106																					
12713107																					
12713108																					
12713109																					
12713110																					
12713111																					
12713112																					
12713113																					
12713114																					
12713115																					
12713116																					
12713117																					
12713118																					
12713119																					
12713120																					
12713121																					
12713122																					
12713123																					
12713124																					
12713125																					
12713126																					
12713127																					
12713128																					
12713129																					
12713130																					
12713131																					
12713132																					
12713133																					
12713134																					
12713135																					
12713136																					
12713137																					
12713138																					
12713139																					
12713140																					
12713141																					
12713142																					
12713143																					
12713144																					
12713145																					
12713146																					
12713147																					
12713148																					
12713149																					
12713150																					
12713151																					
12713152																					
12713153																					
12713154																					
12713155																					
12713156																					
12713157																					
12713158																					
12713159																					
12713160																					
12713161																					
12713162																					
12713163																					
12713164																					
12713165																					
12713166																					
12713167																					
12713168																					
12713169																					
12713170																					
12713171																					
12713172																					
12713173																					
12713174																					
12713175																					
12713176																					
12713177																					
12713178																					
12713179																					
12713180																					
12713181																					
12713182																					
12713183																					
12713184																					
12713185																					
12713186																					
12713187																					
12713188																					
12713189																					
12713190																					
12713191																					
12713192																					
12713193																					
12713194																					
12713195																					
12713196																					
12713197																					
12713198																					
12713199																					
12713200																					

köylerinde erkek nüfusun kadın nüfusun geçtiği hiçbir köy mevcut değildir. Bu durum göç olgusunun daha çok erkek nüfustan oluşmasının bir sonucudur.

Mengen merkezde, sayım dönemlerinde erkek nüfusun kadın nüfusa göre fazla olduğu görülür. Bunun nedeni, Mengen merkezdeki ekonomik imkanların geniş oluşu, 1979'dan sonra Gentaş Werzalit Fabrikası'nın açılması ve erkek işçilerin burada çalışmasıdır. Pazarköy'de 1975 yılında Belediye yapılması amacıyla, nüfus toplanması çalışmaları sonucunda, 1391 erkek, 789 kadın nüfusu belirlenmiştir (9).

Yaş sınıfları bakımından kadın-erkek oranı 0-14 yaşlarda erkekler lehine 15 - 64 yaşlarda kadınlar lehinedir. 1980 yılından sonra büyük şehirlerde emekli olup tekrar köylerine yerleşen kişiler hem erkek nüfusunu, hem de yaşlı nüfusu arttırmıştır. Gelecek senelerde Mengen'de 60 yaşının üzerindeki nüfusun büyük bir artış göstereceği kesindir.

Mevsimlik olarak özellikle çalışma sezonlarında, erkeklerin çalışmak amacıyla köylerden ayrılmalari, yaz mevsimlerinde kadın - çocuk ve yaşlı nüfusun artışına neden olmaktadır.

Köylerde yapılan tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin büyük bir bölümünü yine kadınlar yapmaktadır. Genç nüfusun azlığı dikkat çekici olup, gençlerin köylerden ayrılma nedenleri işsizlik ve eğitimidir.

b. Meslekler

Mengen ilçesinde halkın kazanç durumuna göre meslekler şu şekilde incelenmiştir.

1- Mengen halkının birincil mesleği aşçılıktır. Her Mengen'linin mutlaka iyi bir damak zevki ve aşçılık mesleğine yatkınlığı vardır. Bu yüzden en fazla gelir getiren meslek aşçılıktır. Aşçılık mesleği genelde sezonluk olduğu için kış mevsiminde çalışan nüfusun köylerde arttığı ve zamanlarını kahvelerde geçirdikleri görülür.

2- İkincil meslek ise orman işçiliğidir. Bu da sezonluk olarak orman işletmelerinin ve kooperatiflerin işbirliği ile odunluk ve kerestelik ağaçların kesim ve yapım işlerinden meydana gelmiştir. Buna paralel olarak kereste atölyeleri, ağaç işleri atölyeleri kurulmuş ve işletilmektedir. Özellikle Pazarköy, Gökçesu ve Mengen Merkez'deki atölyelerde hazırlanan tomruklar ve kereste Ankara ve İstanbul'da alıcı bulmaktadır. Ayrıca bu atölyelerde, saban, buyunduruk, kaşık, döven, öküz arabası, sandık, sandalye, sıra, tahta yapımı da gerçekleştirilmektedir.

3- Hayvancılığı meslek edinip, modern şartlarda bunu sürdüren köyler bulunmaktadır. 1979'dan sonra uygulanan ve teşvik programlarıyla modern ahırların kurulması, et ve süt üretimine yönelmesi, hayvancılık mesleğinin gelişmesini sağlamıştır. Yörede, arıcılık, balıkçılık ve avcılık da önemli gelir kaynaklarıdır.

(9) 1950-1980 ve 1990 yıllarına ait kadın-erkek nüfusları Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından belirlenmemiştir.

4- Çiftçiliği meslek olarak seçen köy ve köylü sayısı azdır. Genellikle çiftçilik herkes tarafından ekstansif usullerle yapılmakta olup, bazı köylerde ticari amaçlı meyve sebze üretimi de yapılmaktadır.

5- Çok uzun yıllardan beri hayvancılığa bağlı olarak gelişme gösteren dokumacılık, köylerde el tezgahlarının kurulmasını ve özellikle kilim, halı, heybe, şalvar, kuşak dokumalarının yapılmasını sağlamıştır. Mengen'e ait dokumalar çok ünlü olup geniş bir alıcı pazarı bulabilmektedir.

c- Kültürel Durum:

Mengen İlçesi'nde okuma - yazma oranı % 98'dir. İlçede 2'si merkezde olmak üzere 67 ilkokul bulunmaktadır. Bu okullarda toplam 2200 öğrenci eğitim - öğretim görmektedir. Pazarköy ve Gökçesu'da birer ortaokul bulunmaktadır. Fakülte ve yüksekokul yoktur⁽¹⁰⁾.

Mengen İlçesi'nde okulu bulunmayan köyler vardır. Ancak bunlar öğrenci azlığından dolayı, diğer köylerin okullarından yararlanarak okul ihtiyaçlarını giderirler.

Son yıllarda liseden mezun olan öğrencilerin üniversitelerde öğrenimlerine devam etme oranının arttığını görmekteyiz. Eğitim ve öğretimdeki seviyenin yükselmesi yörenin gelişmesinde ileriki yıllarda daha etkili olacaktır.

Bu örgün eğitim kurumlarının dışında yaygın eğitime de önem verilerek, yetişkin eğitimine yönelik kurslar düzenlenmiştir. Bunlar biçki - dikiş, halıcılık, örgücülük, ağaç işçiliği, daktilo-muhasebe, kooperatifçilik, tarımsal yenilikler, süt inekçiliği, yangınlardan korunma konularını içeren kurslar düzenlenmiştir.

Mengen köylerinin kökenleri itibarıyla büyük bir bölümünü Türkmenlerin oluşturduğu, ancak 1950'li yıllarda Balkanlardan gelen göçmenlerin de buralara yerleştikleri, Gökçesu'da Lazların, Mengen Merkez'de Gürcü ve Tatarların da mevcut olduğu saptanmıştır.

Dini inanışlar bakımından Mengen İlçesi'nin tümünü, Müslümanlar oluşturmaktadır. Bunlar içerisinde büyük çoğunluğu Sünniler teşkil eder. Ancak tarihi kaynaklar incelendiğinde Osmanlı'nın son zamanlarına kadar Gerede ve Mengen'in büyük kısmının Alevi yerleşmesi olduğu bilinmektedir. (Geniş bilgi için bakınız. E. Sadri Çıkrıklar Durunca)

(10) Bu bilgiler Mengen İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünden alınmıştır.

B-YERLEŞME

Genel Bakış

İnceleme alanı 55 köy, 3 bucak, 2 mahalle ve 249 yerleşim ünitesinden meydana gelmiştir. Bu yerleşmelerdeki toplam hane sayısı 5175'dir. Mengen ilçesi'nde, merkez Bucağa bağlı 21, Gökçesu Bucağı'na bağlı 16 ve Pazarköy Bucağı'na bağlı 18 köy bulunmaktadır. Bununla beraber, merkeze bağlı 86 mahalle, Gökçesu'ya bağlı 92 mahalle ve Pazarköy'e bağlı 71 mahalle bulunur ki bu sayıya yaylalar dahil edilmemiştir. 12 köy 2,9 köy 3,9 köy 4,9 köy 5,10 köy 6,5 köy 7,1 köy 8,1 köyde 9 mahalleden oluşmuştur. Bu durum gerek altyapı hizmetlerinin götürülmesinde gerekse köylerin sosyal, ekonomik, kültürel ihtiyaçlarının karşılanmasında güçlük yaratmaktadır.

TABLO : 4

MENGEN İLÇESİ YERLEŞME VE NÜFUS DURUMU (1990)

YERLEŞİM DURUMU					NÜFUS DURUMU		
BUCAK SAYISI	KÖY SAYISI	MAHALLE SAYISI	HANE SAYISI	İLÇE MERKEZİ NÜFUSU	BUCAK VE KÖYLER NÜFUSU	TOPLAM NÜFUSU	YILLIK NÜFUS ARTIŞ HIZI % (1985-1990)
3	55	249	5175	4311	14.778	19089	0.07

Kırsal yerleşim merkezlerinde nüfus hareketi ve yerleşmeler genellikle, altyapı hizmetlerinin yeterince ulaşmadığı, sosyal ve ekonomik ihtiyaçların karşılanmadığı küçük yerleşim ünitelerinden daha büyük yakın merkezlere doğru olurken, Mengen'de durum bu şekilde gelişmemiştir. Bu hareket daha çok aşıcılık mesleğinin ekonomik yarar sağlayacağı turistik merkezlere yönelik olmuştur.

Bolu İli içerisinde yerleşme farklılıkları gösteren alanlardan birisi de Mengen ilçesidir. Mengen nüfusu en az olan ilçeler içerisinde yer almakla beraber 111854 nüfusu olan Merkez ilçenin (295) 157.767 nüfusu olan Düzce'nin 265 yerleşim birimi sayısına karşın, 19089 nüfuslu Mengen ilçesinin 249 yerleşim birimi bulunmaktadır. Bolu ortalaması ise 119'dur.

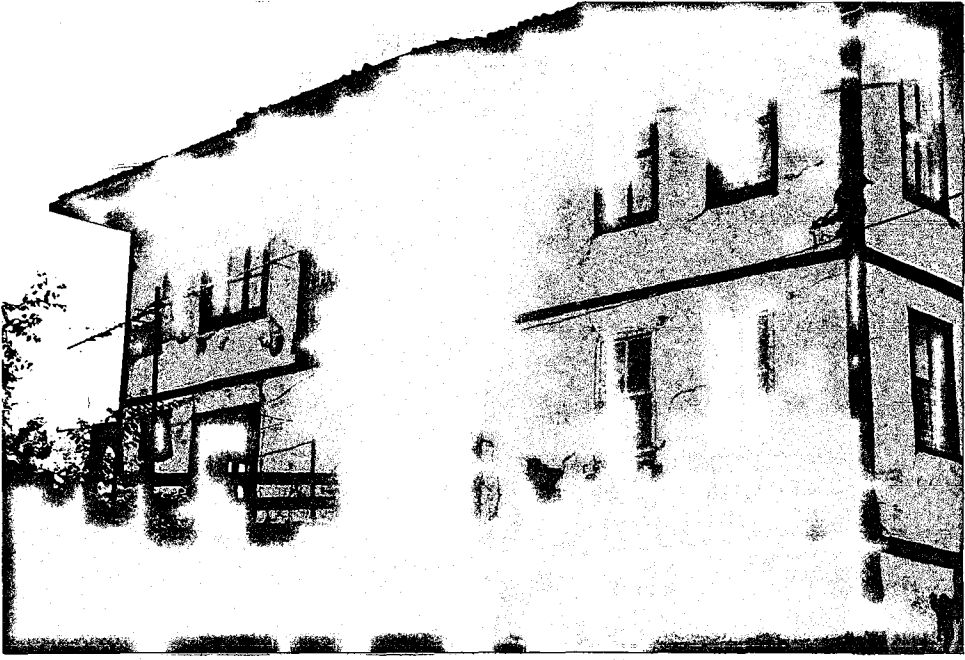
1-Yerleşme Tarihi

İnceleme alanının bilinen en eski tarihi Bitinya Krallığına aittir. Merkezi Bolu Depresyonu olmak üzere batıdan-doğuya İzmit, Bursa, Düzce, Bolu, Ereğli ve Çankırı'ya kadar uzanan alanda kurulan krallık bu zamanda genellikle geniş otlaklarda hayvancılıkla geçim sağlayan bir görünüştedir. Yörede üretilen peynirler bütün yakın merkezlere gönderildiği gibi Roma ve Bizans'ta da aranan değerli ürünlerdir.

Bu devrede Anadolu'yu batıdan doğuya kateden en işlek yollar depresyon üzerinden geçmekte idi. Bunun sonucunda çevre yerleşmelerden nüfus çeker bir görünüm ka-

MENGEN İLÇESİ KÖYLERİNİN YERLEŞİM DURUMU (1990) Tablo: 5

BAĞLI BULUNDUĞU YER				YERLEŞİM ÜNİTELERİ	YER ÖNL. SAYISI
KÖYÜN ADI					
001	AĞACALAR	MERKEZ	SARIKIZLAR		1
002	AĞALAR	MERKEZ	ÖTE, YAĞLAR, KARAKUZ, KADIRLER		4
003	AKÖREN (AŞAĞI)	MERKEZ	YUKARI, SİPAHIOĞLU, KAHYAOĞLU, MARAZOĞLU, ALAGERİŞ		5
004	BABAHIZIR	MERKEZ	AHMETLER, AKBÜK, DEĞİRMENBÜKÜ GÖLCÜK, HACIALILER		5
005	BAŞYELLİCE (Evcik)	MERKEZ	KARACA, SEYREK, TAŞDEBEK, TAŞHAN		4
006	BÖLÜKÖREN	MERKEZ	CIRAKLAR, KOCAOĞLU, DERE, İĞNEBEYLER		4
007	CUBUKKÖY (Yukarı)	MERKEZ	AŞAĞI KARSİ		2
008	ÇUKURCA	MERKEZ	BAYRAMOĞLU, HALILOĞLU, HACIOĞLU, ŞENBELEK, VELİLER, ÇAYOBA		6
009	DEMİRCİLER	MERKEZ	BARAKLAR, KOCABEYLER, YAZICILAR		3
010	DEREKÖY	MERKEZ	MESLER		1
011	HACIAHMETLER	MERKEZ	AŞAĞI, KEDİLER		2
012	KADISUSUZ (Kadı)	MERKEZ	ABDİ, SATI, ÇENGELER, DUMANLAR, SUSUZ		5
013	KAVACIK (Orta)	MERKEZ	AŞAĞI, KÖKEM, SELAMLAR, GÖKMENOĞLU		4
014	KIYASLAR	MERKEZ	OSMANOĞLU, GEBEŞOĞLU		2
015	KONAKKÖY	MERKEZ	CAZLAR, TAŞLITARLA (Karapınar)		2
015	KÖPRÜBAŞI	MERKEZ	DEĞİRMENYANI		1
017	KUZGÖL	MERKEZ	ORTA, YÖRÜKLER, YILDIZLI, İSMAİLBEYLER, ORMAN		5
018	SAZLAR	MERKEZ	HASANBEYLER		1
019	TEBERİKLER	MERKEZ	YÜNSAKLAR		1
020	YELLİCEDEMİRCİLER	MERKEZ	GERİŞ, DURANLAR, KATTIRLI, DERE		4
021	YUMRUTAŞ	MERKEZ	1991 YILINDA YENİÇAĞA'DANMENGENE DAHİL EDİLMİŞTİR.		
000	GÖKÇESU (BM)	GÖKÇESU	ÇAKIRLAR		1
001	AFŞAR	GÖKÇESU	BALATLAR, HACIGÜZEL, ŞEVKİOĞLU, KESEROĞLU, KARAHÜSEYİN		5
002	ÇORAKKADIRLER	GÖKÇESU	AĞOĞLU, TOPLAR, MISIRLI, TKEOĞLU		4
003	ÇORAKMITIRLAR	GÖKÇESU	İSMAİLER, KURUHALILER, YEŞİLOĞLU		3
004	ELEMEN (Hatıpler)	GÖKÇESU	SİNANOĞLU, HALILOĞLU, HACIAHMETOĞLU, DEMİRCİLER, KANTAROĞLU		5
005	EMİRLER (Aşağı)	GÖKÇESU	SEBETÇİ, TOPCU, YUKARI, PAMUKÇU, DEMİRCİLER		5
006	GÜNEYGÖKÇESU	GÖKÇESU	GÖÇLER		1
007	HAYRANLAR	GÖKÇESU	YUNUSLAR		1
008	KADILAR	GÖKÇESU	ELLEZLER, KASIMLAR, KAYAALTI, KURULAR		6
009	KARAKAYA	GÖKÇESU	NAKTALAR, PAŞA		
010	KAYABAŞI	GÖKÇESU	GÜCÜKLER, DEMİRCİLER, MUHARREMOĞLU, ORUÇOĞLU HACIOĞLU, TAVUKÇUOĞLU, TOMASOĞLU		7
011	KAYABÜKÜ	GÖKÇESU	HOSÇANLAR, HATİPOĞLU, AKAHMETOĞLU, TÜRÜDÜ, ŞİHLAR, OLCAKLAR		6
012	KAYIŞLAR	GÖKÇESU	KESEBÜKÜ, TILKIOĞLU		2
013	KÜÇÜKKUZ	GÖKÇESU	BÜKLÜ, CIVCIVLER, GÜLEŞLER, İSLAMLAR, KALAYCI KARABACAKLAR		6
014	MAMATLAR	GÖKÇESU	AVLANLAR, HAMZALAR, İYİSANLAR, KARAGEYİKLER, KAVSAKLAR, AŞAĞI, YUKARI, DEĞİRMENCİK		8
015	ŞAHBAZLAR	GÖKÇESU	ESENLER, SEFERLER, TERZİLER		3
016	TURNAKÖY	GÖKÇESU	AŞAĞI, KURTOĞLU, OSMANBEY, DERE		4
016	TURNAKÖY	GÖKÇESU	KULAKSIZOĞLU, ŞABANLAR, SARIYER		3
000	PAZARKÖY (BM)	PAZARKÖY	KAPICILAR		1
001	AKÇAKOCA	PAZARKÖY	ALİCEBİLER, KAHYALAR, KALEMLER, KAVANDI		4
002	AKTEPE(AKİNEK)	PAZARKÖY	CELEBİLER, ŞEYHLER		2
003	ALİBEYLER	PAZARKÖY	KARAHACILAR, KÖSEKADILAR		2
004	ARAK	PAZARKÖY	BALLAR, MUSALAR, KAYALAR		3
005	BANAZ	PAZARKÖY	GÜLISTAN		1
006	BÜRNÜK	PAZARKÖY	DOĞANLAR, MESİTLAR		2
007	ÇAYKÖY	PAZARKÖY	ELLEZLER, SOFTALAR		2
008	ÇIRDAK	PAZARKÖY	HOCALAR		1
009	DÜZAAÇ	PAZARKÖY	BAYRAKTARLAR, CÜNÜDLER, HATİPLER, KADIOĞLU, KILAVUZLAR, MUŞÖRLER		6
010	DÜZKÖY	PAZARKÖY	GÜNEYHİSAR, HÜSEYİNCİLEBİLER, KELEŞLER, KEMİKLER		4
011	GÖZECİK(Seyre)	PAZARKÖY	BAYRAMBEYLER, ESETLER, ÖREN		3
012	İLYASLAR	PAZARKÖY	DORUK, KELLER, SELDİREN		3
013	KARACALAR	PAZARKÖY	DELİAHMETLER, DEMİRCİLER, TÜRKMENLER		3
014	KARAIŞHAK	PAZARKÖY	ÖTE		1
015	KARASEYHLER	PAZARKÖY	AHMETOĞLU, ARSLANLAR, KARAMAN, ZAIMLER, ZEBUNLAR		5
016	NAZIRLAR	PAZARKÖY	ALİFENDİLER, CAMALTI (Göğ) CAMALTI, SEYİTLER, ŞAHİNER		5
017	RÜKNETİN	PAZARKÖY	HAYRANLAR, KARAEYÜPLER, KARGALAR, MÜRSEL, OSMANKADILAR		5
018	SARIKADILAR	PAZARKÖY	HATİPLER, KANCILAR, KORKUTLAR		3

Fotoğraf 2. Pazarköy' Bucağı'nda Osmanlı zamanından kalma, üç katlı, çark örtülü, dikmelerle kerpiç kullanılarak inşa edilmiş bir mesken halen oturulmaktadır.

zanmıştır. Depresyonda yaşayan halk zamanla yamaçlara yerleşme eğilimi göstermiştir.

XI. yüzyıl sonlarından itibaren bölge, Selçuklu Türklerinin hakim olmasından sonra XII. ve XIII. asırlar boyunca Türkmenlerin iskanına sahne olmuştur⁽¹¹⁾.

Ancak yörenin gerçek olarak Türkleşmesi Moğol istilasıyla yani 1243 Köseadağ Savaşı'nda Anadolu Selçuklularının yenilgiyle uğramasıyla başlar. Bu olay sonunda Moğolların önünde kaçan halk, daha ziyade Anadolu'nun batı ve kuzeybatı kısımlarına gitmiş ve buralarda göçebe nüfusun artmasına neden olmuştur. O güne kadar depresyon ovalarında yaşayan halk yamaçlara ve daha yüksek kesimlere yerleşmeye başlamıştır. Bu dönemde kurulan köylerin büyük kısmı Oğuz Boylarının adını taşımaktadır. Afşar, Bürnük, Demirciler, Akçakoca, Turna'dır. Türkmenlerin yörede yerleştiğine kanıt olan köy ve yerleşim birimi adları ise; Türkbeyli, Banaz ve Türkmenlerdir.

Yöre 1325 yılında Osman Bey'in kumandanlarından Konur Alp tarafından Osmanogullarının topraklarına katılmıştır. Daha sonra bir müddet Ankara Savaşı yıllarında İsfendiyarogullarının saldırısına uğramışsa da, II. Murat devrinden zamanımıza kadar, coğrafi konumu nedeniyle büyük saldırı ve savaşlara sahne olmamıştır⁽¹²⁾.

Mengen'de tarihi geçmişini kanıtlayan yerleşmeler mevcut olup, özellikle bazı dönemlerin baskın yerleşme tiplerinin oluşmasına yol açtığı tespit edilmiştir. Osmanlı mesken tipi örneklerini, Bizans meskenlerini ve az da olsa Selçuklu meskenlerini veya bunların kalıntılarını inceleme alanı içerisinde görmek mümkündür. (Fotoğraf 2)

Geçmişle bugün arasında yerleşme özellikleri değişime uğramıştır. Bizans döneminde

(11) Y.Yücel, 1969. "Bolu Tarihi". Çele Dergisi. Bolu.

(12) O.Yalçın, 1967. "Bolu Tarihi Hakkında" Çele Dergisi. Bolu.

yerleşmeler depresyon yamaçlarında toplandığı halde, günümüzde depresyona kayarak tarım arazilerinin kaybolmasına neden olmuştur ⁽¹³⁾. (Harita 10)

2-Yerleşmeyi Etkileyen Faktörler

a) Doğal Faktörler

İnsanların doğa ile ilişkilerinin en önemli yansıtıcılarından biri yerleşmelerdir. Yerleşmenin tipi, meskenin biçimi ve yapı malzemesi, doğal çevrenin özelliklerini ortaya çıkarmada en önemli kanıtlardır.

İnsanlar tarihin ilk zamanlarından beri hep geçimlerini sağlayabildikleri alanlara yerleşmişlerdir. Bu alanlara yerleşirken dikkat etkileri ikinci unsur huzur ve güven olmuştur.

İnceleme alanında yerleşmelerin genel özelliklerinin ortaya çıkmasında relief şartları, doğal bitki örtüsü, toprak ve su durumu etkili olmuştur.

İnceleme alanı içerisinde 500 metre ile 2000 metre arasında yükselti farklılığının olması, yükselti arttıkça tarımın ve geçici yerleşmenin üst zonunun 1700-1800 m'lere çıkmasına yol açmıştır. Ancak yüksek kesimlerde yerleşmeler olmasına karşın, buralarda vejetasyon devresinin kısalığı, ulaşımın elverişsizliği, bitki örtüsünün sıklığı gibi nedenler, ekonomik faaliyetleri kısıtlamıştır. Bu yüzden köy sayısının azaldığı kuşak 1500-2000 m'ler arasında yer alır. Köy sayısının arttığı, bazı kesimlerde gevşek ve toplu yerleşmelerin de yer aldığı kuşak depresyon ve depresyona geçiş alanlarının bulunduğu 750-1500 metreler arasında yer alır (Harita 8).

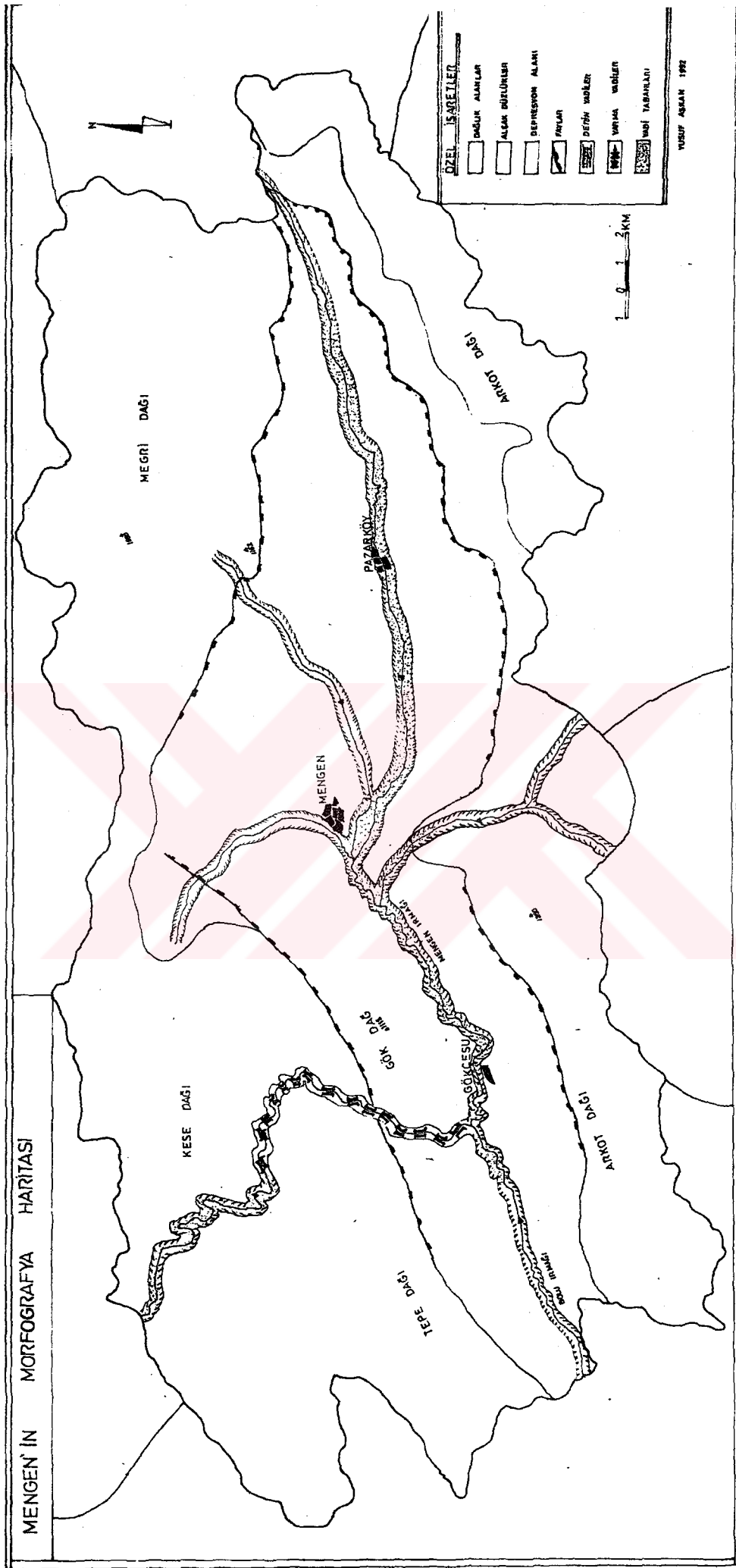
Yüksek kesimlerde konutların yapı malzemesi, ulaşım güçlükleri, doğal kaynakların sınırsız görülmesi nedeniyle ahşaptır. Ancak son yıllarda özellikle yaylalarda ikinci evlerin artışı, yapı malzemesini ahşabın dışına kaydırmıştır. Depresyon köylerindeki meskenlerin yapı malzemesinde ise çeşitlilik görülür (Bkz. Fotoğraf : 3).

Toprakların verimsiz ve arazinin dağlık oluşundan dolayı tarım yapılabilecek arazinin kısıtlı olması, halkın küçük toprak grupları çevresinde toplanmasına yol açarak yerleşme tipini etkilemiştir. İnceleme alanının yerleşme özellikleri Doğu Karadeniz'e benzer özellikler gösterse de oradaki gibi evlerin bir birinden teker teker ayrılığı söz konusu olmayıp, daha çok 5-10 haneden oluşan ve birçok kesimde ayrı birer köy özelliği taşıyan mahallelerin ayrılığı saptanmıştır. Mengen İlçesi'ndeki yerleşmeler dağınık yerleşme özellikleri göstermeyip bu yerleşme "Gevşek Yerleşme" tipidir. Mengen'de 48 köy gevşek kır yerleşmesi özellikleri taşımaktadır.

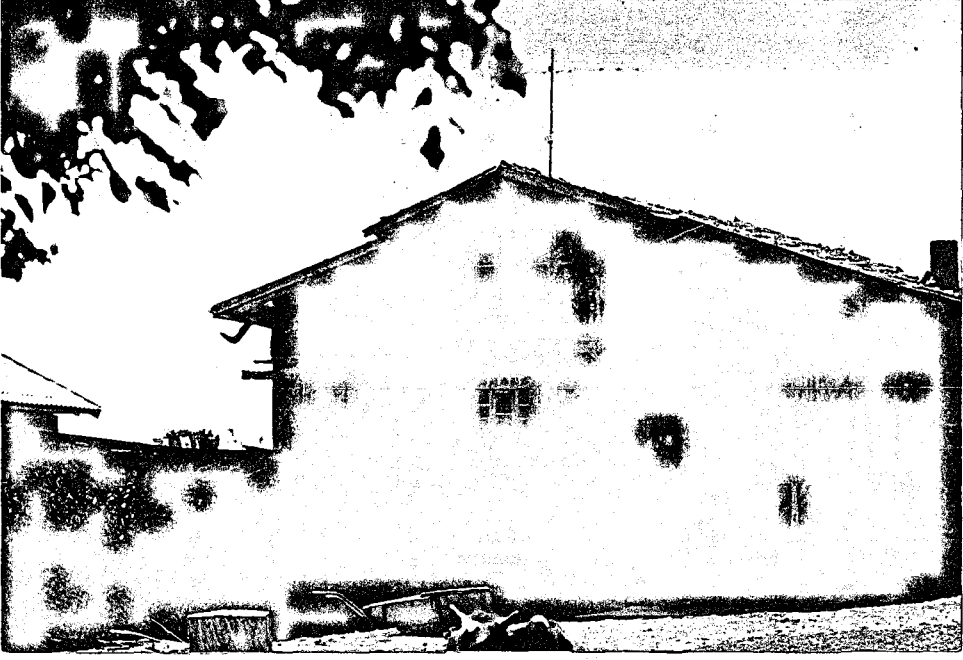
Doğal bitki örtüsü olan ormanların inceleme alanının % 59,3'ünü kaplaması, insanların faaliyetlerini, dolayısıyla yerleşmesini de kısıtlamıştır. Bu yüzden yerleşmenin gevşek ya-

(13) Depresyon köylerinin tarım arazisinin fazla olması gerekirken bu alanların, yerleşmelere ayrılması tarımsal arazinin daralmasına neden olmuştur.

MENGENİN MORFOGRAFYA HARİTASI

YUSUF ASLAN 1992

*Fotoğraf 3. Ilyaslar Köyü'nde tamamen ahşaptan yapılmış bir mesken.
(Bkz. Mengen İlçesinin İdari bölünüşü Haritası'na)*

*Fotoğraf 4. Pazarköy' Bucağı'nda tuğladan yapılmış ama ahşap meskenlere
benzerlik gösteren yapı tarzı.*

pılı, mesken yapı malzemesinin ahşap ve evlerin birbirinden uzak olması gibi sonuçlar ortaya çıkmıştır (14).

İnceleme alanının bakı ve yağış şartları da yerleşmenin kuruluş yeri seçiminde etkili olmuştur. Depresyon kuzeyindeki köylerin bakı yamaçlarda kuruldukları ve Arkot Dağı'ndaki yayla evlerinin yönlerinin hep güney oluşu buna kanıttır. Kar yağışlarının fazla, oluşu ve kışların soğuk geçmesi nedeniyle meskenler, tabandan yüksek ve pencereleri küçük yapılmıştır. Çatılar tüm kesimlerde eğimlidir.

Yerleşme yerinin seçiminde ve yerleşme biçiminin oluşumunda hidrografik etmenlerin inceleme alanı içerisinde etkisi fazla olmamıştır. Zira drenaj sistemi çok gelişmiş olup, Mengen ve Bolu ırmaklarının su toplama havzaları geniştir.

Doğal çevrenin yerleşmenin biçimi ve meskenler üzerindeki bu etkileri genel olarak şu özelliklerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

- Yerleşmeler gevşek yapılıdır.
- Mahalle sayısı çoktur.
- Yapı malzemesi ahşaptır
- Meskenler birbirine uzaktır ve iki katlıdır.
- Meskenlerin eklentileri köyün belli bir kısmında toplanmıştır.

Yerleşme yerinin seçiminde ve değişmesinde, heyelan şartları, erozyon ve deprem gibi fiziki etmenler de rol oynar. Heyelanların etkili olması nedeniyle pek çok köyün yer değiştirmesi söz konusu olmuştur. Bunlardan, Kuzgöl, Nazırlar, Şahbazlar köyleri ve birçok mahalle zarar görmüştür. Bolu-Mengen karayolu boyunca 10 km'lik bir hat boyunca heyelan mevcuttur ve bu önemli bir yerleşme sorunudur.

Yörede 1944 yılında meydana gelen deprem, 224 kişinin ölümüne ve birçok meskenin zarara uğramasına neden olmuştur. 1985 ve 1986 yıllarında Kuzgöl, Nazırlar ve Şahbazlar köylerinin heyelana maruz kalmaları sonucu, Mengen kaymakamlığı tarafından köylüye yer gösterilerek yeni konutlar inşaa edilmiştir (Fotoğraf 6). Mengen Kuzey Anadolu fay hattı üzerinde yer alır ve I. derece deprem bölgesidir.

b) Beşeri Faktörler

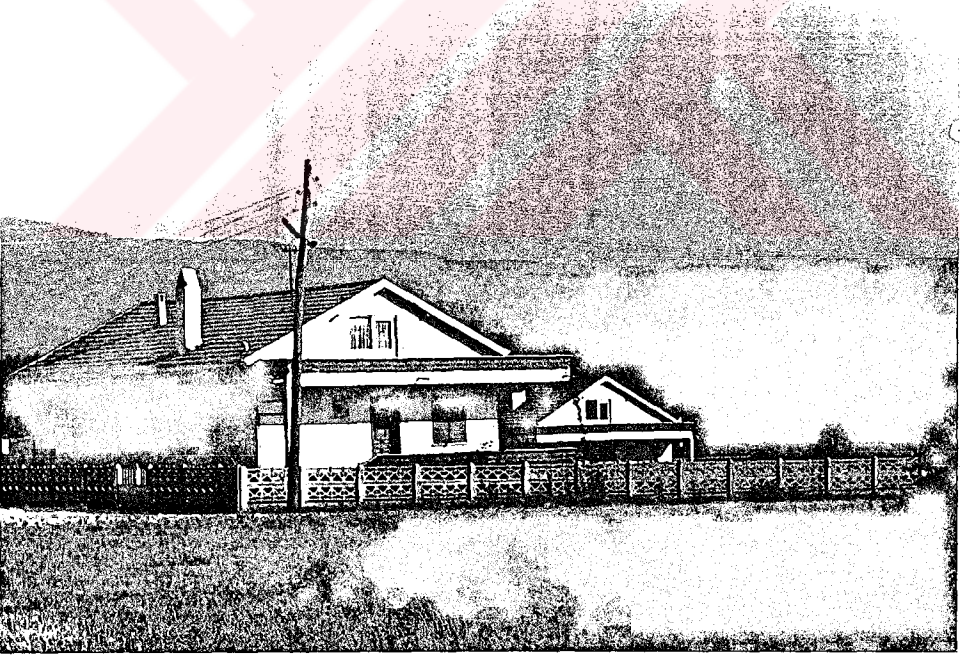
Yerleşme yerinin seçiminde veya yer değiştirmesinde doğal çevre şartlarının yanısıra tarihsel olaylar, kültürel nedenler, ihtiyaçların artışı gibi etmenler de etkili olmuştur.

Başka kentlerde yaşayan Mengen'lilerin ekonomik yönden güçlenmesi, köylerde yeni

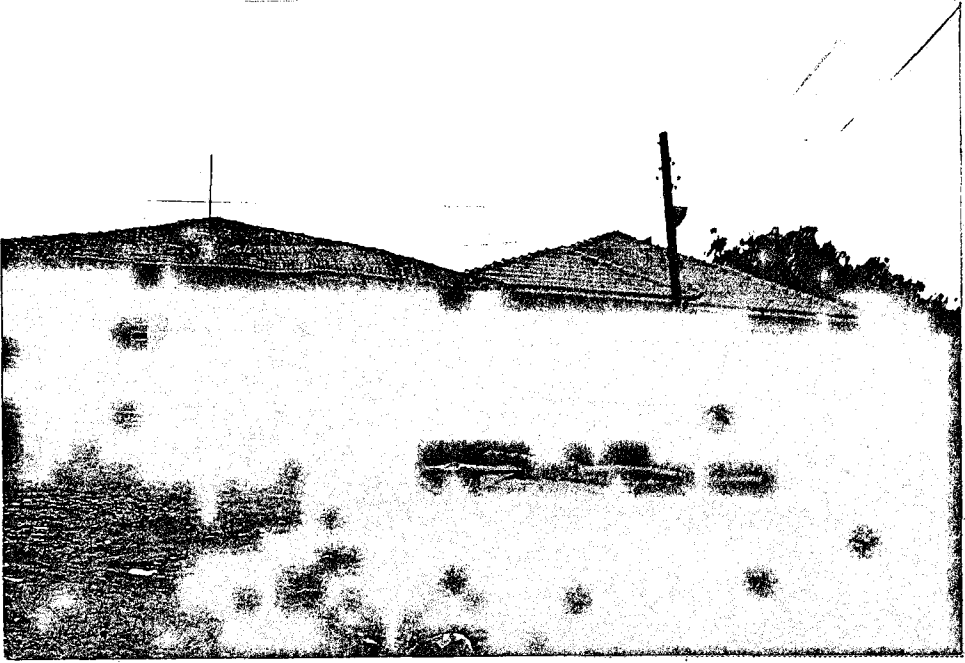
(14) Meskenlerin birbirlerinden uzaklığı mahalle içerisinde söz konusudur. Bunun da nedeni, evleri yangın tehlikesinden korumaktır.

Fotoğraf 5. Karacalar Köyü : Yerleşmenin bakı şartlarıyla ilişkisi görülmektedir. Meskenlerin yönü güneşe dönük olup, kar yağışlarından dolayı çatılar eğimlidir.

Fotoğraf 6. Heyelandan zarar gören köylü için yapılan meskenler. Konak Köyünün kuzeyinde yer almaktadır.

Fotoğraf 7. R knetin Köyünde a cılık mesleğinden emekli olan bir a cının yaptırmakta olduğu yeni meskeni ve eskisi.

Fotoğraf 8. Mengen Belediyesi öncülüğünde kurulan Toplu Konutlar.(3 yapı kooperatifinin 130 konutluk inşaatı.

Fotoğraf 9. Pazarköy Bucağı'nda Orman İşletmesinin Lojmanları

meskenlerin inşaa edilmesine neden olmuştur. Bunun en iyi örneğini, köylerde eski meskenlerin yanlarına yapılmakta olan ikinci evler (emekli evleri) oluşturmaktadır (Fotoğraf 7).

Özellikle Mengen Merkezde insanların konut ihtiyacı, toplu konutların yapımını zorunlu hale getirmiştir. Bu amaçla, Mengen Belediyesi, Aşçılık Meslek Lisesinin hemen yanında bir toplu konut alanı belirleyerek yerleşmenin düzenli olmasında yön verici olmuştur (Fotoğraf 8).

Geçim kaynaklarında zamanla meydana gelen değişmeler de insanların yerleşmesini etkilemiştir. Gökçesu Bucağı'nda madencilik sektöründeki gelişmeler, başka illerden gelen işçilerin buraya yerleşmesine neden olmuş ve pekçok yeni konut yapılmıştır. Ayrıca, orman işletmelerinin ve ziraat işletmelerinin bulunduğu alanlardan memurlar için yapılan lojmanlar ve diğer hizmet binaları çevreye oranla yeni konutlar olarak görülür (Fotoğraf 9).

3. Yerleşme Tipleri

İnceleme alanı içerisinde köy, yayla ve şehir özellikleri yansıtan yerleşmeler yer almaktadır. Bunlardan 55 köy, 17 yayla ve 1 şehir özelliği gösteren yerleşme alanı mevcuttur.

a) Köy Yerleşmeleri

Yerleşme tiplerinin ayrımı yapılırken literatürde yer alan sınıflandırmaları arazi çalışmamız sırasında değerlendirdik ve dağınık, toplu yerleşmeler şeklinde gruplamada değişmeler yaptık.

İnceleme alanı içerisinde 48 köyün gevşek yerleşme tipi içerisinde yer aldığı saptanmıştır. Bu köylerin büyük kısmının sırtta ve etekte kuruldukları ve orman köyü oldukları tespit edildi.

Fotoğraf 10. Bürnük Köyü toplu yerleşme özellikleri göstermektedir. Geride Arkot Dağı görülmektedir

Mengen ilçesi'nde köy-altı yerleşmelerinin mevcut köy karakterindeki yerleşmelerden fazlalığı dikkat çekicidir. Bu köy-altı yerleşmelerin herbiri ayrı ve birbirleriyle ekonomik bağlantısı bulunmayan birer köy niteliğindedir. Kırsal yerleşmelerin mahallelere ayılmaları ile tarım topraklarının dağılışı arasında sıkı bir paralellik bulunmaktadır. Tarım topraklarının, topoğrafyanın ve doğal bitki örtüsünün etkisiyle, küçük parçalara ayrılması büyük ve toplu köylerin oluşmasını engellemiştir.

Fotoğraf 11. Pazarköy Bucığına bağlı Çayköy'ün görünüşü, Etekte kurulmuş gevşek yerleşme örneği. Fotoğrafta alt kısımda köy'ün merkezini ve onun üstünde softalar mahallesini görmekteyiz. Çayköy'ün diğer mahallesi olan Ellezler ile Softalar arası 4 km'dir.

Köy envanter etüdlerinde (1982) tespit edilen dağınık yerleşme özellikleri gösteren köylerin bir kısmının (Konak, Bürnük, Gökçesu) toplu yerleşme özellikleri gösterdiği (Bknz. Fotoğraf 10) bunun yanında yol boyu yerleşmesi olarak ayrılan Alibeyler Köyü'nün gevşek yerleşme özellikleri gösterdiği saptanmıştır.

Gevşek yerleşme özellikleri gösteren köylerin büyük kısmı orman içi ve orman bitişiği köyler olup, morfolojik açıdan sırtta ve etekte kurulmuştur.

Alçak düzlüklerde ve depresyondaki bazı köyler toplu yerleşme tipi özellikleri taşır. Toplu yerleşmelerde bile mahallelerin merkezden ayrıldıkları dikkat çeker. Bunlardan, Demirciler ve Pazarköy'ün yerleşme özellikleri bu duruma örnektir (Harita 9-10).

Arkot Dağı'nın kuzey yamaçlarında toplu yerleşmelere rastlanmayıp tümüyle gevşek yerleşme hakim durumdadır. Buna karşın Megri Dağı'nın güney yamaçlarında ve depresyonda toplu yerleşmeler görülür (Tablo 6)

Yerleşmelerin ormana göre konumu ile ilgili araştırmalarımnda tüm Mengen köylerinin orman içi ve orman bitişiği yerleşmeler olduğu saptanmıştır. Köy envanter edütlerinde yer alan ormana 10 km uzaklıktaki köylerin (Kıyaslar ve Konak) Mengen ilçesinin % 59.3'ü ormanla kaplı olduğuna göre bu ilçe sınırları dışında yer almaları gerekirdi. Ancak Kıyaslar ve Konak bugün orman bitişiği köyler olarak saptanmıştır (Harita 11).

Köylerin morfolojik konumları ve ormana yakınlıkları yerleşme tipini belirleyici bir etmen olmuştur. Morfolojik olarak Arkot ve Megri Dağları'nın eteklerinde kurulmuş köy sayısı 14'dür.

Gevşek yerleşme tipine en iyi örnek oluşturan köyler, Arkot Dağı kuzey yamaçlarında yer alır, bunlardan Karaşeyhler, Düzağaç, Nazırlar ve Akçakoca'da ortalama mahalle sayısı köy merkezleri hariç 5'dir. Gökçesu Bucağı'na bağlı köylerin (Küçükkuz, Karakaya, Kayışlar, Kayabaşı) ortalama Mahalle sayısı 6'dır.

Gevşek yerleşmelerde meskenlerin hemen önünde veya yanında köylünün kendi ihtiyacına cevap verecek şekilde hazırlanmış bahçeler bulunur.

Coğrafya araştırmalarında yerleşme şekilleri genelde köy ve şehir diye ikiye ayrılarak incelenir. Biz de bu kurala göre incelemelerimizi yaptık ve köy yerleşmelerini yukarıda açıkladık.

Bu bölümde köy yerleşmeleriyle birlikte geçici yerleşmeler kabul edilen ancak bazı kesimlerinde devamlı oturanların olduğu yayla yerleşmelerini açıklamayı uygun bulduk.

Mengen yaylaları Arkot Dağı'nın kuzey yamaçlarında ve Megri Dağı'nın güney yamaçlarında, yükseltisi 1500-1750 m'ler arasındaki üst zonda kurulmuştur (Harita 13).

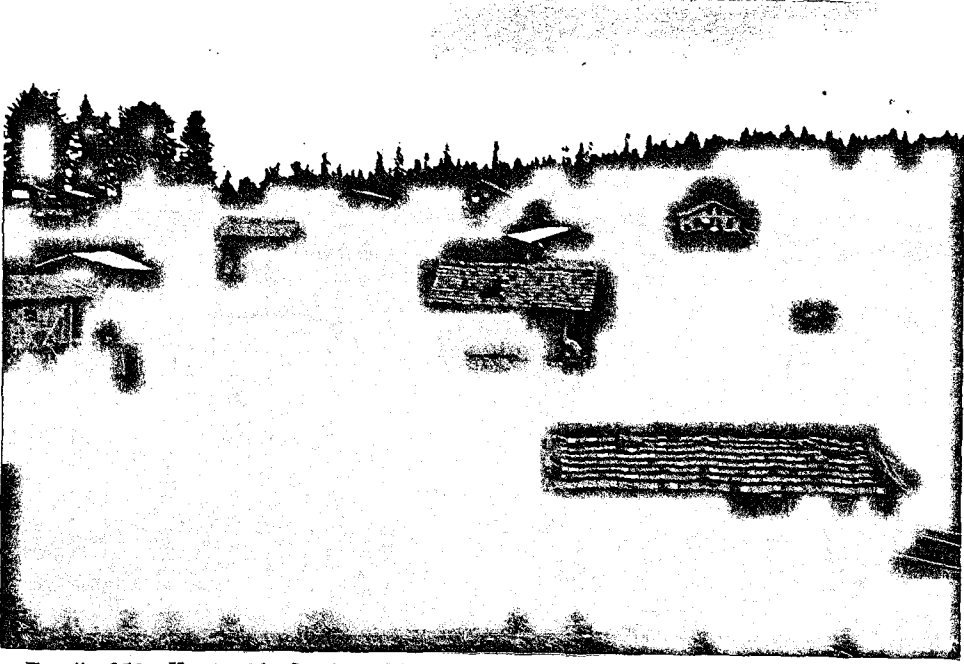
Yükseltinin fazlalığı, arızalılık ve bitki örtüsünün sıklığı yayla yerleşmelerinin yer seçiminde etkili olmuştur.

MENGEN KÖYLERİNİN YERLEŞME TİPLERİ VE YERLEŞME DURUMU

Tablo : 6

KÖYÜN ADI	YERLEŞME TİPİ		ORMANA KONUMU		MORFOLOJİK KONUMU				NEHR KEN.
	GEVŞEK	TOPLU	ORMAN BIT.	ORMAN İÇİ	ETEKTE	SIRTTA	VADIDE	OVADA	
AĞACALAR									
AĞALAR									
AKÖREN									
BABAHIZIR									
BAŞYELLİCE									
BÖLÜKÖREN									
ÇUBUKKÖY									
ÇUKURCA									
DEMİRCİLER									
DEREKÖY									
HACIAHMETLER									
KADISUSUZ									
KAVACIK									
KIYASLAR									
KONAK									
KÖPRÜBAŞI									
KUZGÖL									
SAZLAR									
TEBERİKLER									
YELLİCEDEMİRCİLER									
YUMRUTAŞ									
GÖKÇESU									
AFŞAR									
ÇORAKKADIRLER									
ÇORAKMITIRLAR									
ELEMEN									
EMİRLER									
GÜNEYGÖKÇESU									
HAYRANLAR									
KADILAR									
KARAKAYA									
KAYABAŞI									
KAYABÜKÜ									
KAYIŞLAR									
KÜÇÜKKUZ									
MAMATLAR									
ŞAHBAZLAR									
TURNAKÖY									
PAZARKÖY									
AKÇAKOCA									
AKTEPE									
ALİBEYLER									
ARAK									
BANAZ									
BÜRNÜK									
ÇAYKÖY									
ÇIRDAK									
DÜZAĞAÇ									
DÜZKÖY									
GÖZECİK									
İLYASLAR									
KARACALAR									
KARAIŞHAK									
KARAŞEYHLER									
NAZIRLAR									
RÜKNETİN									
SARIKADILAR									
TOPLAM	47	10	36	21	15	38	2	1	1

Kaynak: Tarım Bakanlığı Köy Envanter Etüdları, 1985 Bolu

Fotoğraf 12. Karışeyhler Yaylası : Meskenler birbirine uzak yapılmış olup, yayla çok gür bir otlak kaplıdır. Eski meskenlerin yanında yeni betonarme ve devamlı yerleşmeye uygun meskenler görülmektedir.

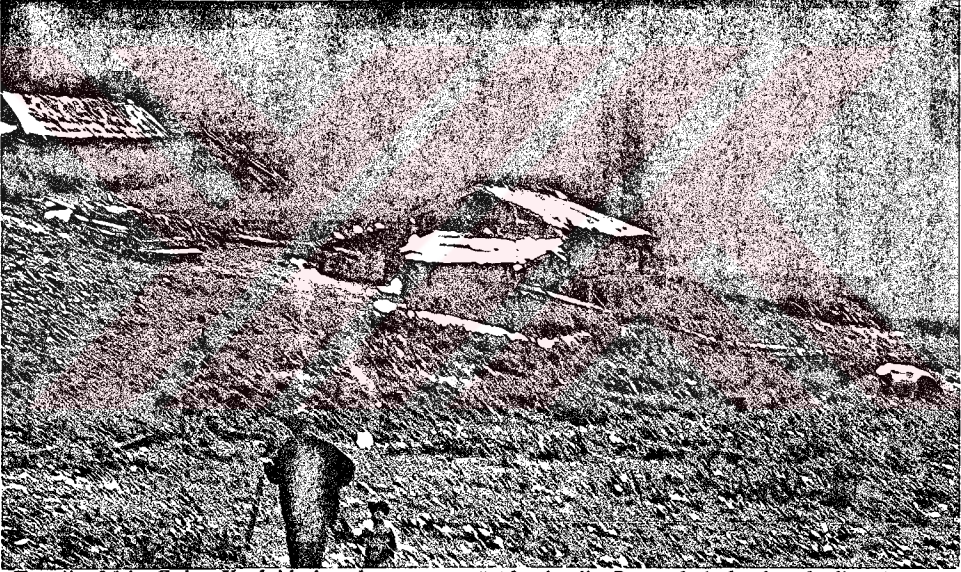
Fotoğraf 13. Çukur Yayla : Yayla meskeni olan "Gelik" Geliklere yandan merdivenle çıkılır. Yine ikinci kat hizasında kaklık yapılmıştır. Alt kat hayvanları korumak amacıyla daha sağlam yapılır. Tümüyle ahşap malzemeye yapılan Geliklerin bir kısmının pencereleri camsızdır.

Yaylalardaki genel yerleşme tipi yayla arazisinin varlığına (Düz veya çanak şeklinde bir alan) ve hayvancılık faaliyetlerinin yürütülme imkanına bağlı olarak şekillenmiştir. Yerleşme alanının azlığı, birden fazla köyün bir yayladan yararlanmasını zorunlu kılmıştır.

Yayla meskenleriyle, köy meskenlerinin yapı malzemesi birbirine benzer. Yayla meskenlerinin genel yapı malzemesi ahşap iken bugün tuğla ve betonarme konut sayısı artmıştır. Mevsimlik yerleşmelerin yanı sıra devamlı yerleşilen meskende mevcuttur.

Mengen yaylalarındaki konutlara "Gelik" adı verilmektedir. Gelikler iki katlı olup, alt kat ahır, üst kat ise ikametgah yeri olarak ayrılmıştır. Eski konutların çatı tarzı kara örtü, yeni konutlarda ise çark örtüdür. Yeni konutların bir kısmının çatılarında örtü malzemesi olarak sac da kullanılmıştır.

Yayla yerleşmelerini, bitki örtüsünün ve çayırların tahribi sebebiyle heyelanlara maruz kaldığı şaptanmıştır. Günümüzde yayla yerleşmeleri ekonomik faaliyetlerin yürütüldüğü yerler olmaktan çıkmış, bunun yerine çevre yerleşmelerin sayfiye yeri olarak gelişme göstermiştir. Bu da yaylalarda ikinci evlerin artışına neden olmuştur.

Fotoğraf 14. Çukur Yayla'da heyelan sorunu görülmektedir. Bu yaylada başlıca faaliyet hayvancılık olup, yayla 15 haneden oluşmuştur.

b) Şehir Yerleşmeleri

Araştırmalarımıza göre inceleme alanı içerisinde şehir özelliklerini yansıtan bir merkez bulunmaktadır. Şehir yerleşmelerinin ayrımını yaparken ilk önce nüfus kriterini esas aldık, buna göre 1975 yılında Pazarköy Bucağı ve 1990 yılında da Gökçesu Bucağının nüfusları 2000 kişiyi aşmıştır. Normal şartlarda nüfus kriterine göre bu merkezlerin de şehir sayılması gerekir. Ancak gözlem ve araştırmalarımıza göre bu merkezlerdeki belediye olma çabalarıyla yapay nüfus artışları gerçekleşmiştir. Bu nedenle bu merkezler hem nüfus kriterine göre, hem de fonksiyonlarına göre şehir sayılmamaktadır.

İnceleme alanımızda şehir yerleşmesi özelliklerini taşıyan tek yerleşme Mengen merkezdir. Mengen şehri 1970 yılında nüfusunu 2271 kişiye, 1990'da da 4298 kişiye ulaştırmıştır. Bu merkezde tarım dışındaki faaliyetlerin de yoğunluğu dikkat çekicidir.

Mengen Merkezde, nüfusun ekonomik faaliyet kollarına göre dağılımı incelendiğinde tarım ve hayvancılık sektöründe çalışanların 941 kişi ile toplam çalışan nüfusun % 55'ini oluşturduğu gözlenir. Yerleşmede bulunan Gentaş Werzalit fabrikasında Ankara-Zonguldak karayolu üzerinde 6.85 ha'lık bir alanda yer almaktadır. Sanayi sektöründe çalışan kişi sayısı 178'dir. Bunun çalışan nüfusa oranı ise 10.4'dür. Mengen'de satılan mallar çoğunlukla İstanbul, Ankara ve Bolu'dan gelmektedir. Yerleşmede bulunan pazar yerinde (Cumartesi günleri kurulur) toptancılar da getirdikleri malları satmaktadırlar. Pazar aynı zamanda çevre köylere de hizmet verdiği için ticaret hayatına bir canlılık getirmekte, ayrıca Mengenliler kendi mallarını satma olanağı da sağlamaktadırlar. Ticaretle uğraşanların sayısı ise 108'dir. 40 kişi şehirdeki 4 bankada çalışmaktadır. Sektörler içerisinde Tarım ve hayvancılıktan sonra en büyük payı İdari ve Sosyal hizmetler alır. Çalışan sayısı 361 kişi olup, çalışan nüfusa oranı % 21,1'dir.

Mengen merkez hem nüfus büyüklüğüne göre hem de halkın geçimini sağladığı faaliyetlerin çeşitliliğiyle şehir özelliklerini taşıyan tek yerleşmedir.

4- Meskenler ve özellikleri

Mengen köylerindeki meskenlerin yapı tarzının ve yapı malzemesinin belirlenmesinde en önemli etken doğal çevre şartlarıdır. Meskenlerin kısa zamanda değişiklik göstermesi, yeni meskenlerin ve yapı tarzlarının oluşması, coğrafi olayların sürekli etkileşimi ile olmaktadır.

Mengen kır yerleşmesinin en önemli özelliği ahşap malzemenin taş, kerpiç ve tuğlaya oranla daha fazla kullanılmasıdır.

Mengen'de mesken inşaatında kullanılan ahşap malzemenin yanında, yağışların bol ve şiddetli olması, kerpiç kullanımını ve Tersiyer flişlerinden düzgün taş malzeme elde etme güçlüğü, ahşap dışındaki malzeme kullanımını zorlaştırmıştır.

Özellikle geçmiş yıllarda doğadan serbest mal olarak temin edilebilen ve kolaylıkla işlenebilen ağaç karşımıza konut, ahır, dam samanlık olarak çıkmaktadır. Kerestenin son yıllarda serbest mal olmaktan çıkması, birim fiatında meydana gelen artışlar, yöre halkının evlerini ve tüm konut ihtiyaçlarını odundan karşılamalarını güçleştirmiştir. bunun yerini tuğla, briket gibi yapı malzemeleri almıştır (15).

Ahşap malzeme, Mengen köylüsünün her alanda yararlandığı bir hammaddedir. Meskenin kendisi, kapı kilidi, ocakbaşı, yüklük, hatta mezarlıkta bile ahşap malzeme kul-

(15) Mengen İlçesi'nde açılmış tuğla ocağı yoktur. Tuğla ihtiyacı ve marsilya tipi kiremit Ankara'dan sağlanır. Yapı malzemesinin sağlandığı 7 adet kum ve çakıl ocağı bulunmaktadır. Taş ocağı ise yoktur.

lanılmıştır. Ahşap malzeme taş ve tuğlaya göre ısı ve nem koruyucu bir özellik taşır.

Depresyondan yüksek kesimlere doğru çıkıldıkça mesken yapı malzemesi tamamen ahşap olur. Eski meskenlerde tamamen bu durum hakimdir. Ancak günümüzde, ulaşım şartlarının düzelmesi yükseklerdeki yaylalarda bile betonarme meskenlerin kurulmasını olanak sağlamıştır.

Meskenlerin geneli iki veya üç katlıdır. Alt katta ahır ile ziraat işlerinde kullanılan alet ve makinelerin yerleştirildiği kısım bulunur. köylünün meskende tüm zamanını geçirdiği asıl alan üst kattır.

İnceleme alanında kışların uzun ve şiddetli geçmesi, kar yağışlarının fazlalığı ve kar örtüsünün yerde kalma süresinin azlığı, meskenlerin alt kısımlarının ahır yapılmasını zorunlu kılmıştır. Çünkü, bazı yıllarda kış şartlarından dolayı köylünün meskenini terkemediği durumlar yaşanmıştır. Mesken içerisinde sıcaklığı korumak, hayvanların bakımını sağlamak amacıyla meskenlerin girişleri ahır (siyat) olarak yapılmıştır. Köylü kışı geçirmek için meskenlere uzak olan samanlıklardan siyata saman ve yem depo eder.

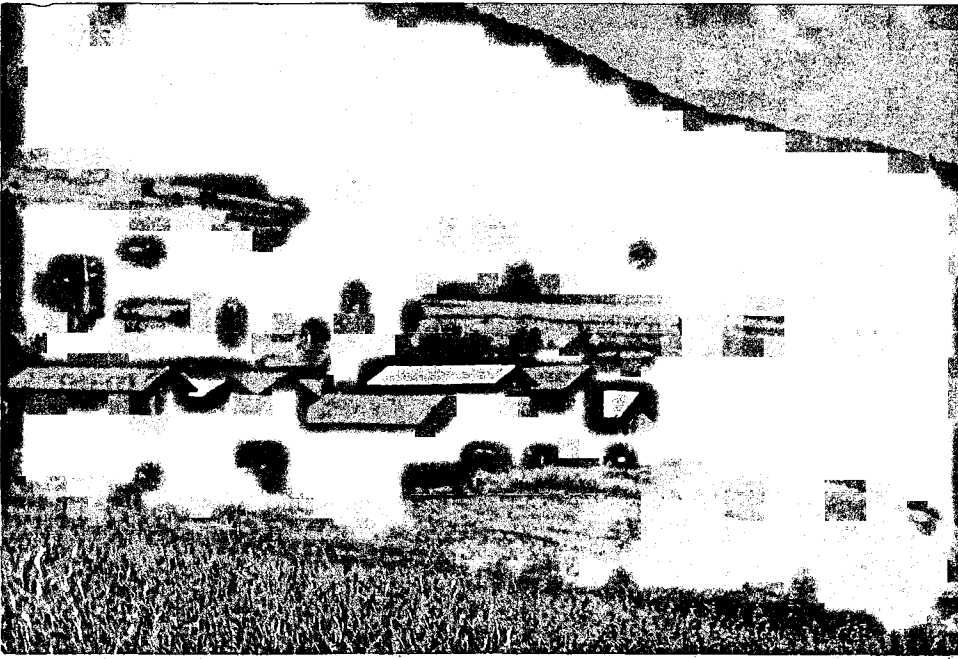
Mengen köylerindeki meskenler çok katlıdır. Topoğrafya koşullarının yerleşmeyi kısıtlaması, tarımsal arazinin azlığı, mevcut araziden en iyi şekilde faydalanmayı zorunlu kılmıştır. Bu yüzden meskenler iki veya üç katlıdır. Meskenlerin üç katlı yapılışında büyük aileler dikkate alınmıştır. Ancak günümüzde çekirdek aile yapısının artışı meskenlerin iki hatta tek katlı yapılmasını sağlamıştır.

Mengen köylüsü, artan ihtiyaçlarıyla birlikte meskenini genişletmek istese, bunu bulunduğu meskene yeni ilaveler yapmak suretiyle gerçekleştirilmez. Bunun yerine, meskeninden daha uzak bir kesime, yeni mesken yaparak sağlar. Bunun nedeni; meskenleri toplu yangınlardan korumaktır. Samanlıklar yangın tehlikesinden korunmak amacıyla meskenlerden uzak ve köyün bir yerinde bir arada bulunur (16).

Meskenlerin yangın tehlikesini ve tahribatını azaltmak için birbirinden az çok uzaklaşmaları gevşek yerleşme tarzını ve iskanın dağılmasını hazırlayan amillerden biri olmuştur (17).

Mengen'deki meskenlerin büyük kısmında kaklıklar bulunur. Kaklık; meskenlerin ikinci katı hizasına kadar yükseltilmiş, üstüne yağın yağmurun dışarıya doğru akmasını, meskenin duvarının ıslanmamasını sağlamak amacıyla, hafif eğimli yapılmış ahşap çıkıntılardır (18). Bu kaklıklar kışlık meyve, sebze ve diğer yiyeceklerin kurutulduğu, ayrıca günümüzde balkon ihtiyacının giderildiği çıkıntılardır. Kaklıklara meskenin ikinci katındaki pencerelerden veya kapıdan çıkılır.

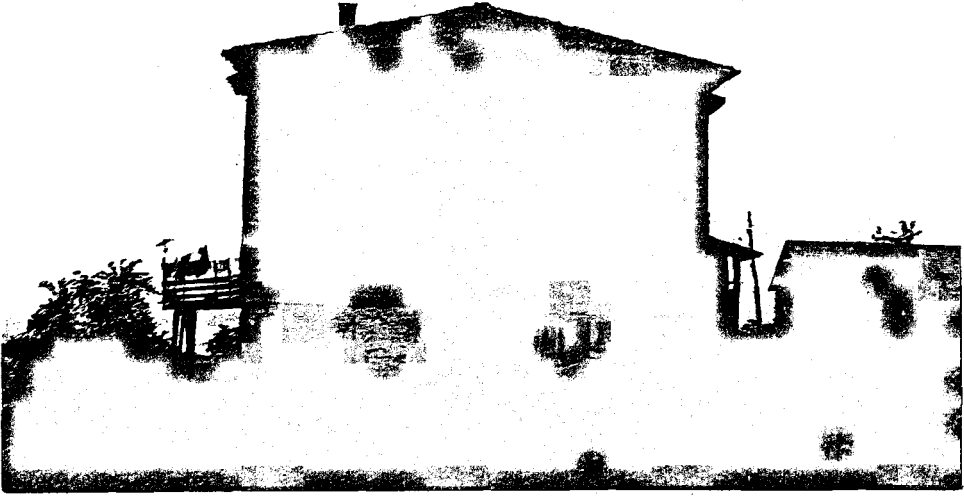
-
- (16) Samanlıkların meskenlerden uzak köyün herhangi bir yerinde birbirine yakın yapılması yangın tehlikesiyle bir tezatlık oluştursa da köyün kullanım alanının kısıtlı oluşu, tarımsal arazinin azlığı gibi nedenler samanlıkların bir araya toplanmasını zorunlu kılmıştır. Bu durumun ikinci nedeni, samanlıkların ve halkın güvenliğini sağlamaktır.
- (17) S.Göney, 1967 "Mengen Havzasındaki Köy Meskenleri" İst. Üniv. Coğ.Ens.Dergisi Cilt 8, Sayı 17. s.115. İstanbul.
- (18) Kak: Yemişin kurutulmuşu armut kakı, kaysı kakı ya da yağmur suyunun biriktiği çukur yerdir. — 1959, Türkçe sözlük, T.D.K. yay. Sayı, 175. Ank.

Fotoğraf 15. Bürnük Köyü'nde Samanlıkların köyün girişinde bir arada bulunuşu, tarımsal arazinin azlığıyla ilgilidir.

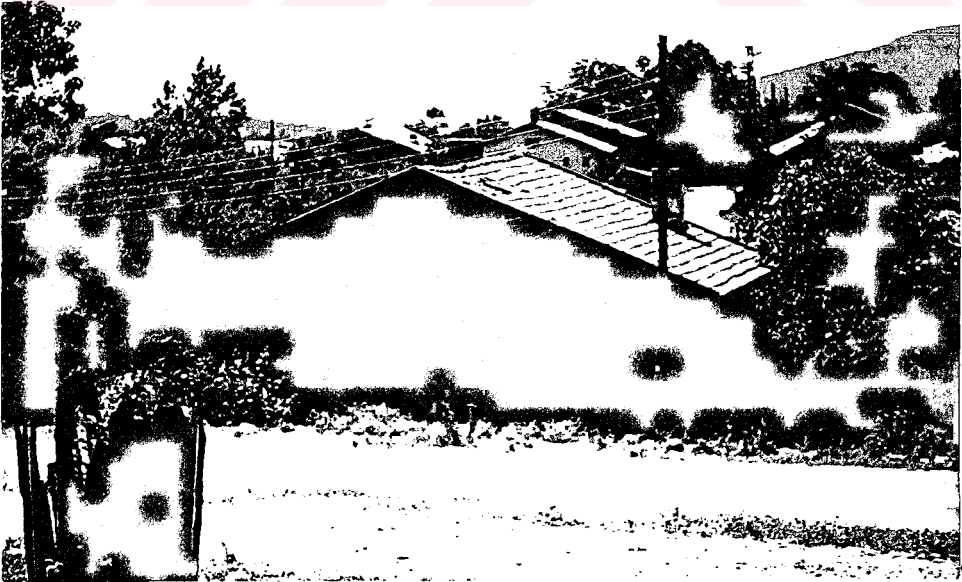

Fotoğraf 16. Meskenlerdeki kaklıkların görünüşü. Kaklıkların altında yağışlardan korunan odunlar ve diğer malzemeler bulunur. Kaklıkların yönü güneydir.

Fotoğraf 17. R kn tt n Köyü'nün Mürsel Mahallesi'nde tahminen 250 yıllık bir mesken. Temeli (harçlı) ta  örme olan mesken Osmanlı yapı tarzı özellikleri taşımakta olup, halen kullanılmaktadır.

Meskenlerin bir diğer özelliği temellerinin ta  malzemeden ya da büyük kütüklerden oluşmasıdır. Ta  malzeme yörede az bulunduğu için harçlı temel yerine çeşitli büyüklükte ta  bloklar temel görevi yapar. Evin dört köşesine büyük ta lar yerleştirilerek meskenin zemininden 20-30 cm yükseltilmesi bu şekilde meskenin alt kısmının fazla nemden çürümesi engellenir. Ayrıca yine bu şekilde meskeni tutan iskelet ve dikmelerin altlarına da daha küçük ta ların doğada bulunduğu gibi yerleştirilmesi sarsıntılardan etkilenmesini  nleyememi tir. Çünkü bu ta ların kaymayı önlemek amacıyla düzeltilip yerleştirilmesi daha uygun olurdu. Yöre bunun en önemli zararını deprem ku a ı üzerinde bulunuşundan çekmektedir.

Fotoğraf 18. Sarıkadılar köyünde meskenlerin çatı durumu görülmektedir. Çatılar iki yüzeyli ve eğimlidir. Kara  rt l  çatı hakimdir.

İnceleme alanı önemli depremlere sahne olmuş bir hat üzerinde bulunmaktadır. 1944 yılının şubat ayında meydana gelen deprem de meskenlerin 361'i yıkılmış, 402'si oturulmayacak derecede harap olmuş, 594'ü tamir imkanı olan ve ancak 375 ev depremden zarar görmemiştir (18).

Yukarıda sarsıntılardan az zarar görmek amacıyla yapılan uygulama, tomrukların uçlarının çürümesi yüzünden yararlı olamamıştır. Bazı kesimlerde meskenlerin temeli taş örme ile yükseltilerek sağlamlaştırılır (Fotoğraf 17).

Meskenlerin çatıları iki yüzeyli eğimli ve simetriktr. Çatıların tepe kısmı meskenin orta kısmına diktir ve yaklaşık 25-30° yanlara eğiklik söz konusudur. Bu tüm çatı tipine coğrafyada beşik çatı adı verilir. Yükseltinin arttığı yerlerde çatılardaki eğim artış gösterir. Bu durum yağışlarla ilgilidir (Fotoğraf 18).

Mengen köylerinde yeni meskenler hariç tümünün dış sıvası yoktur. Sıvasız olmasının nedeni; yapı malzemesinin ahşap oluşu, bol ve ucuz temin edilebilmesidir.

İnceleme alanında en çok rastlanan çatı tarzı çark örtü ve kara örtüdür. Çark örtü meskeni tüm kesimlerden korur ve dört yüzeylidir. Bu şekilde meskenin yağışlardan zarar görmesi önlenmiş olur. Son yıllarda ahşabın kolay elde edilen inşaat malzemesi olmayışı nedeniyle çark örtü yerine iki yüzeyli kara örtü hakim duruma geçmiştir.

Uzun yıllardan beri çatının örtülmesinde kullanılan malzeme ince tahtalardır. Pekçok ülkede de kullanılan bu yöntem Kuzey Anadolu Kuşağında "Bedavra", Doğu Karadeniz'de ise "Hartama" adı ile bilinmektedir.

Köknar ve çam tomruklarının balta ile dış yüzeyleri yarılarak kabuk kısmı ayrılır. Eğimli bir görünüş kazanan bu ince tahta, çatı eğimine de uyum göstererek yağmur ve kar sularının kolayca akmasını sağlar. Bu bedavra örtünün üzerine uçmasını önlemek amacıyla taşlar yerleştirilir. Günümüzde bedavra örtüyü sadece eski konutlar üzerinde görmek mümkündür.

İkinci çatı örtüsü eskiden beri kullanılan oluklu kiremittir. Yine bedavranın gördüğü işlevi yerine getiren bu kiremitlerin inceleme alanı içerisinde üretimi yapılmadığından yakın merkezlerden sağlanır.

Mengen köy meskenlerinin duvar yapı tarzında da değişiklikler görülür. Bunlardan; tomrukları üst üste yığmakla oluşturulan ve yanlardan çentik açılarak birleştirilen duvar yapı tarzına çatki denir (Bknz. Fotoğraf 20).

Çatki veya yığma usulüyle direkler üzerine oturtulan meskenlerin sağlam olmadıkları ortaya çıkmıştır. Bu yüzden yöre halkı daha çok yakın illerde kullanılan dikme ve çarmık sistemlerini kullanmaya başlamıştır.

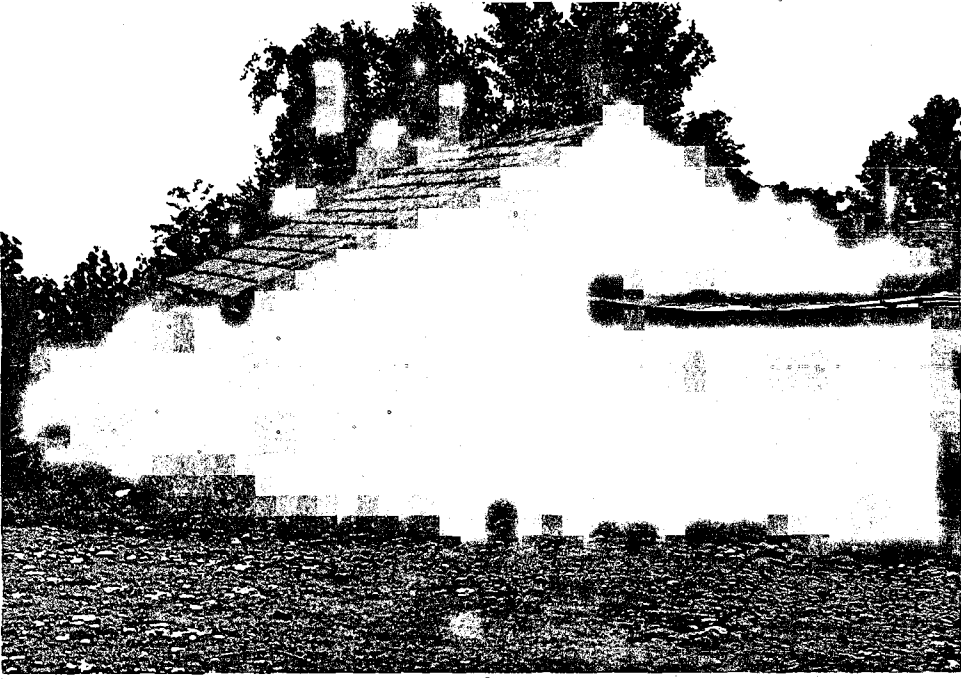
(18) Bakırlı, A.B. 1947 Geçmişte ve Bugün Mengen s.23 Bolu

Fotoğraf 19. Çatı örtülerinden oluklu kiremit ve marsilye tipi kiremitler görülmektedir

Fotoğraf 20. Akçakoca köyünde çatki tarzında yapılmış bir mesken. Çatki tarzında düzgün çam veya köknar tomrukları yanlardan çentiklenerek üst üste yığılır. Meskenin özellikle siyat kısmı bu tarzda inşaa edilir.

Fotoğraf 21. Akçakoca köyü'nde bir çamaşırhane görülmektedir. Haftanın belirli günlerinde toplanan köylü kadınlar birlik ve beraberlik içerisinde çamaşır ve tüm temizlik işlerini yerine getirirler. Evlerde su tesisatı olmasına karşın halen korunan bir gelenektir

Fotoğraf 22. Çarmuk duvar sistemine göre dikmeler arasına tuğla yerleştirilmiştir.

Fotoğraf 23. Pazarköy' Bucak merkezinde çarmık sisteminde kerpiç kullanılmıştır

Bu tarzda tüm iskelet ahşaptan oluşur ve dikmeler sayıca artarak meskeni her yandan destekler. Köşebentler diküçgen oluşturan dikmelerle desteklenir. Bu ahşap iskelet arasına doğadan sağlanan kerpiç ya da taş yahut tuğla yerleştirilir. Böylece mesken daha güzel ve sağlam bir görünüm kazanır (Fotoğraf 22-23).

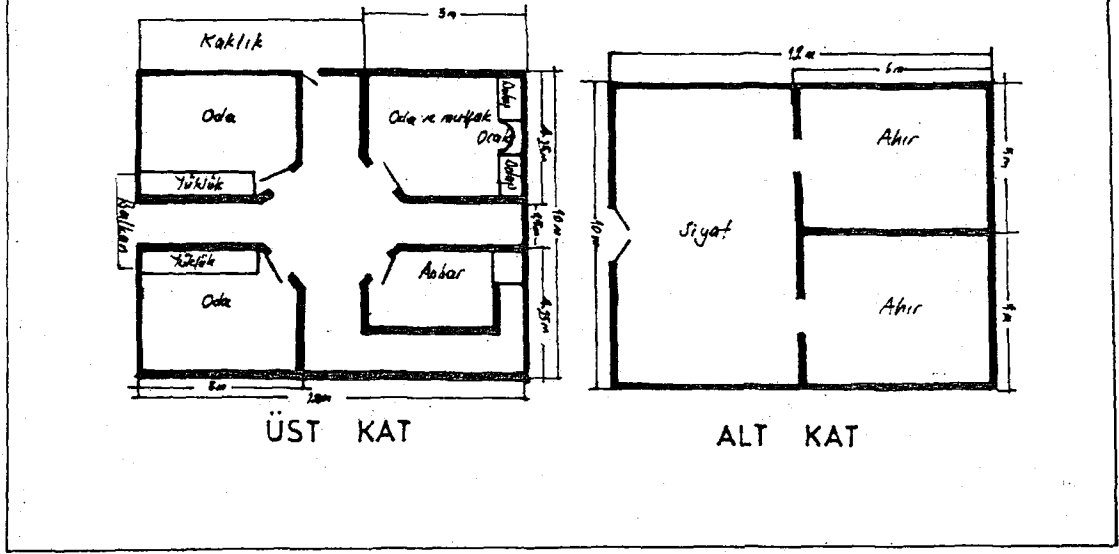
Yaptığımız araştırmalarda köyden kente göçün en yoğun yaşandığı köylerde, eski meskenlerle yeni yapılan betonarme meskenlerin bir arada bulunduğunu saptanmıştır. Bu durumun nedeni; 1960 ve 1970'li yıllarda bu köylerden aşçılık mesleğini sürdürmek ve gelir sağlamak amacıyla ayrılan kişilerin emekli olunca tekrar köylerine yerleşmeleri, yeni meskenlerin inşaatını zorunlu kılmıştır. 1985 yılından sonra geçim kaynağı işçilik olan köylerde yeni mesken sayısında artış olmuştur.

Mengen'de hemen her yerleşim ünitesinde bir veya birkaç tane çamaşırhane bulunur. Bu çamaşırhanelerin yapı tarzları incelendiğinde Selçuklulardan kalma kültürel özellikler taşıdığı saptanmıştır.

Çamaşırhanelerin varlığı Mengen köylüsünün temizliğe verdiği önemi ve dayanışma duygusunun üstünlüğünü göstermektedir. Mengen İlçesindeki toplam çamaşırhane sayısı 126'dır.

Meskenlerin kat durumunu ve iç mekansal özellikleri genel olarak tüm meskenlerde benzerlik taşır. Meskenlerin giriş kısmını köylünün kışlık ihtiyaçlarını depoladığı, alet ve makinalarını yerleştirdiği, aynı zamanda hayvanlarını barındırdığı siyat (ahıt) oluşturur. Siyattan merdivenle I. kata çıkılır.

Meskenlerini insanlar tarafından en çok kullanılan ikinci katının özellikleri şunlardır: İkinci kat ailenin yatma, yemek yeme ve diğer tüm ihtiyaçlarını karşılandığı alanı oluşturur.

Şekil 1 Mengen İlçesi köy meskenleri planı. Üst kat asıl ikametgah yeri, alt kat ise hayvanların bulunduğu kısım olarak ayrılmıştır (19).

Genellikle geniş iki yatak odası, 1 oturma ve yemek odası, bir de anbar ya da erzak odası bulunur. (Bknz. Şekil:1) Yatak odaları geniş ve ferahdır. Odanın hemen yanında yine ahşaptan yapılan yüklük bulunur. Yüklüğün altında, banyo mevcuttur. Her yatak odasında yüklük ve banyo vardır. Yüklük; yatak, yorgan ve bununla ilgili malzemenin yerleştirildiği yerdir.

Oturma odası aynı zamanda yemek odasıdır. Çünkü burada ocak bulunur. Ocak, odanın içerisinde geniş bir yer kaplar. (Yangın tehlikesini önlemek amacıyla) Bu ocaktan yemek ve ısınma ihtiyacı karşılanır.

Üst katın diğer bölümü erzak odası veya anbardır. Kışlık hububatın ve kuru yiyeceklerin muhafaza edildiği yerdir. Tüm bu odalar arasında geniş bir koridor bulunur. Ya bu koridorun sonunda ya da anbar sonunda ise tuvalet kurulmuştur. Kanalizasyon sistemi halen tüm köylerde kurulmadığı için, çukurlar açılmak suretiyle pislikler yok edilmeye çalışılır.

Meskenlerin genel özellikleri:

- Eski meskenlerin tümü ahşap malzemeyle yapılmıştır.
- Mengen'de mezarlıklarda, camilerde ve çarşılarında da hep ahşap malzeme kullanılmıştır.
- Ulaşım şartlarının gelişmesi son yıllarda mesken yapı malzemesinin ahşap dışına kaymasını sağlamıştır.
- Meskenlerin büyük kısmı iki katlıdır.
- Meskenler birbirine yakın inşaa edilmezler.
- Meskenler temelden ya taş ya da tomruk üzerine oturtulur.
- Çatılar kara örtü ve çark örtüdür.
- En yaygın duvar yapı tarzı çarmıktır.

(19) S.Göney, a.g.m. s. 131.

BÖLÜM II

MENGEN'İN EKONOMİK COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

Genel Bakış:

İnsanların ekonomik faaliyetlerinin çeşitlilik göstermesi ve değişmesi pek çok etmenin etkisindedir. İnceleme alanının morfolojik yapısı, toprakların mülkiyet durumu ve verimliliği, bitki örtüsünün dağılışı, yeraltı zenginlikleri, tarihsel ve siyasal değişmeler değişik ekonomik faaliyetlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Doğal şartlar ekonomik faaliyetlerin dağılışını belirleyen en önemli etkidir. Mengen yöresinde halkın dışarıdan geçimini sağladığı tek faaliyet aşıcılıktır.

Köylerin ekonomik faaliyetlerinde zamanla değişmeler olmuştur. Bu değişmelerin en fazla görüldüğü kesimler depresyon dışındaki köylere aittir. Bu kesimlerde, ormancılıkla geçimini sağlayan halk, ormandan faydalanma yolları kısıtlanınca başka gelir kaynakları aramış ve hayvancılığa yönelmiştir. Zamanın hükümetlerinin uyguladıkları politikalar hayvancılığı teşvik edici olmuştur. Ayrıca ormancılığa bağlı yan sektörlerin kurulması sağlanmıştır.

Görülüyor ki yörede ekonomik faaliyetler çeşitlilik göstermektedir. Bu çeşitlilik içerisinde elde edilen gelir durumuna göre bir sıralama yapıldığında, hayvancılık, ormancılık, işçilik ve tarımsal faaliyetler şeklinde olacaktır.

Köylerde genellikle yaşlı ve kadın nüfusun fazlalığı, çalışabilir nüfusun kentlere gitmesi, ekonomik faaliyetlerin kısıtlı ve geçim amacına yönelik olmasına yol açmıştır.

Ekonomik faaliyetlerin köylere göre sınıflandırılması yapılarak bunların arazi dağılışı belirlenmiştir (Tablo 8, 9, 10, 11). Bu belirlemelerde köylerde hangi faaliyet etkin ise ona bağlı bir arazi dağılışının üstünlüğü ortaya çıkmıştır.

İnceleme alanı içerisinde 35 köy ormancı, 16 köy hayvancı, 3 köy işçi, 3 köy tarımcıdır. Ormancılık faaliyetleriyle geçimini sağlayan köy sayısının fazlalığı dikkat çekicidir. Orman köylüsü geçimini temin amacıyla bu faaliyetlerle uğraşırken ticari kazanç ve yüksek bir gelir elde edemez. Bu yüzden 16 köyde sürdürülen ve daha çok ticari kazanç elde etme amacıyla modern ahırlarda sürdürülen hayvancılık gelirleri artış göstermiştir.

Hayvancı köylerin arazi dağılışı incelendiğinde ortalama mera ve çayır alanlarının 415 dekar olduğu ortaya çıkmaktadır. Yörede hayvancılık genellikle süt inekçiliğine dayalı olduğu için mevcut meraları ıslahı yoluna da gitilmemiş, (Çünkü, yörede ahır hayvancılığı yapılmaktadır) bu yüzden çayır ve meraların oranı düşük kalmıştır (Tablo 9).

Tablo : 7

Mengen Topraklarının Yararlanma Bakımından Bölünüşü (1990)

ARAZİNİN CİNSİ	ALANI (DEKAR)	Toplam Alan İçerisindeki Oranı %
EKİLİ	624700	7,9
NADAS	545800	6,9
DİKİLİ	140700	1,7
ORMAN	4637700	59,3
ÇAYIR-MERA	417700	5,3
ÜRÜN VERMEYEN	1486000	18,9
TOPLAM	7852600	100

Kaynak : Tarım Bakanlığı Bolu İli Envanter Etüdleri 1990.

Mengen topraklarının yararlanma bakımından bölünüşü incelendiğinde dikkati çeken en önemli özellik toprakların % 59,3'ünün ormanlarla kaplı oluşudur. Buna karşın nadas alanlarını da dahil etsek ekili alanlar ancak toplam alanın % 14,8 kaplamaktadır. Bunun yanında ürün vermeyen alanlar içerisine 248 000 dekar iskan alanı, 1000 dekan sanayi alanı ve 1 237 000 dekar da kullanılmayan göl, bataklık, taşlık alanlar dahil edilmiştir (Tablo 7).

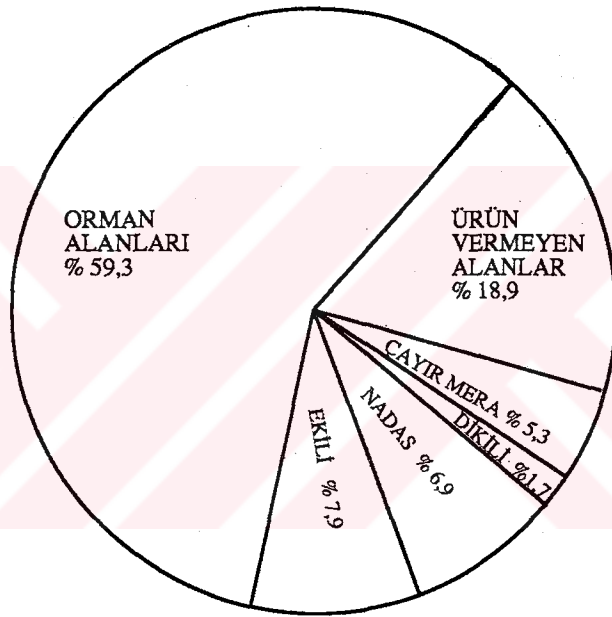
Ormancı köylerde ortalama orman arazisi 5000-10000 dekardır. Orman alanlarının en fazla olduğu bucak, Mengen merkezdir. Pazarköy ve Gökçesu'da özellikle yükseltisi fazla olan köylerde, orman alanlarının fazlalığı dikkat çekicidir. Ormancı köyler içerisinde en fazla orman alanına sahip Kayabükü (22 100 dekar) köyü'dür. En az ise Emirler (2065 da) köyü'ndedir. Gökçesu ve Pazarköy Bucaklarının arazi kullanımları içerisinde ormanların yeri % 60-80 arasındadır.

İşçi köylerde tarım topraklarının azlığı, halkın geçimini sağlayacağı ve yerleşebileceği arazinin olmayışı, başka şehirlerde veya kendi köylerinde hizmet sektöründe çalışarak gelir sağlamalarını zorunlu kılmıştır. Çukurca ve Kadısusuz, dışarıya aşçı gönderen önemli köylere dendir. Sağlanan kazancın büyük kısmı köye geri döner. Gökçesu Bucak merkezinde madencilğe bağlı bir işçi geliri söz konusudur. Madenlerde çalışan işçiler gelirlerinin büyük bir bölümünü burada tüketirken bir kısmını da ailelerine gönderirler (Çünkü, bu madenlerde çalışan işçilerin tümü başka şehirlerden gelmiştir).

Tarımcı köylerin arazi dağılışıda diğer köylerden önemli farklılıklar görülmez ama; araziden faydalanma koşulları daha elverişli olduğundan bu faaliyetten gelir payları yüksek olmaktadır. Tarımsal gelirleri yüksek olan köyler; Dereköy, Hacıahmetler ve Nazırlardır.

Tüm Mengen Köylerinde tahıl tarımı yapılır ve bu geçim tarımı şeklindedir. Mengen

Grafik : 4
Mengen Topraklarının Faydalanma Bakımından Bölünüşü (1990)

KAYNAK : Tarım Orman Köyişleri Bakanlığı Bolu İl Müdürlüğü 1990 Tarım Sektörü

MENGENİN ORMANCI KÖYLERİNDE ARAZİ KULLANIMI (DEKAR)

Tablo: 8

	KÖYÜN ADI	YERLEŞİM ALANI	TARIM ALANI	ORMAN ALANI	Orman açıklığı ve diğer alanlar	MERA-ÇAYIR ALANI	TOPLAM ALAN
MERKEZ BUCAK	AĞACALAR	350	1900	4385	85	150	6870
	AKÖREN	200	1900	5845	155	100	8200
	BABAHIZIR	420	2700	12870	1300	150	17440
	BAŞYELLİCE	400	3200	21820	170	250	25840
	BÖLÜKÖREN	265	1800	15120	1285	--	18470
	KIYASLAR	200	2600	2190	1720	--	6710
	KÖPRÜBAŞI	280	2100	50340	820	450	53990
	KUZGÖL	330	2400	5494	986	300	9510
	SAZLAR	200	1700	2990	140	--	5030
	TEBERİKLER	270	1500	2770	1090	--	5630
	YELLİCEDEMİRCİLER	390	2400	8120	930	100	11940
	YUMRUTAŞ	180	1750	3145	--	--	5075
GÖKÇESU BUCAĞI	ÇORAKADIRLER	100	1950	5425	1375	150	9000
	ÇORAKMITIRLAR	190	1500	3975	135	100	5900
	EMİRLER	200	2100	2065	1635	200	6200
	G. GÖKÇESU	140	680	3055	815	100	4790
	HAYRANLAR	270	1600	10650	--	1820	14340
	KADILAR	280	1700	3895	2315	--	8190
	KARAKAYA	200	1600	22075	1925	300	26100
	KAYABAŞI	280	2000	3060	960	100	6400
	KAYABÜKÜ	370	1300	22100	980	200	24950
	KAYIŞLAR	240	2300	4300	1850	200	780
	KÜÇÜKUZ	210	2000	18805	1555	300	22870
	MAMATLAR	200	2100	10850	1350	700	15200
	ŞAHBAZLAR	250	1250	1080	--	--	2400
	TURNA	250	1200	8735	255	300	10740
PAZARKÖY BUCAĞI	AKÇAKOCA	470	3450	24110	--	1400	28380
	ALİBEYLER	170	3000	3660	--	100	6885
	ARAK	160	2500	7480	--	150	9745
	BÜRNÜK	300	2000	8000	1385	600	12285
	DÜZAĞAÇ	270	3200	17000	900	500	21870
	DÜZKÖY	290	1670	4010	610	500	7080
	GÖZECİK	260	1401	11775	599	400	14410
	KARACALAR	260	1300	6670	970	450	9850
	RÜKNETTİN	230	2200	3140	40	470	5980

MENGEN'İN HAYVANCİ KÖYLERİNDE ARAZİ KULLANIMI (DEKAR)

Tablo: 9

	KÖYÜN ADI	YERLEŞİM ALANI	TARIM ALANI	ORMAN ALANI	Orman açıklığı ve diğer alanlar	MERA-ÇAYIR ALANI	TOPLAM ALAN
MERKEZ BUCAK	AĞALAR	220	1620	10685	3125	300	15950
	ÇUBUK	420	3250	20880	1580	700	26830
	DEMİRCİLER	540	3800	6220	340	300	11200
	KAVACIK	220	2300	9750	2430	150	14750
	KONAK	210	2350	1430		100	4090
GÖKÇESU BUCACI							
	AFŞAR	230	2270	10105	5295	1350	19250
	ELEMEN	285	1800	24835	1615	700	29230
PAZARKÖY BUCACI							
	AKTEPE	190	1650	9525	1865	200	13430
	BANAZ	150	1000	14480	960	1430	18020
	ÇAYKÖY	280	2100	4465	575	200	7620
	ÇIRDAK	250	1400	3150	650	500	5950
	İLYASLAR	220	2300	10000	4730	200	17450
	KARAIŞHAK	280	1200	10940	480	350	13250
	KARAŞEYHLER	410	2300	15100	2590	1400	21800
	SARIKADILAR	220	2100	6830	850	100	10100
	PAZARKÖY	580	3600	2010	60	160	6710

MENGEN'İN İŞÇİ KÖYLERİNDE ARAZİ KULLANIMI (Dekar)

Tablo: 10

KÖYÜN ADI	YERLEŞİM ALANI	TARIM ALANI	ORMAN ALANI	Orman açıklığı ve diğer alanlar	MERA-ÇAYIR ALANI	TOPLAM ALAN
ÇUKURCA	240	2100	5725	790	100	8925
KADISUSUZ	280	1550	3625	565	100	6120
GÖKÇESU	550	2100	6618	45	200	9510

MENGEN'İN TARIMCI KÖYLERİNDE ARAZİ KULLANIMI (Dekar)

Tablo: 11

KÖYÜN ADI	YERLEŞİM ALANI	TARIM ALANI	ORMAN ALANI	Orman açıklığı ve diğer alanlar	MERA-ÇAYIR ALANI	TOPLAM ALAN
DEREKÖY	170	1750	55	605	500	7080
HACİHMETLER	465	2100	5515	---	160	8240
NAZIRLAR	275	1600	1195	1600	400	5070

Kaynak: Tarım Bakanlığı Bolu İli Envanter Etüdları 1990

köylerinin arazi kullanışları birbirlerine benzerlik gösterir. Arazinin dağılışı belirleyici en önemli etken morfolojik yapı ve ormanların sıklığıdır.

Pazarköy Bucak merkezinin ve Demirciler Köyü'nün arazi kullanımları incelendiğinde; orman içerisinde küçük adacıklar şeklinde tarım alanları, düzlüklerde yerleşmeler, yükseklerde ya da Pazarıköy Bucak merkezinde olduğu gibi vadide taban suyunun yüksek olduğu yerlerde mera ve çayır alanları yer alır (Harita 9-10).

Pazarıköy, Mengen İlçesi'nin ilk yerleşim yeridir. Bu ilk yerleşmeler Gıflan Tepesi'nin eteklerinde kurulmuş daha sonra vadi yamaçlarına ve depresyon tabanına doğru ilerlemiştir. Konumunun uygunluğundan dolayı çevre köylerin ekonomik etki merkezi olmuştur.

Demirciler köyü'nde tarımsal imkanlarının fazlalığı yanında hayvancılık faaliyetlerinin entansif usullerle yapılması, arazi kullanımında bir düzen sağlamıştır.

Sulanabilen arazinin azlığı, mekan içerisindeki dağılışının düzgün olmayışı, tarımsal faaliyetlerin ekstansif usullerle yapılması, tarımsal gelirlerin azalmasına yol açmıştır. Tarım yapılan alanlar orman açıklıkları olduğu için bu topraklar üzerinde sadece tahıl tarımı yapmak mümkün olmaktadır.

Yörede tarihi kaynaklardan elde edilen verilere göre; önemli bir ekonomik faaliyet hayvancılıktır. Ormandan halk önemli ölçüde yararlanır, ancak gelir sağlama oranı düşüktür.

Ticari hayatın en canlı olduğu dönem Selçuklular zamanına rastlar. Bu dönemde en önemli husus, dışarıdan hammadde alınması, buna karşılık dış ticarete işlenmiş maddelerin verilmesi gibi bir sistemin oluşmuş olmasıdır. Bu nedenle dış ülkelere satılan malların başında, çeşitli özel kumaşlar, Türkmenlerin dokudukları halı ve kilimler, yün, deri ve deri mamülleri, ipekli kumaşlar ve kurutulmuş meyveler yer alıyordu (19).

Sadri Ethem'in "Çıkrıklar Durunca" adlı kitabında Mengen'de o dönemde hayvancılık faaliyetlerinde önemli gelişmeler sağlandığı, özellikle tiftikten elde edilen kaşmir dokumaların, aranan ticari mal olması, ticari hayatın canlanmasına yol açmıştır. Yalnızca bu dokumaları edinebilmek amacıyla İngilizlerin Mengen'e geldikleri belirtilmektedir.

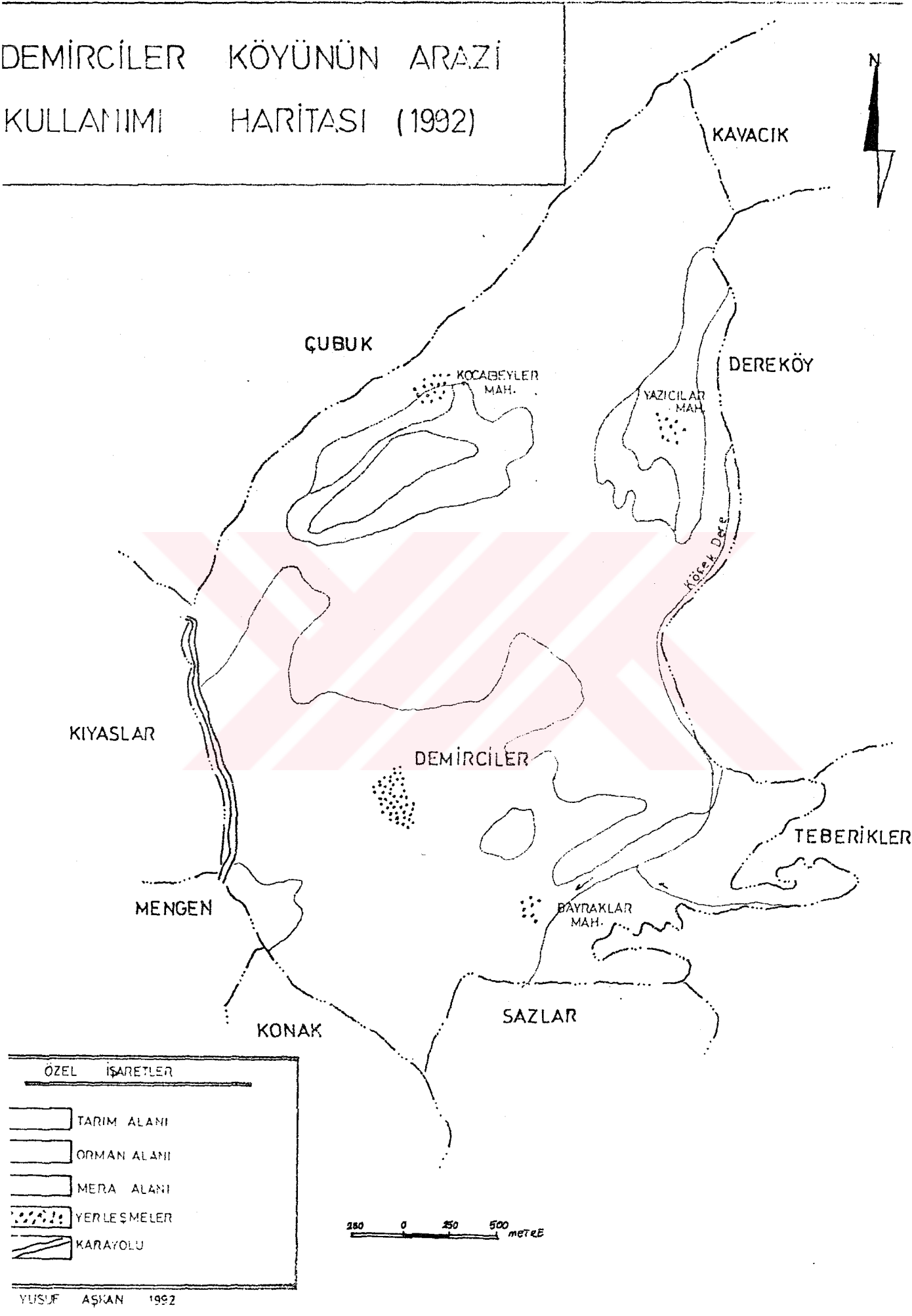
Bu dönemde Mengen'in ilk yerleşim alanı olan bugünkü Pazarıköy'ün Güneyhisar mevki ve Pazarıköy, çevre köylerin tam bir ticaret merkezi olma özelliği kazanmıştır (20).

Yörenin son derece sınırlı ekonomik kaynakları ve imkanlarından eskiden nasılsa şimdi de aynı şekilde yararlanılmaktadır. "Burada buğday, arpa mahsulatın nısfını teşkil eder. Gereke'nin en ziyade mısır çıkaran yeri burasıdır. (Yani Mengen Bucağı) Havasının itidali ve arazinin tabiatı gülcülüğün ihtiyasına pek müsaittir. karasığır hayvanatı celbedilen

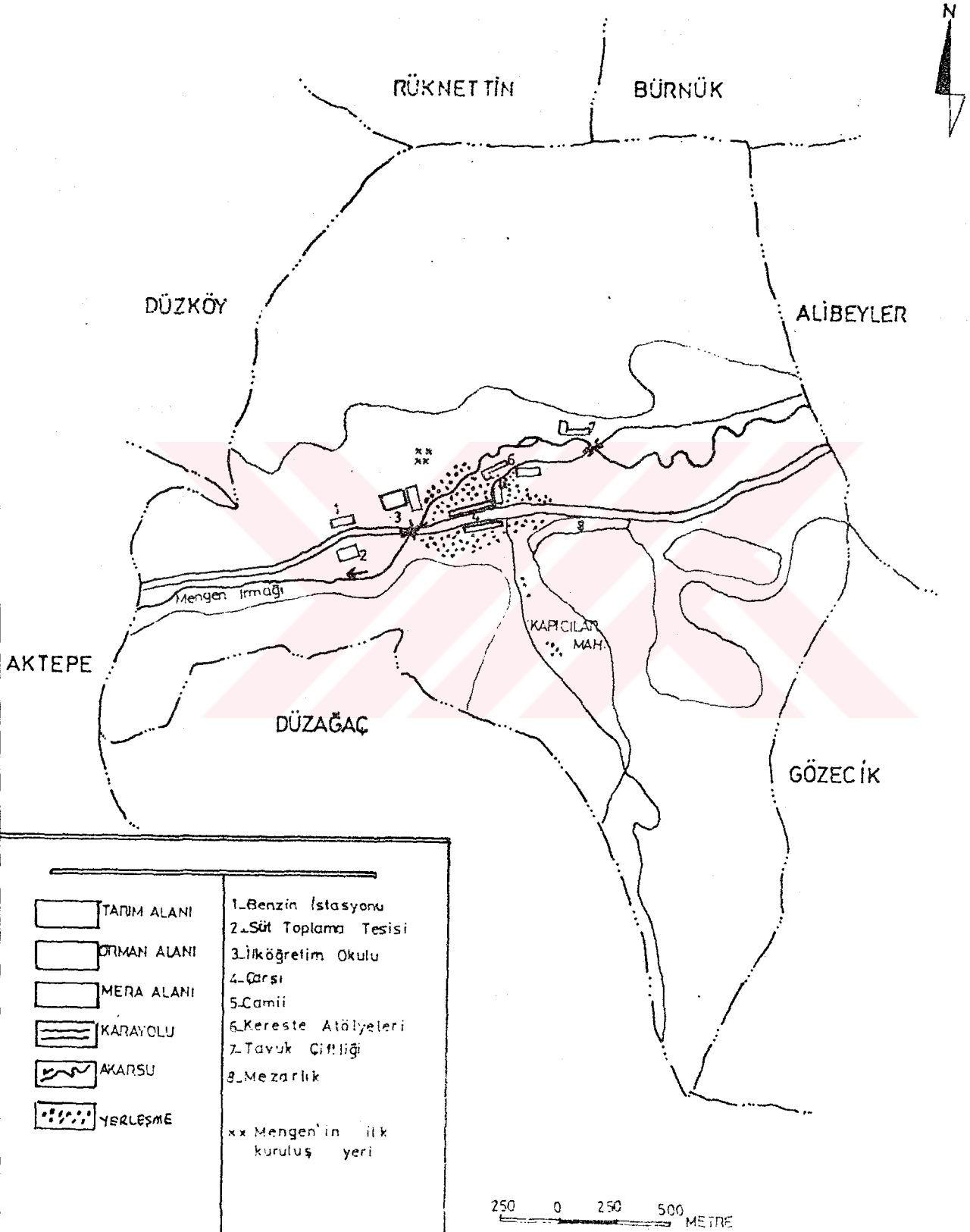
(19) N.Tunçdilek, 1986, Türkiye'de Yerleşmenin Evrimi. s.55. İstanbul.

(20) Pazarıköy'ün eski adı Mengen'dir. 1984 yılına kadar Mengen adını korumuş olan Pazarıköy, Mengen'in ilçe oluşuyla birlikte merkezini Türkbeyli (Rumbeyli) köyüne; yani bugünkü Mengen Merkeze kaydırmıştır.

DEMİRCİLER KÖYÜNÜN ARAZİ
KULLANIMI HARİTASI (1992)

PAZARKÖY'ÜN ARAZI KULLANIMI HARİTASI (1992)

boğalar telkinatıyla dört beş seneden beri ıslâh ediliyor. Mengen'in hayli iptidaide kaşar peynirine yakın taam ve lezzette peyniri buralarca meşhurdur ⁽²¹⁾.

Bugün halkın uzun yıllardan beri geçimini sağladığı hayvancılık faaliyetlerinde önemli gelişmeler olmuştur. Mengen'de çoğu kesimde gül yetiştirilmesine rağmen, ticari amaçlı gülcülüğe önem verilmemiştir.

A. Hayvancılık Faaliyetleri

Hayvansal üretime kaynak teşkil edecek mera arazisi inceleme alanı içerisinde mevcut olmasına rağmen, yöre hayvancılığının bu kaynaklara koşut biçimde geliştiğini söylemek olanaksızdır. Köylerin geleneksel hayvancılığı sığircılığa dayanır. Büyük ahırların azlığı, hayvancılık işletmelerinin yöre tüketimine yönelik üretimini zorunlu hale getirmektedir. Koyun ve keçi ile yapılan işletmelerin dağılımında, bu işletmelerin köyde sayılı ve belli kişilerce yapıldığını, buna karşın çoğunluğunun ise yöre tüketime yönelik ve alışkanlıklar sonucu yürütüldüğünü ortaya koymaktadır.

Köylerde salgın hayvan hastalıklarına sürekli biri biçimde rastlanmakta, çıkan salgın hastalıklar, ilgili kuruluşların müdahalesi ile önlenmektedir.

Yörenin sap-saman üretimi 21451 ton, tüketimi ise 17219 tondur. Aslında köylerin sap-saman üretimi ile tüketimi arasında büyük paralellik bulunmasına karşın, köylerdeki verim farklılıkları veya bazı hanelerin bucak merkezinde bulunmasına karşın, toprağı komşu köylerde ekip biçmesi nedeniyle, üretimle tüketim arasında zahiri farklılıklar görülebilmektedir.

Tablo : 12
Mengen İlçesi Hayvan Varlığı - 1990

İŞ HAYVANLARI	AT	8	GELİR GETİRİCİ HAYVANLAR	İNEK (Merada)	5091
	EŞEK	355		İNEK (Ahırda)	9
	KATIR	5		BESİ SİĞİRİ	3520
	MANDA	360		MANDA	362
	ÖKÜZ	1500		KOYUN	16160
				KIL KEÇİSİ	635
				TİFTİK KEÇİSİ	110
				TAVUK-HOROZ	35000
				BROLİER-PİLİÇ	700000
				HİNDİ	10000
				KAZ	69000
				ÖRDEK	1600
				ARI KOVANI (Fenni)	4520
				ARI KOVANI (Yerli)	98

Tarım Bakanlığı Bolu İli Envanter Etüdleri 1990

(21) Bakırlı, A.B. 1947. Geçmişte ve Bugün Mengen. Bolu.

Köylerin arpa üretimi 2615, tüketimi ise 2650 ton'dur. Yine köylerin arpa üretimi ve tüketimlerinin birbirine koşut olmasına karşın, özellikle ekim alanlarındaki verim farklılıkları nedeniyle bazı köylerde üretim açığı veya fazlası görülür.

Mengen köylerinde ve özellikle hayvancı köylerdeki üretim durumları şu şekilde incelenmiştir. Köylerde yapılan araştırmalarımızda süt üretimine konu olan sığırlarda ortalama 525 kg, koyunlarda 30 kg, keçilerde 40 kg, süt alınabildiği saptanmıştır. Böylece sağılan 5100 inek, 16160 koyun, 695 keçiden elde edilen süt üretimi 3.190.100 kg. olarak bulunmuştur.⁽²²⁾

Köylerde yapılan araştırmalarda büyükbaş, küçükbaş ve kümes hayvanlarında deforme olmaktan veya işletmelerin kapasitesi kaldırmadığından her yıl belirli sayılarda hayvan kasaplığa ayrılmaktadır. Bunları şu şekilde özetlemek mümkündür; yaptığımız araştırmalarda sığır sayısının her yıl % 30'a yakın bir kısmının demirbaş eksilişi karşılandıktan sonra kasaplığa ayrıldığı saptanmıştır. Yörede koyunculuk iki türlü yapılmakta bir kısım işletmeler ellerindeki belli sayıdaki koyunu demirbaş olarak tutmakta ve buradan elde ettiği yavruları kasaplığa ayırırken, bir kısım işletmeler ise demirbaş koyun edinmemekte, komşu ilçelerden satın aldıkları yavruları kış aylarına girerken ellerinden tamamen çıkarmaktadırlar. Bu nedenle sağılmayan koyun varlığının tümünü kasaplığa ayrıldığı varsayılmıştır.

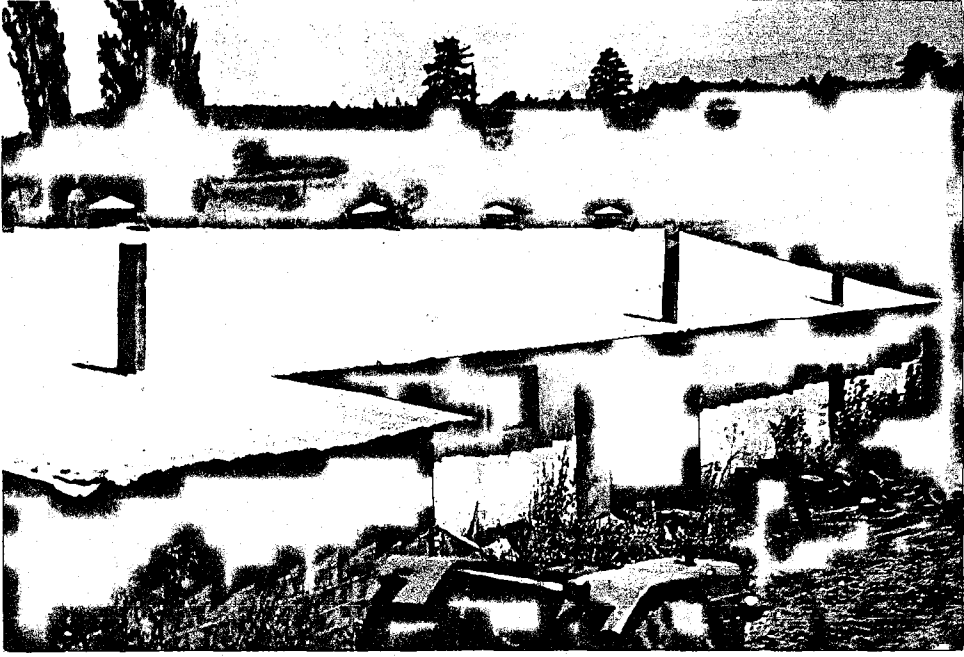
Köylerde 16160 baş koyundan her koyun başına 1 kg yapağı alındığı tespit edilerek, toplam yapağı üretimi 16160 kg olarak bulunmuştur. Köylerde yapılan araştırmalarımızda keçi başına yaklaşık 0,5 kg kıl verimi saptanmış olup, 695 keçiden 347 kg kıl üretimi sağlanılır.

İnceleme alınında tavuk başına yıllık yumurta verimi 100 adet/yıl olarak saptanmış olduğundan 35000 tavuğun yıllık üretimi 3.500.000 adet olacaktır. Halen yörede devletin sağladığı kredilerle kurulan ve işletilen çiftliklerde 70000 adet Brolier piliç ve bunların dışında 10.000 adet hindi yer almaktadır (Bk.Fotoğraf 24).

Köylerdeki yerli kovanlardan 10 kg. fenni kovanlardan 25 kg bal alındığı saptanmıştır. Yerli kovan adedi 98 olup bunlardan elde edilen toplam bal 980 kg'dır. Fenni kovan sayısı 4520 olup elde edilen bal miktarı 113 000 kg.'dır. (Bk.Fotoğraf:25).

Yörenin hayvansal üretimine kaynak teşkil eden toprağın durumu ortaya konmuş ve kaynaklara oranla yapılan hayvancılığın ilkel ve dar boyutlu kaldığı belirtilmişti. Ayrıca köylerin hayvancılıktaki ağırlıklı konusunun kombine bir biçimde yapılmaya çalışılan sığircılık olduğu, daha az oranda ise koyunculuk yapılabildiği vurgulanmıştır. Ancak koyunculuk da çoğu ailelerce sürekli bir işletme biçiminde anlaşılmamakta yaz aylarında yaylada uygulanan kuzu besiciliği niteliğinde kalmaktadır. Arıcılıkta ve kümes hayvancılığında yörede önemli gelişmeler görülmüştür.

(22) Hesaplamalar İlçe Ziraat müdürlüğünde görevli Ziraat Mühendisleriyle yapılan etüdlerde ortaya çıkartılmıştır Veriler İlçe Ziraat Müdürlüğü 1990 Faaliyet Raporundandır.

Fotoğraf 24. Kuzgöl Köyü Astı Mahallesinde tavuk çiftliği 2 adet 10.000 tavuk kapasitelidir

Fotoğraf 25. Mengen'de arıcılık faaliyeti Fenni kovanlarla yapılmaktadır. Arılar yaz mevsiminde çiçek özü toplamak amacıyla yaylalara çıkartılır. Çok hızla gelişen bir faaliyettir. Başka şehirlerde aşçı olarak çalışıp emekli olan kişiler tekrar Mengen'e yerleşip bu faaliyetle gelir sağlamaktadırlar.

Yörede süt sığırıcılığını geliştirmek amacıyla 1985'den itibaren planlamalar ve çalışmalar yapılmış, bu amaçla merkez köyler, (Pazarköy, Gökçesu ve Demirciler) besici köyler ve süt toplama merkezleri kurulmuştur. Köylüye teşvik amacıyla verilen toplan 178.500.000 TL'lik kredi ile bugün sadece ahırlar, süt toplama tesisleri yapılmıştır. Ama alınan krediler, hazırlanan ahırlar, devletin yapılan planlamaları koordinasyon eksikliği, denetlemenin yapılmayışı yüzünden, destekleme eğilimi ortadan kalkacaktır. Yörede kurulmuş olan bu tesislerin en kısa zamanda işletmeye açılması hayvancılığın gelişmesi bakımından yararlı olacaktır.

Yörenin ekonomik kalkınması büyük ölçüde hayvancılığa dayanmaktadır. İnceleme alanının topoğrafik yapısı yanında, içinde bulunduğu iklim kuşağı ve yükselti, bitkisel üretimi karlı ve verimli bir işletme biçimi olmaktan alıkoymaktadır. Tarım alanlarının orman köylerinin geneline oranla yeterli sayılmasına karşın, yükseltinin fazlalığı, vejetasyon süresinin kısalığı, topoğrafik yapının sulama olanaklarını sınırlaması entansif tarımı, dolayısıyla meyve ve sebze üretimini engelleyen başlıca etmenlerdir. Bu nedenle hayvancılık işletmeleri-süt ve besi sığırıcılığı ağırlıklı sektör olarak ortaya çıkmıştır. Yörede 991 ünite süt sığırıcılığı ve 498 ünite besi sığırıcılığı işletmeleri kurulmuş olup, bu işletmelerin tümü devletten kredi sağlayarak açtıkları işletmelerini, planlamanın, sektörler ve kurumlararası koordinasyonun eksikliği yüzünden başarılı bir şekilde işletemedikleri görülür.

Yörede gerçekleştirilen süt ve besi sığırıcılığının bireysel işletmeler şekline dönüşmesi, planlamada yatırım yapmadan önce eğitim hizmetlerine yeterince önem verilmediğinden kaynaklanmaktadır. Bireysel işletmeler örgütsel gelişmeyi engelleyerek sermaye sahiplerinin gelişmesine, küçük aile işletmelerinin yok olmasına yol açmıştır. Üç merkezde kurulan süt toplama ve soğutma tesisleri de halen işletmeye açılmamıştır. Yörede kurulması amaçlanan yem fabrikası da kurulmamış ve hayvancılık sektöründeki gelişmeleri engelleyici bir etmen olmuştur.

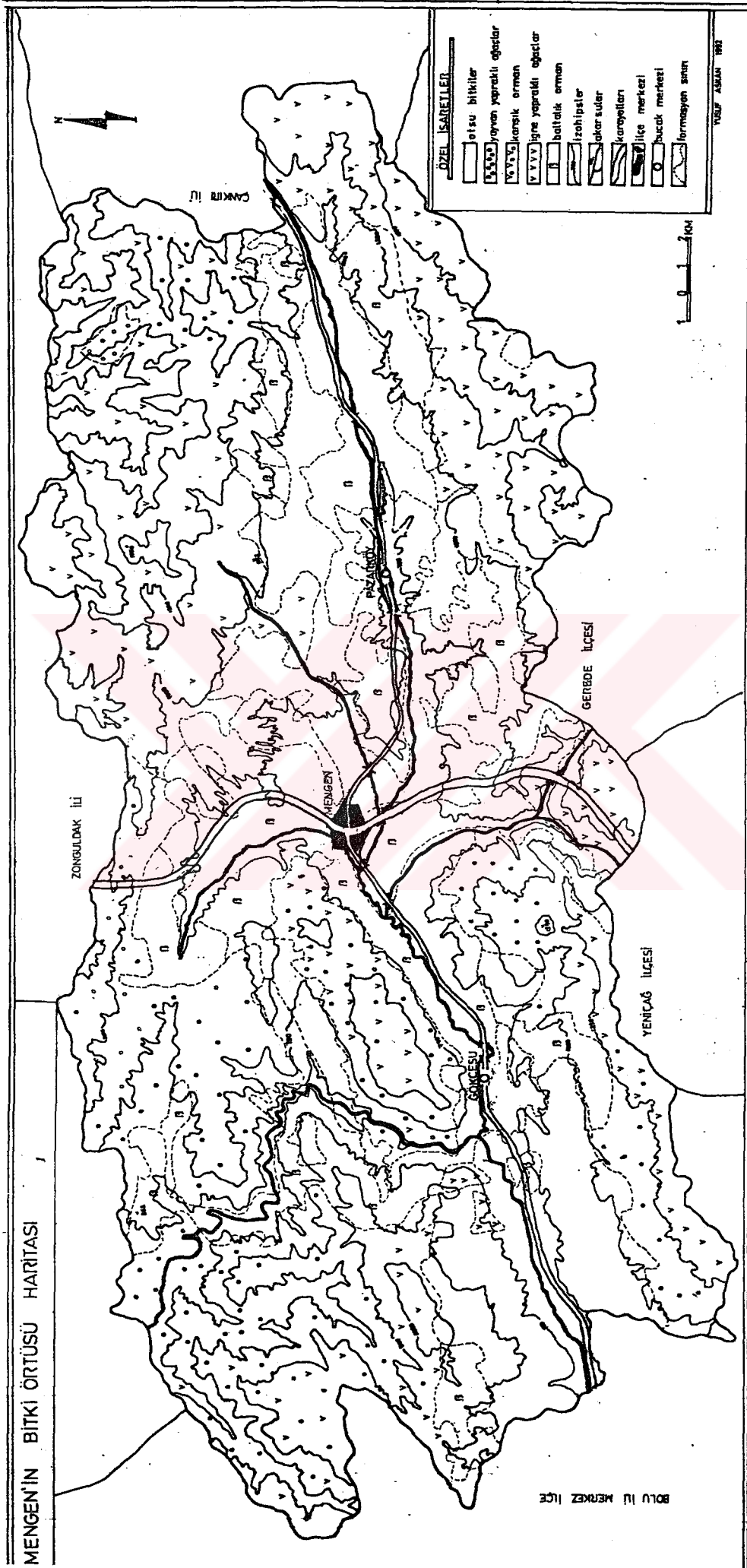
B-Ormancılık Faaliyetleri

İnceleme alanı içerisinde 46377 hektarlık bir yer kaplayan orman alanları, toprakların % 59,3'ünü işgal eder. Orman alanlarının büyük bir kısmı Mengen Orman İşletmesine bağlı Gökçesu, Eğligazi, Kaynarca, Sııklı, Daren-Sorgun-Geyikgözü, Yalakuz serilerinde bir kısmı ise, Dirgine işletmesine bağlı Kozdere ve Değirmendere serileri içine girmektedir. Mengen işletmesine bağlı Yalakuz serisinin ise çok büyük bir bölümü Eskipazar ilçesi sınırları içerisinde kalmaktadır. İdari sınırlar ile orman işletme sınırlarının paralellik göstermemesi nedeniyle ormansal varlıktan elde edilen gelir azalmaktadır (Harita 11).

Mengen ve Dirgine Devlet orman işletmelerinden alınan veriler ve köylerde yapılan anketler sonucunda tüm köylerin ortalama yıllık üretimi 71400 m³ tomruk (kabuksuz gövde hacmi, maden direği, tel direği dahil) ve 35330 ster odun (Sanayi odunu dahil) dur.

6831 sayılı Orman Kanununun 31. maddesi köylünün kendi gereksinmesi için kullanacağı odunu ve yakacak odunu köylüye 1/10 tarife bedeli üzerinden verilebileceğini, 34.

MENGEN'İN BITKİ ÖRTÜSÜ HARİTASI

maddesi ise ürettiği odundan belirli oranlarda (tomrukta % 25'e, odundan % 100'e kadar) maliyet bedeli üzerinden pazar satış hakkı verileceğini kabul etmiştir. Kanunun 31. maddesinden kaynaklanarak 1990 yılında orman köylüsüne 3100 m³ yapacak, 58489 ster yakacak odun verilmiştir.

İnceleme alanında orman üretim ve taşıma işlerinde çalışan işgücü sayısı 1010 kişidir⁽²³⁾. Devlet orman işletmesince köylülere ve orman kooperatiflerine verilen iş miktarının orman işçilerinin işgücü potansiyellerini karşılayacak ölçüde olmadığı bilinmektedir. Bu nedenle de işi olan kooperatifler verilen işi az sayıda kişiyi tam işlendirmek yerine, tüm ortaklarına eşite yakın bir biçimde bölüştürmeyi tercih etmektedirler. Dolayısıyla orman üretim faaliyetlerinde işlendirilebilecek gerçek nüfusun çok daha düşük olduğu ortaya çıkmaktadır⁽²⁴⁾. İşçi postasının günde 8 saatlik bir çalışma süresinde yaklaşık 4 m³ tomruk kesip mamul halde son depoya indirebileceği bulunmuştur. 90 işgününde ise bu 360 m³ dolayında olacaktır.

Odun üretiminde ise global olarak iki kişilik bir işçi postasının günde (8 saat) yaklaşık 8 ster odun üretebileceği hesaplanmıştır. 90 işgününde ise bunun 720 ster olacağı açıktır. Köylerin yıllık tomruk üretiminin 71400 m³, odun üretiminin 35330 olduğu gözönüne alınırsa tomruk üretiminde 198, odun üretiminde ise 49 olmak üzere toplam 247 işçi postasına ihtiyaç olduğu ortaya çıkar. Bu da 494 orman işçisi demektir ki, halen 1010 kişinin bu işte çalıştığı düşünülürse, bu işe 516 işçinin fazladan ortak edildiği ortaya çıkar.

Bilindiği gibi 6831 sayılı Orman kanununun pazar satışlarıyla ilgili 34. maddesi ve buna bağlı olarak çıkan 1906 sayılı kanun ile üretilen orman ürünlerinin tomruklarda % 25'ine, diğer orman ürünlerinde % 100'üne kadarının maliyet bedelleri üzerinden verilmesi esasını getirmiştir. tüm Mengen köyleri bu yasal haklarından yararlanarak bu ürünleri elde etmekte ancak, gerek bunları işleyecek tesislere sahip olmamaları ve gerekse pazarlama güçlerinin ve olanaklarının bulunmayışı nedeniyle çok küçük kârlarla ellerinden çıkarmaktadırlar. Bu nedenlerle, köylülerin her yıl pazar satışlarıyla elde ettikleri 10-15 bin m³ civarında değişen orman ürünlerini değerlendirmek amacıyla yörede bir orman ürünleri sanayi tesisinin kurulmasında yarar vardır. Üretilen ürünlerin cins ve nitelikleri de gözönünde tutulduğunda kurulacak tesisin bu aşamada kereste ve eparke fabrikası biçiminde olması uygundur. Kurulacak kereste fabrikası pazar satış hakkı olarak elde edilen 1500 m³ tomruk yanında, yine 3000 m³ zati yapacağı da işleyebilir. Bu fabrikaya eklenecek parke

(23) Mengen Orman İşletmesi 1990 Yılı Faaliyet Raporu,

(24) Yörenin toplam 71400 m³ tomruk (kabuksuz gövde hacmi) ve 35330 ster odun (yakacak) üretimini yapabilecek işgücü sayısı şöyle hesaplanabilir. İki kişiden oluşan bir işçi postasının bir işgününde 10-12 m³ yılda ise (ormancılık işlerinde yılda işgücü sayısı 90 gündür), yumuşak ağaçlarda 1000 m³, sert ağaçlarda ise 700 m³ kesebileceği esas alınmıştır. Yöre ormanlarının sert ve yumuşak ağaçları dikkate alınarak 2 kişiden oluşan bir işçi postasının 90 işgününde 900 m³ tomruk (karışık) kesebileceği hesaplanmıştır. Yine iki kişilik bir işçi postasının 6 m³ tomruğu soyup sürütüp son depoya taşıyabileceği hesaplanmıştır. Ne var ki kesme ve kabuk soyma, sürütme, taşıma işlerinin aynı işçi postaları tarafından yapılması nedeniyle 1 günde iki kişilik bir işçi postası tarafından son depoya indirilebilen tomruk miktarının bilinmesine gerek vardır. Yapılan hesaplamada 2 kişilik bir işçi postasının günde 8 saatlik bir çalışma süresinde yaklaşık 4 m³ tomruğu kesip mamul halde son depoya indirebildiği bulunmuştur. 90 işgününde ise bu 360 m³ dolayında olacaktır. Odun üretiminde ise global olarak iki kişilik bir işçi postasının günde (8 saat) yaklaşık 8 ster odun üretebileceği hesaplanmıştır. 90 işgününde ise bunun 720 ster olacağı açıktır.

tesisi ile de özellikle kayın ağaçları faydalı bir hak getirilecektir. Yılda yaklaşık 20000 m³ tomruk işleyebilecek ve 100000 m² parke üretebilecek böyle bir tesis için en uygun kuruluş yeri olarak Pazarköy seçilmiştir.

Ayrıca yörelin tüm orman ürünleri ve diğer şartları bir kağıt fabrikasının kurulmasına müsait durumdadır. Kağıt fabrikası için gerekli hammadde olan çam ve Köknar'ın 1990 yılı dikili gövde hacimleri 101.549 m³'dür. Bu da tüm ağaçlar içerisinde % 72'lik bir oranı oluşturur. Fabrikanın kurulabilmesi için gerekli olan enerji en yakın Gökçesu linyitlerinden sağlanır. Kağıt fabrikaları için gerekli olan su da mevcut olup pazar koşulları fabrika kurulmasını engellemez. Bu fabrika bölgesel ihtiyacı karşılamak amacıyla işletmeye açılmalıdır. Fabrikanın kuruluş yeri için en uygun mekan Gökçesu'dur. Bunun nedeni, kuruluş yerinin enerji, su ve pazara yakınlığıdır.

Yörede ormancılık faaliyetlerinden elde edilen gelirin düşüklüğünü gidermek amacıyla mevcut kooperatiflerin birleşerek pazara açılma yolları aramaları gereklidir. Sistemli, teknolojik yenilikleri kullanan ve akılcı politikalarla ormancılık faaliyetlerinden yüksek gelir elde edileceği kuşkusuzdur.

C-İşçilik Faaliyetleri

Aşçılık: Matbah-ı Âmire; sarayın mutfak teşkilatıdır ve XVII asırda burada 1370 kişi çalışmaktadı. Burada saray halkının yemekleri pişirildi. Hanedan mensuplarının mutfağı ayrı ve Harem'de idi. Buna; Matbah-ı Hümayûn denirdi. Padişahın ve en yakınlarının yemek yedikleri 12 çok üstad aşçının ayrı mutfağın adı ise "Kuşhane" idi. XIX. asırda Türk yemek sanatı ve zevki zirveye çıkmıştır.

Fatih Sultan Mehmet, Saray mutfağını geliştirmek, bir de daha güzel yemeklerin yapılması amacıyla Anadolu'da en güzel ve lezzetli yemeklerin yapıldığı yerlerin araştırılmasını istemiştir.

O zamanları halkın gelir kaynağı sadece ormancılık ve hayvancılığa dayanan Mengen'de yemek pişirme sanatının çok geliştiği, halkın fakir olmasına karşın yemek ve sofraya düzenine çok önem verdiği tespit ediliyor. Yörenin ileri gelenleri saray tarafından görevlendirilerek saray mutfağının Mengenliler tarafından kurulması emrediliyor. Mengen'in önemli zatlarından Yakup Ağa'nın önderliğinde saray mutfağı kurularak Mengen aşçılığının temelleri atılmış oluyor (25).

Ülkemizdeki aşçılık tarihi ve Mengen'deki aşçılık konusunda herhangi bir kaynağa rastlanmamıştır. Ancak tarihi kaynaklardan yararlanarak yeni bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır.

(25) B.Ögel. 1985. Türk Kültür Tarihine Giriş, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Aşçılar Niçin Mengen'den Çıkmaktadır?

Yörenin ekonomik koşullarına bakıldığında halkın büyük kısmı orman köylüsüdür. Toprakların azlığı, verimsizliği, ormandan yüksek bir gelir elde etmenin güçlüğü, hayvancılığın sistematik yapılmayışı gibi nedenler, ikincil ve üçüncül sektörlerde çareler aranmasına yol açmıştır. Bu yüzden de halk ata mesleği olan aşçılığı sürdürme eğilimini bırakmamıştır.

Kapalı bir ekonomik düzen içerisinde, dar bir çevrede, sosyal ve kültürel yönden gelişmeleri izleyemeyen, hep yeni arayışlar içerisinde olan halk, dışarıya açılmanın tek çaresini cazip koşullarda olan aşçılık mesleğinde aramıştır.

İnsanların istekleri sınırsızdır. Dışarıda, yakın çevrede yaşanan hayatı ve düzeni gören insanlar daha iyi hayat şartlarında yaşayabilmek için ve yüksek gelir sağlamak amacıyla kolay bulabildikleri aşçılık mesleğine yönelmişlerdir.

Mengen'de yetişen aşçılar tüm saray mutfaklarında, cumhuriyet devrinde köşkte ve büyük otellerde, günümüzde ise dünyanın en ünlü otel ve lokantalarında çalışmaktadır. Dünya'da yapılan yarışma ve fuarlara daima Mengen'li aşçılar katılmaktadır.

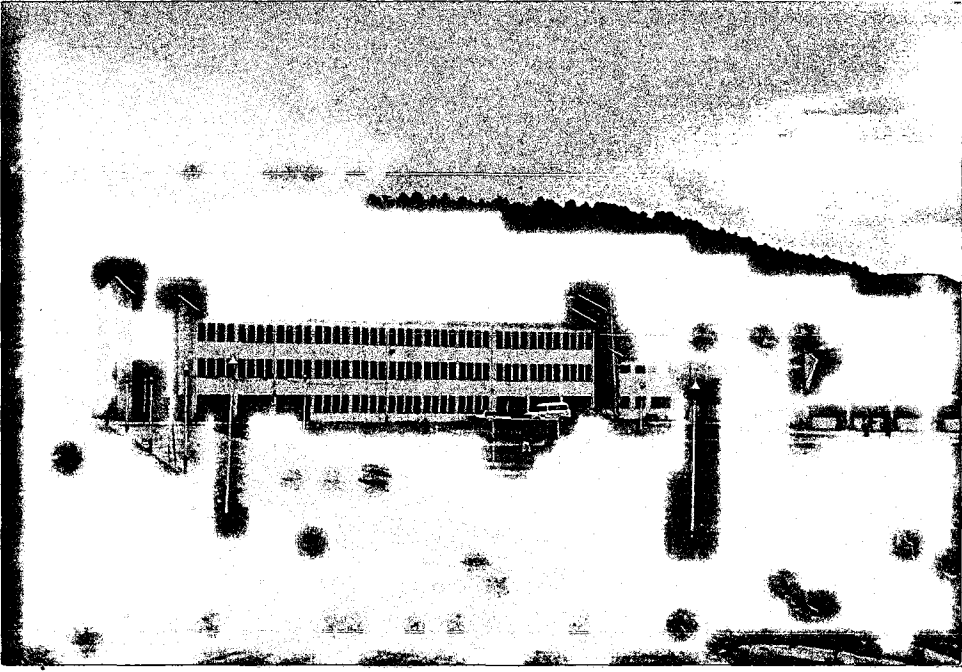
Aşçılık mesleğinin en önemli yönü, mesleğin inceliklerinden çok daha önemlisi, damak zevki ve el yatkınlığıdır. Anadolu Aşçılık Meslek Lisesindeki yetkililerle yaptığım görüşmelerde okulda hem Mengen'li hem de, başka illerden öğrencilerin olduğunu, bunlar içerisinde, Mengen'li öğrencilerin diğerlerine göre daha başarılı olduklarını belirtmişlerdir. Bu da aşçılığın kalıtsal ve coğrafi çevrenin etkisiyle yoğunlaştığını ortaya koymaktadır.

Coğrafi ortamın insanın faaliyetlerini etkilediği kuşkusuzdur. Ayrıca coğrafi ortam insanın kişisel özelliklerini de etkilemektedir. Ülkemizin birçok yöresine bakıldığında yörenin coğrafi özelliklerinin, insanların karakterlerinin oluşumunda etkili olduğu görülür.

Hipokrat, "Beden ve ruhun durumunun genellikle memleketin tabiyatının karşılığı olduğunu, dağ ve ovada yaşayan insanların karakter bakımından farklılıklar gösterdiklerini, dağda yaşayan insanların daha cesur ve çalışkan," olduklarını açıklamıştır.

Bugün otellerde ve lokantalarda çalışan aşçıların aldıkları ücret 5 ila 10 milyon arasında değişmektedir (Aylık). Bir aşçının ortalama 7.000.000 TL aylık kazancının olduğu düşünerek yılda 84.000.000 TL kazandığı hesaplanabilir. Başka illerde yaşayan ve aşçı olan Mengen'li sayısı 5000 civarındadır. (Mengen aşçılar festivalinde tespit edilmiştir) Bu toplam 5000 kişinin yıllık kazancı 420.000.000.000 TL'dir. Mengen'de son yıllarda gelişmeler görülmektedir. Bu gelişmelerin bir nedeni de bu kazancın Mengen'e yatırım olarak geri dönmesidir (1992 yılı fiyatları).

Aşçılık mesleğini ve Mengen'i tanıtmak amacıyla 1981 yılında ilki yapılan ve 1991'den itibaren düzenleme sorumluluğunu Bolu Valiliğinin üstlendiği Mengen Aşçılar Festivali, ilçenin ekonomik yönden gelişmesini sağlamaktadır.

Fotoğraf 27. Mengen Anadolu Aşçılık Meslek Lisesi görülmektedir

Mesleğin en iyi şekilde icra edilmesini sağlamak amacıyla, Türkiye'nin ilk ve tek Anadolu Aşçılık Meslek Lisesi 1985 yılında Mengen'de açılmıştır. Lise, İngilizce öğrenim vermekte olup, teorik ve pratik yönden, bilgili ve kültürlü, Türk ve dünya yemeklerine hakim aşçılar yetiştirmeyi amaçlamıştır.

Lisede okuyan öğrencilerin tümü erkektir. Kız öğrencilerin okula alınmaması, aşçılık mesleği açısından büyük bir eksiklikler. Oysa Mengen'li kadınlar erkeklere oranla daha iyi aşçıdırlar.

Okul turizm sektöründe tekel oluşmasını sağlayacak niteliktedir. Bu da Mengen ekonomisinin en önemli gelir paylarından birini teşkil edecektir.

Yapılan araştırmalarda köylerde azımsanmayacak sayıda işçi ve memur emeklisi ile devletten yoksulluk maaşı alan kişilere rastlanmıştır.

Aşçılık dışında en yoğun işçinin çalıştığı meslek grubu madenciliktir. Gökçesu-Mengen arasındaki özel ve kamuya ait (liniyit) madenlerde çalışan işçilerin Gökçesu ve Mengen'e sağladıkları gelir, bu yerleşmelerin kalkınmasında etkili olmuştur.

Yörede ayrıca orman ürünlerinin işlenmesi işiyle geçimini sağlayan işçiler vardır. Bunlar ya tomruklama işinde ya da atölyelerde kereste imalatında çalışırlar. İnceleme alanının en büyük işçi gelirini aşçılık oluştururken, maden ve orman işçiliği onu izler.

D-Tarımsal Faaliyetler

İnceleme alanında morfolojik yapı, yükselti, bakı ve bitki örtüsünün sıklığı gibi etmenler tarım topraklarının az olmasına yol açmıştır. Mengen topraklarının yararlanma bakımından bölünüşü yapıldığında ancak % 7,9'luk bir oran ekili, % 6,9 Nadas ve % 1,7 ise dikili alanlara ayrılmış olup, toplam tarım yapılan alan oranı % 16,5'dir (Grafik 4).

Tarımsal arazinin azlığı, tarım topraklarının verimsiz oluşu, sulama ve diğer entansif usullerin uygulanmaması, tarımdan elde edilen geliri azaltmıştır.

Yörenin tüm köylerinde geçim amaçlı tahıl üretimi yapılmaktadır. Tahıllar içerisinde de yem bitkileri başta gelir.

Mengen'in tarımsal gelirlerinin en fazla olduğu köyleri Hacıahmetler, Nazırlar ve Dereköy'dür. Bunların tarım arazileri diğer köylerden fazla olmamasına rağmen, toprakların veriminin yüksekliği ve sulama ile gelirden artış sağlanmıştır.

Mengen'de hane başına düşen toprak durumu incelendiğinde toplam tarım toprakları içerisinde en fazla oranı 26-50 daha arasındaki grup oluşturmaktadır. Büyük toprak sahiplerinin ve büyük tarım işletmelerinin azlığı, tarımın ticari amaçlı yapılmasını engellemiştir.

Depresyonda yer alan köylerin diğer köylere oranla tarımsal imkanlarının fazla olduğu görülür. Depresyon köylerinde 100 dekarın fazla toprağa sahip hane sayısı, Akçakoca'da 5, Demircilerde ise 6'dır. Diğer köylerde ise 100 dekarı aşan köyler. Başyellice, Çırdak ve Dereköy'de 2 hanenin bu topraklara sahipliği söz konusu olmaktadır (Tablo 13). Topraksız hane sayısının en fazla olduğu yerleşme yeri 43 hane ile Pazarköy ve 25 hane ile Gökçesu'dur.

Yörede üretimin en fazla yapıldığı ve gelirin yüksek olduğu tarımsal faaliyet tahıl tarımına dayanmaktadır.

1-Tahıl Tarımı

Araştırma alanının büyük kısmının orman topraklarından oluşması toprakların fazla emek istemeden tahıl tarımına elverişli olması tahıl üretimini arttırmıştır. Ancak, tahıldan elde edilen gelir ticari gelir olmadığından Mengen ekonomisine katkısı azınlıkta kalmıştır.

Tahıllar içerisinde en geniş yeri 32630 dekar ile buğday kaplamaktadır. Çoğunlukla susuz alanlarda yapılan bu tarım içinde sulanabilen yerlerde ve taban arazilerde mısır ve yonca tarımı yapılır. Buğday yörenin hemen her yerinde en geniş biçimde yayılmış olmasına karşın, birim alanda çok fazla verim farklılıkları göstermez. Dekara verimi 120 ila 240 kg arasında değişen buğdayın ortalama verimi 180 kg/da'dır.

İnceleme alanının en sıcak kesimlerini depresyon tabanı oluşturmaktadır. Buna karşın yükseltinin arttığı Arkot Dağı kuzey yamaçları en soğuk kesimleri oluşturur. Depresyonda sebze, meyve tarımının yaygın olması, sıcaklık koşullarının uygunluğunu kanıtlar. Ayrıca, Bolu Irmağı'nın oluşturduğu geniş vadi tabanında yükseltinin yer yer 250 m'ye kadar inmesi, yine buralarda sıcaklık isteği yüksek olan kültür bitkilerinin yetişmesini kolaylaştırmıştır.

Kültür bitkilerinin ekim (tahıllar) zamanı, kışlık ekimler için, ekim ayında başlayıp, temmuz sonunda hasatı yapılır. Yazlık ekimlere ise (özellikle arpa) martta başlanıp, hasat temmuzda yapılır. Buna karşılık Megri Dağı'nın güney yamaçlarında ise kışlık ekime ekim ayında başlanıp, hasatı temmuz başında yapılır. Yazlık ekim ise, nisanda başlar, temmuzda hasatı yapılır.

MENGEN KÖYLERİNDE HANELERE GÖRE TOPRAK DURUMU (Dekar)
Tablo: 13

DEPRESYON KÖYLERİ	TOPLAM TARIMSAL ALAN	HANELERE GÖRE TOPRAK DURUMU						KÖYDEKİ HANELER ALT TOPRAK
		1-10 DA	11-25 DA	26-50 DA	51-100 DA	101+ DA	TOPRAKSIZ	
AKÇAKOCA	3450	2	29	33	9	5	-	200
AKÖREN	1900	-	5	19	10	1	-	700
AKTEPE	1650	3	8	24	8	-	-	250
ALİBEYLER	3000	8	14	27	2	-	-	250
ARAK	2500	2	9	16	2	-	-	300
BABAHIZIR	2700	2	13	36	4	-	-	600
KADISUSUZ	1550	4	12	35	7	-	-	250
BÖLÜKÖREN	1800	-	3	19	8	1	-	650
CAYKÖY	2100	-	18	30	3	-	-	200
ÇUBUK	3250	2	6	47	8	-	-	300
ÇUKURCA	2100	-	12	22	11	2	-	250
DEMİRCİLER	3800	-	7	37	28	6	-	100
DÜZAĞAÇ	3200	-	24	44	7	1	-	700
DÜZKÖY	1670	1	2	18	8	2	1	300
GÖZECİK	1401	2	10	15	1	-	-	350
HACİAHMETLER	2100	-	7	19	11	2	-	100
ILYASLAR	2300	-	22	26	6	-	1	200
KARŞEYLER	2300	-	27	33	8	-	-	450
KONAK	2350	-	13	27	9	-	6	200
KUZGÖL	2450	-	24	28	4	-	-	550
NAZIRLAR	1600	-	5	26	4	1	-	250
PAZARKÖY	3600	22	68	39	5	3	43	-
RÜKNETTİN	2200	-	15	32	9	-	-	400
SARIKADILAR	2100	5	22	20	3	-	1	350
SAZLAR	1700	-	10	19	2	-	-	200
TEBERİKLER	1500	-	6	26	4	-	-	50
DİĞER KÖYLER								
AFŞAR	2270	-	24	37	6	-	-	100
AĞACALAR	1900	-	5	12	5	-	-	60
AĞALAR	1620	-	25	19	4	-	-	400
BAŞYELLİCE	3200	-	29	49	18	2	1	100
BÜRNÜK	2000	-	10	34	4	1	-	400
ÇIRDAK	1400	-	2	8	12	2	-	350
ÇORAKKADIRLER	1950	-	15	32	3	-	-	300
ÇORAKMITIRLAR	1500	-	11	21	1	-	-	300
DEREKÖY	1750	-	3	13	19	2	-	200
ELEMEN	1800	1	7	26	8	-	-	250
EMİRLER	2100	-	8	19	11	-	-	-
GÖKÇESU	2100	17	56	13	4	-	25	-
G. GÖKÇESU	680	-	7	10	1	-	-	200
HAYRANLAR	1600	-	13	15	5	-	1	250
KADILAR	1700	-	15	28	4	1	-	-
KARACALAR	1300	-	12	18	4	-	1	350
KARAİŞHALE	1200	-	16	18	2	-	-	250
BANAZ	1000	-	13	9	1	-	-	200
KARAKAYA	1600	-	13	22	7	-	-	500
KAVACIK	2300	-	16	31	8	-	-	450
KAYABAŞI	2000	-	9	24	6	-	-	50
KAYABÜKÜ	1300	2	22	23	3	-	-	50
KAYIŞLAR	2300	-	18	29	9	-	-	60
KIYASLAR	2600	-	14	28	8	-	-	700
KÖPRÜBAŞI	2100	4	10	31	5	-	-	-
KÜÇÜKKUZ	2000	-	8	19	13	-	-	550
MAMATLAR	2100	1	6	34	5	-	-	550
ŞAHBAZLAR	1250	-	7	13	6	-	-	50
TURNA	1200	-	7	16	3	-	-	350
Y. DEMİRCİLER	2400	-	12	36	11	-	-	40
YUMRUTAŞ	1750	-	10	32	6	-	-	50

Kaynak: Tarım Bakanlığı Köy Envanter Etüdleri, 1985 Bolu

İnceleme alanının büyük bir kesiminde yazlık ekim yapılmakta olup, kışlık ekim yapan köyler azınlıktadır. Bazı yıllarda görülen kuraklık, bitki hayatını ve insan faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemiştir. Bu da üretim ve verim miktarını düşürmektedir. Örneğin 1966 yılındaki iklim verileri şu şekildedir : Yıllık ortalama sıcaklık 11,8 °C'dir. Temmuz ortalaması 20,9°C, Ocak ortalaması ise, 3,7 °C'dir. En düşük sıcaklıklar ortalaması 5,9 °C, en yüksek sıcaklıklar ortalaması ise 27,6 °C'dir. Aynı yıl nispi nem oranının en düşük değerler gösterdiği zamandır (% 67). Bu rasat sonuçları tüm rasat yıllarının en kurak değerlerini göstermektedir.

Kültür bitkilerinin yetişmesi bakımından, bitkilerin ekilme, çimlenme, olgunlaşma ve çiçek açma, meyve verme zamanlarını etkileyen coğrafi şartlar bazı zamanlarda olumsuzluklar yaratmaktadır. Fenolojik rasatlar yapılmadığından bitkilerin optimum yetişme koşulları hakkında kesin sonuçlara ulaşmak güç olmaktadır.

Bazı yıllarda yağış oynaklığının yüksek olduğu, yağışların mevsimlere dağılışında büyük farklılıklar görüldüğü tespit edilmiştir. Örneğin, 1972 yılında yaz yağışı ortalaması 113,3 mm iken, ilkbahar yağış ortalaması 60,2 mm'dir. Özellikle bu tür koşulların yaşandığı yıllarda, inceleme alanına kısa zamanda bol yağış düşmesi, sellere neden olmuştur. Ayrıca bitkilerin çiçek açma döneminde bu yağışların görülmesi tarım hayatını güçleştirerek üretimi ve verimi düşürmektedir. Çünkü, olgunlaşma döneminde yüksek sıcaklık ve kuraklık isteyen tahıllar yağışlarla zarar uğramaktadır.

Kış mevsimindeki yağışlar kar şeklindedir. Kar yağışları uzun zaman devam eder. Ancak karın yerde kalma süresi kısadır. Bu özelliği ile Karadeniz iklimine benzerlik gösterir. Kar yağışlarının ve kar kalınlığının fazla olması kış mevsiminde ekonomik faaliyetlerin hayvancılık dışında kısıtlanmasına neden olmaktadır. Bu nedenle ekonomik hayatın en durgun olduğu ölü mevsim kıştır.

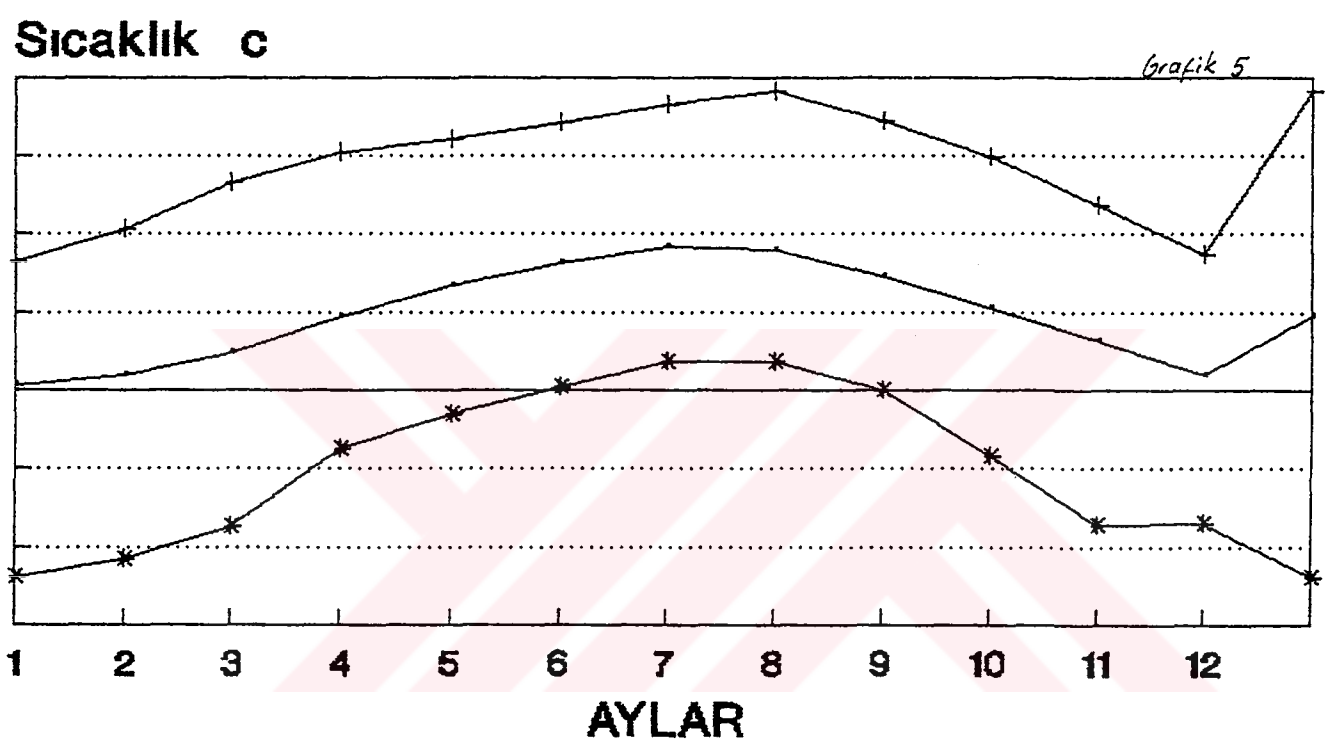
Bolu ili kıyı kesiminde etkin rüzgar yönü kuzey iken, iç kesimlere gidildikçe güney sektörlü rüzgarlar hakim duruma geçer.

Yörenin iklim şartları buğdayın yetişmesi için çok uygunluk göstermez. Çünkü, buğdayın güneşlenme ihtiyacının olduğu yaz aylarında burada meydana gelen ani ve bol yağışlar üretim ve verim azalmasına neden olmaktadır.

Yörenin sulanabilir taban arazilerinde veya nispi nem ve yağışı daha yüksek yerlerinde mısır üretimi yapılmaktadır. Mısırın verimi köyden köye büyük farklılıklar göstermesine karşın ekim alanlarının ayrılığı nedeniyle yöre ortalaması olan 240 kg/da. üzerinden gidilerek 649000 kg'lık yıllık üretiminin kazancı 324.500.000 TL bulunmuştur (Tablo : 15) 21300'da ekimi yapılan mısırın verimi 30.470 kg/da'dır.

Meşen'in tüm köylerinde özellikle verimsiz topraklarında kaplıca üretimi yapılmaktadır. Ekim alanı günden güne azalmasına rağmen köylünün mutfağında hala önemli bir yeri vardır. Ayrıca kaplıcanın bir türü olan ve tavuk yemi olarak kullanılan gernik de az miktarda ekilmektedir. Kaplıcanın yıllık üretimi 81000 kg. 1000 dekada yapılan ekimden

Pazarköy'ün Sıcaklık Ortalaması (1965-1980)

— Ortalama sıcaklık

—+ En Yüksek Sıcaklık

—* En Düşük Sıcaklık

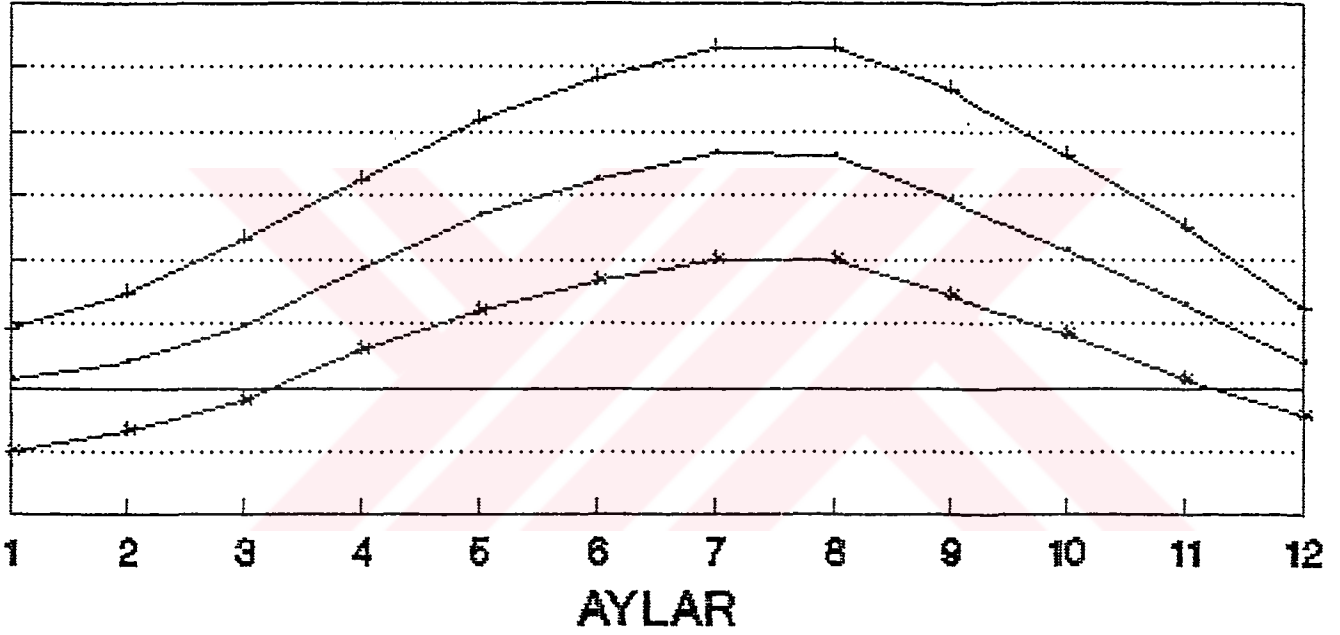
Kaynak: Bolu'nun İklimi
B.D.M.I.G.M. Ankara

Pazarköy'ün Sıcaklık Ortalaması
(1965-1980)

Pazarköy'ün Sıcaklık Ortalaması (1965-1980)

Sıcaklık c

Grafik 6

— Ortalama Sıcaklık

—+— Ort. Max. Sıcaklık

—*— Ort. Min. Sıcaklık

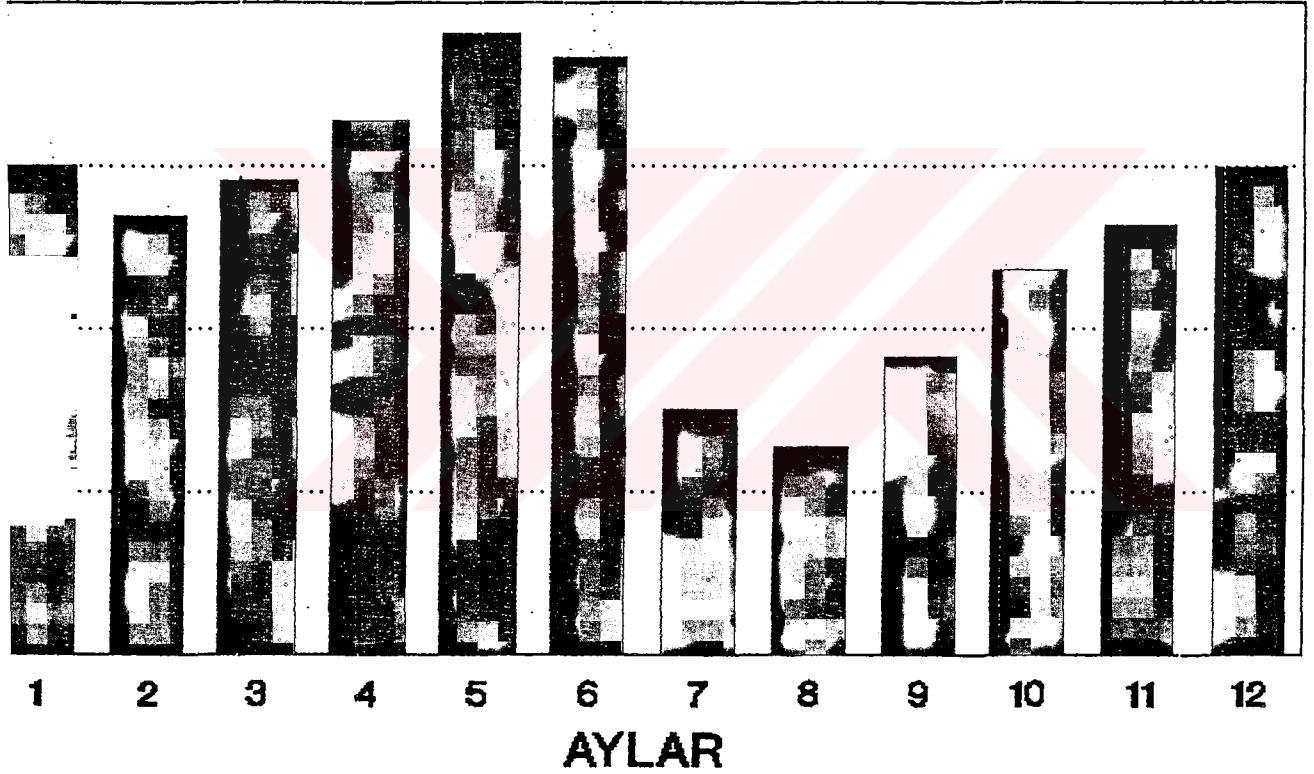
Kaynak: Ortalama ve Ekstremler
Meteoroloji Bülteni
1992 ANKARA

Pazarköy'ün Sıcaklık Ortalaması
(1965-1980)

Pazarköy' n Yağış Ortalamaları (1943-1980)

Yağış Miktarı (mm)

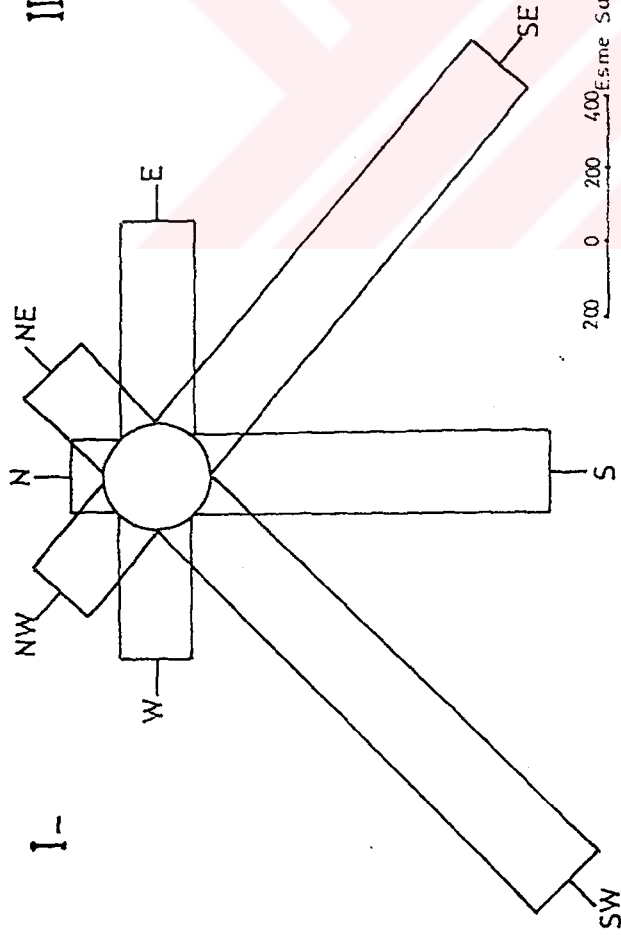
Grafik 7

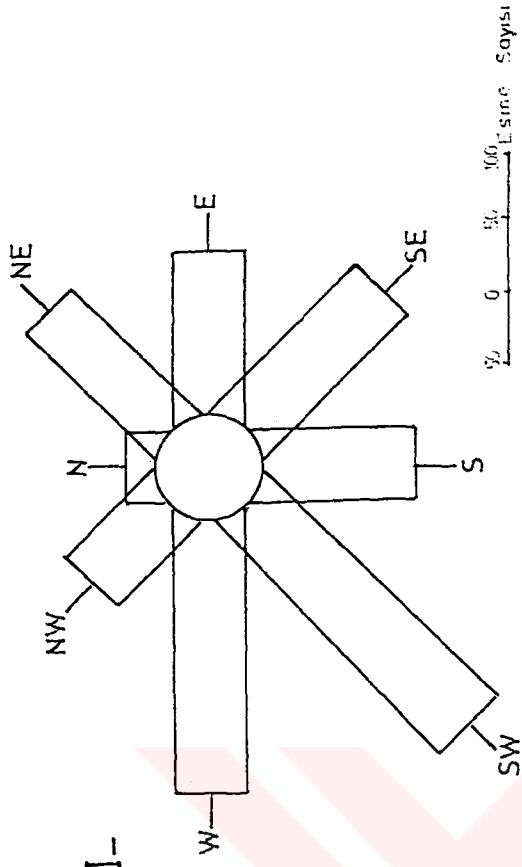
Kaynak: Ortalama ve Ekstrem
Meteoroloji Bulteni
1992 ANKARA

Pazarköy' n Yağış Ortalamaları
(1943 - 1980)

I-

II-

YÖNLERE GÖRE RÜZGAR ESME SAYISI

İSTASYON	N	NE	E	SE	S	SW	W	NW
PAZARKÖY (1965-1970)	71	248	553	1333	908	1425	367	230
PAZARKÖY (1990)	14	115	117	133	105	220	181	70

KAYNAK : Bölünün İklimi
B.D.M.I.G.M. Ankara.

Tablo 14 Pazarköy İstasyonunun İklim Değerleri

METEOROLOJİK ELEMANLAR	AYLAR												Yıllık	Rasat Süresi
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII		
SICAKLIK DEĞERLERİ Ortalama Sıcaklık °C	0,6	1,9	4,8	9,3	13,3	16,3	18,4	18	14,6	10,6	6,4	2,0	9,6	16
Ortalama Yüksek Sıcaklık °C	4,6	7,3	11,5	16,3	20,9	24,1	26,5	26,4	23,2	18,1	12,5	6,2	16,5	16
Ortalama Düşük Sıcaklık °C	-5,0	-3,3	-1,0	2,8	6,0	8,2	9,8	9,8	7,0	4,1	0,5	-2,2	3,1	16
En Yüksek Sıcaklık °C	16,4	20,7	26,5	30,4	32,1	34,2	36,4	38,3	34,4	29,8	23,7	17,4	38,3	17
En Düşük Sıcaklık °C	-23,9	-21,6	-17,4	-7,5	-3,1	0,4	3,6	3,6	0,0	-8,3	-17,1	-16,9	-23,9	17
YAĞIŞ DEĞERLERİ Ortalama Yağış Mmk. (mm.)	59,9	53,8	58,2	65,4	76,1	73,1	30,1	25,5	36,6	47,2	52,6	59,8	638,4	37
Ortalama Yağışlı Gün Sayısı	16,3	15,5	15,5	13,3	13,6	10,8	5,3	4,6	7,1	10,0	10,9	14,4	137,3	37
MUTLAK NEM DEĞERLERİ Ortalama em (mb)	5,1	5,4	6,3	8,1	11,1	13,6	15,2	14,6	12,5	10,0	7,6	5,8	9,6	16
NİSPİ NEM DEĞERLERİ Ortalama Nispi Nem %	79	75	73	69	71	71	70	70	74	77	77	80	74	16
KARLA ÖRTÜLÜ GÜNLER SAYISI	16,8	14,9	9,1	1,2	—	—	—	—	—	0,1	2,9	9,0	54,1	37
DONLU GÜN SAYISI	24,2	20,5	18,5	6,5	0,3	—	—	—	—	4,0	13,6	21,5	109,1	17

Açıklama:

16 yıllık ortalamaları 1965 - 1980 yılları arasındadır.
17 yıllık ortalamaları 1964 - 1980 yılları arasındadır.
37 yıllık ortalamaları 1943 - 1980 yılları arasındadır.

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Bolu İl İklim
değerleri - Ortalama ve Ekstremler Değerleri Ankara

Tablo : 15

Mengen İlçesi Tarım Ürünleri Üretim ve Gelir durumu - 1990

ÜRÜNÜN CİNSİ	ÜRETİM (TON)	FİATİ (TL/KG)	GAYRİSAFİ GELİR (000 TL)
BUĞDAY	6964	500	3.482.000
ARPA	2615	400	1.046.000
ÇAVDAR	139	400	55.600
YULAF	90	450	40.500
KAPLICA	81	450	324.500
MISIR	649	500	700.000
FASULYE	200	3500000	135.000
FIĞ (DANE)	225	600	300.000
FIĞ (KURU / OT)	1000	300	222.600
SOĞAN (KURU)	318	700	50.000
SARIMSAK (KURU)	318	700	2.849.400
PATATES	4749	600	877.500
YONCA	2925	300	333.000
KORUNGA	1110	300	10.452.550
TOPLAM			10.452.556

KAYNAK : B.D.İ.E. 1990 Ankara

sağlanan verim 8180 kg/da'dır. Elde edilen gelir ise 36.450.00 TL'dir.

Patates yörenin sulanabilir taban arazilerinde veya susuz olarak derin kumlu topraklarında son yıllarda giderek yaygınlaşmaktadır. Köyden köye hatta topraktan toprağa oldukça farklılıklar gösteren patatesin verimi 800 ila 2400 kg/da arasında değişmektedir. Ekim alanlarının azlığı nedeniyle ortalama 1200 kg/da verimi de 2070 dekarıdan 2.484.00 kg tespit edilmiştir.

Yörede en fazla üretimi yapılan yem bitkileri, arpa, fiğ, yonca ve korungadır. Bunlar arasında da 11760 dekar ile en fazla ekilen arpa daha ziyade derin ve verimli topraklar üzerinde ekilmekte ve birim alanda 240 ila 450 kg arasında ürün vermektedir. Köylerde yapılan gözlemlere göre arpa üretimi ile köydeki hayvan varlığı arasında sıkı bir paralellik bulunmaktadır. Ya her hane hayvan sayısına koşut arpa üretimi yapmakta veya arpa üretim alanına uygun sayıda hayvan beslemektedir. Birim alanda 300 kg/da dolayında olan arpanın genel alanındaki üretimi 2615000 kg'ı bulmaktadır. Yörenin arpa üretimi tamamen yerel tüketimde kullanıldığından, satın alınmadığından veya pazarlanmadığından dolayı hayvancılık işletmeleri için bir girdi olarak kabul edilmez.

Koyunların kışlık yem ihtiyacını karşılamak amacıyla 3810 dekarı fiğ ekimi yapılmaktadır. Dekarda 300 ila 450 kg arası kuru ot veren fiğ'in yıllık üretimi dane olarak 225000 kg ve kuru ot olarak 1000000 kg'dır.

Özellikle son yıllarda bir gelişme gösteren yonca 1300, korunga 2000 dekarlık bir alan kapsamaktadır. Yonca çoğunlukla sulanabilir topraklarda ekilmekte olup dekarıdan 1200 kg. korungu susuz ve verimsiz topraklara ekilmekte ve dekarıdan 650 kg kuru ot verilmektedir.

*Fotoğraf 28. Pazarköy'de köy harman yeri.
Köyde üretilen tahıllar ve diğer ürünler burada hasat edilir*

*Fotoğraf 29. Mengen'de yonca ekim alanları.
Bu yem bitkileri ekim alanlarına, sulama imkanı da varsa kavak dikilmektedir*

MENGEN İLÇESİNDE TARIM ÜRÜNLERİ (1990) Tablo:16

ÜRÜN CİNSİ	EKİLİŞ (Da)	HASAT EDİLEN ALAN (Da)	Üretim (Ton)	VERİM (Kg/Da)
Buğday	3263	3063	6964	2134
Arpa	1176	1176	2615	2224
Çavdar	100	99	139	1404
Yulaf	99	99	81	818
Kaplıca	213	213	649 (Dane)	3047
Fasulye	175	174	200	1149
Fig	381	375	Dane 225Kuruot 1000	600
Soğan	53	53	318	6000
Sarımsak	5	5	10	2000
Patates	297	297	4749	15990
Yonca	130	130	2925	—
Korunga	200	200	1110	—

Kaynak: B.D.İ.E. 1990 Ankara

Yörede üretimi yapılan buğday, arpa, kaplıca ve mısır ürünlerinden saman elde edilmektedir. Saman üretiminde köyden köye, topraktan toprağa, hatta köylünün kullandığı gübre ve amaçladığı üretim biçimine göre değişiklikler görülmektedir.

Buğday, arpa ve kaplıcada dekarda 300 kg, mısırdaki 400 kg verim alınmaktadır.

Tablo : 17

MENGEN'İN SAMAN ÜRETİMİ (1990)

	Ekilişi (da)	Verimi (kg/da)	Üretim (kg)
Buğday :	32630	x 300	= 9.789.000
Arpa :	11760	x 300	= 3.528.00
Kaplıca :	990	x 300	= 279.000
Mısır :	2130	x 400	= 852.000
Kaynak : Mengen Ziraat Müdürlüğü Faaliyet Raporu (1990)			

2-Diğer Tarımsal Faaliyetler

Mengen Köylerinde gerek iklim ve sulama olanaklarının yetersiz ve gerekse modern anlamda meyveciliğe geçiş için yeterli bilgi ve alışkanlıkların doğmamış olması nedeniyle meyvecilik yok denecek kadar azdır. En çok görülen meyveler; elma, armut, erik, kiraz, kızcık, ceviz, dut ve fındıktır. Yörede kapama bahçe biçiminde meyveciliğin yok denecek kadar az olması nedeniyle ticare meyvecilik gelişmemiştir. Yöredeki ağaç sayıları, üretim ve gelir durumları tablo 19'da gösterilmiştir. Köylerde meyveciliğin oldukça ilkel biçimde yapılışı, ağaçların yaşlı ve çoğunlukla hasta oluşu nedeniyle verim de düşüktür. Mengen'in 1990 yılı meyvecilik geliri 2.075.550.000 TL'dir.

Meyve tarımının yetersiz ve uygunsuz koşulları, hemen aynı ölçüde sebze tarımına da yansımıştır. Ancak özellikle sulama olanaklarının kısmen sağlandığı köylerde, kültür halinde sebze tarımına başlandığı gözlenmiştir. Hemen her köyde görülen en yaygın ürün fasulyedir. Daha geniş alanlarda ve sulama olanağı sağlanabilen yerlerde şalgam, lahana, kabak, daha az olarak da ıspanak, soğan, domates, biber görülebilmektedir. Sebzelerin tür bakımından çok çeşitli, birim alandan verim açısından ise çok farklılıklar göstermektedir. Taze fasulye üretimi 4000 dekar, domates 4080 da alanla en fazla ekim alanını oluşturmaktadırlar. Özellikle Gökçesu'nun kuzeyinde yer alan köylerde kışlık sebze üretimi yaygındır. Sebzelerden elde edilen yıllık gayri safi gelir 2.075.000.000 TL'dir. Bu gelir içe-

MENGEN İLÇESİ MEYVE ÜRETİMİ (1990) Tablo:18

MEYVELER	AĞAÇ SAYISI		ÜRETİM (Ton)	FİYATI (TL/kg)	GSG (000) TL
	Meyve Veren Yaşta	Meyve Vermeyen Yaşta			
ARMUT	14000	3300	398	1000	398000
AYVA	3000	750	90	1000	90000
ELMA	28000	4400	850	750	637500
MUŞMULA	3500	--	75	600	45000
ERİK	9300	1300	159	750	119250
KIRAZ	4300	1100	130	1500	195000
KIZILCIK	15000	200	149	600	89400
VIŞNE	800	600	15	1000	15000
CEVİZ	3000	2000	113	5000	565000
FINDIK	5500	3500	12	3200	38400
DUT	2500	700	104	750	78000

Kaynak: D.İ.E. 1990 Ankara

MENGEN İLÇESİ SEBZE ÜRETİMİ VE GELİR DURUMU(1990) Tablo:19

ÜRÜN CİNSİ	EKİLİŞ (Hektar)	ÜRETİM (Ton)	FİATİ (TL/kg)	GSG (000) TL
Bakla	100	100	1000	100000
D. Biber	100	100	1500	150000
S. Biber	100	100	1500	150000
Domates	408	408	1000	408000
T. Fasulye	400	400	1200	480000
Hıyar	119	119	1000	119000
Bal Kabağı	150	150	1000	150000
Sakız Kabağı	120	120	800	96000
Ispanak	80	80	1200	96000
Marul	30	300	1500	45000
Patlıcan	49	49	1000	49000
Sarımsak	20	20	2000	40000
Soğan	160	160	1200	192000

Kaynak: B.D.İ.E. 1990 Ankara

Fotoğraf 30. Pazarköy'de mısır ve fasülye üretimin yapıldığı bir bahçe görülmektedir

risinde en büyük pay 480.000.000 TL ile taze fasülye'ye aittir.

Yörenin sulama ve toprak şartları, özellikle depresyon tabanlı fasülye tarımı için çok uygun alanlardır. Ancak bundan yüksek gelir elde edilememektedir. Bu amaçla halen Göynük İlçesinde ekim yapılan ve büyük kısmı ihracata yönelik üretim olan Bombay fasülyesi ekiminin yapılması gerekmektedir. Bu sayede önemli gelir artışları sağlanacaktır.

Araştırmamızın bitkisel üretim kaynakları ve gelirleri bölümünde anlatıldığı gibi pazarlamaya konu alabilecek bir faaliyet söz konusu değildir. Genellikle tarla tarımına dönük bir biçimde yapılan bitkisel üretimden buğday, arpa, fiğ, kaplıca gibi ürünler, köylünün kendi gereksinimi için ve gereksinmeyi karşılayacak ölçü ve boyutlarda üretilmektedir. Yörede ancak belirli kesimlerde yetişme ortamı bulabilen her türlü sebzeler patates, mısır, yonca gibi ürünler ise mevcut tüketimi karşılayacak boyutlara ulaşmamaktadır.

Yörede halen sulanabilen 2600 dekar alana ilave olarak 6700 dekar alanda sulanabilir. Bunun için 40 km'ye yakın bir kanal döşemesi gerekmektedir. Bunun yanında sulaması güç olan yerlerin 1800 dekarını motopomlarla sulamak mümkündür.

3- Kooperatifçilik Faaliyetleri

Kırsal alanın genelinde olduğu gibi ulaşım, haberleşme ve eğitim olanaklarının yeterince ulaşmadığı orman köylerinde sosyal ve teknolojik alanlardaki gelişim ve yeniliklerin zamanında ulaşmaması, ulaşsa bile hemen kabullenilmesi doğaldır. Dar çevre koşulları altında atalarından gördüğünü uygulayan, doğadan aldığının üzerindeki verim fazlalığının teknolojik güçlerden ziyade manevi güce bağlayan toplumlar, teknolojinin getirdiği yenilikleri hemen anlayamamakta, öncelikle gördüğüne inanmaktadır. Orman köylerinde var olan tutum bir ölçüde Mengen Köylerinde de bulunsa da özellikle son yıllarda hızla kırılmaya başlanmıştır. Bunun başlıca nedeni de, çoğunlukla büyük kentlerde çalışan aktif işgücünün

Fotoğraf 31. Depresyonda fasülye ve mısır tarımının yapıldığı bir bahçe görülmektedir

Fotoğraf 32. Pazarköy' de sebze üretiminin yapıldığı bir bahçe. Burada fasülye, mısır, hıyar, domates, biber, kabak ekimi yapılmaktadır

köyüne döndüğü zaman sosyal ve teknolojik alandaki gelişmeleri de getirmesindendir.

Üretim ve tüketimin artması, kapalı ev ekonomisinden çıkarılarak, pazar ekonomisine geçilmesi köylüyü serbestçe oluşan pazarlarda daha güçlü olabilmek için kooperatifleşmeye zorlayacaktır.

Mengen köylerinde sosyal alandaki hızlı gelişime karşılık, ekonomik alanda aynı gelişimi görmek mümkün değildir. Tarım ve hayvancılık sektörüne teknolojik gelişmeler sokulmadığından verim artışı sağlanmamıştır ve dolayısıyla işgücü göçü durdurulamamıştır. Bu nedenle yörenin sosyal alandaki gelişmelerini ekonomik alandan da bir destek sağlayarak bunu kooperatifçilik hareketine yansıtabilecek, yalnızca ormancılık sektörü kalmaktadır. Nitekim, yöre kooperatifçiliğinin dayanak noktası sosyal gelişmelerin yanında ormancılık sektörü olmuştur.

İnceleme alanı içerisinde halen faaliyette bulunan 19 kooperatiften 18'i orman köyü kalkındırma kooperatifi olup, yalnızca, orman ürünlerinin üretim ve taşıma faaliyetlerinde bulunmakta, bir tanesi ise köy kalkındırma (üretim, tüketim, pazarlama) kooperatifi olup hiçbir faaliyeti bulunmamaktadır. Yörede hayvancılık sektöründe önemli gelişmeler görülmesine rağmen bu faaliyetle ilgili kooperatif kurulmamıştır. Kooperaflerden hiçbirisi proje hazırlama, uygulama veya herhangi bir kuruluştan kredi alma aşamasına ulaşamamışlardır. Kuruluşu tamamlanan 19 kooperatiften 14'ü birer köyü, 1'i iki köyü, 4'ü dört köyü kapsamaktadır.

Yörede süt ve besi sığırcılığına destek vermek amacıyla 991 adet süt ve 498 adet besi sığırcılığı işletmelerinin üretimlerini değerlendirmek, süt toplama ve soğutma tesislerinin işlevini arttırmak ve hayvansal yem üretimin arttırmak amacıyla tüm Mengen Köylerinin ortak bir birlik kurarak örgütsel bütünleşmeyi sağlamaları gerekmektedir. Bu yapılmadığı takdirde süt ve besi sığırcılığı başarıya ulaşamayacaktır.

4- Yaylacılık Faaliyetleri

Bugün Mengen'de yapılan yaylacılık faaliyeti ekonomik anlamda fayda sağlamaktan uzaktır. Mengen'de 26 köy yaylacılık faaliyetine katılmaktadır. Yayla alanlarının büyük kısmı Arkot Dağı kuzey yamacında toplanmıştır. Yükselteleri ortalama 1500 m'dir. Bu yaylacı köyler etkin ekonomik faaliyeti ormancılıktır. Diğer faaliyet ise çoğu kesimde hayvancılıktır. Dikkat edilirse yaylacılığın amacı olan faaliyetlerle, köylerden geçim kaynakları arasında bir paralellik mevcuttur.

Bugün en fazla nüfusu barındıran Karışeyhler ve Akçakoca yaylalarıdır. Bunların dışındaki yaylalarda yerleşme sayısı bir mahalle kadardır. Yayla alanlarının hepsi kullanılmamaktadır. Kullanılan yayla sayısı 17'dir. Birçok köy sadece bir yayladan yararlandığı gibi bir köyün mahallelerinin ayrı yaylalardan yararlandıkları da görülür (Fotoğraf 33).

Mengen yaylalarının bir kısmında devamlı yerleşme artışı görülmektedir. Örneğin, Küçükkuş ve Karışeyhler yaylalarının alçakta yer almaları özellikle meyvecilik faaliyetlerin

Fotoğraf 33. Akçakoca Yaylası görülmektedir. Geniş bir alana kurulmuş olan bu yaylada geliklerin dışında yeni yapılan modern meskenler de bulunmaktadır. Yaylada hayvancılık faaliyeti için uygun çok gür bir ot örtüsü bulunmaktadır.

artışına ve bu nedenle toprağa bağlılığa neden olmuştur.

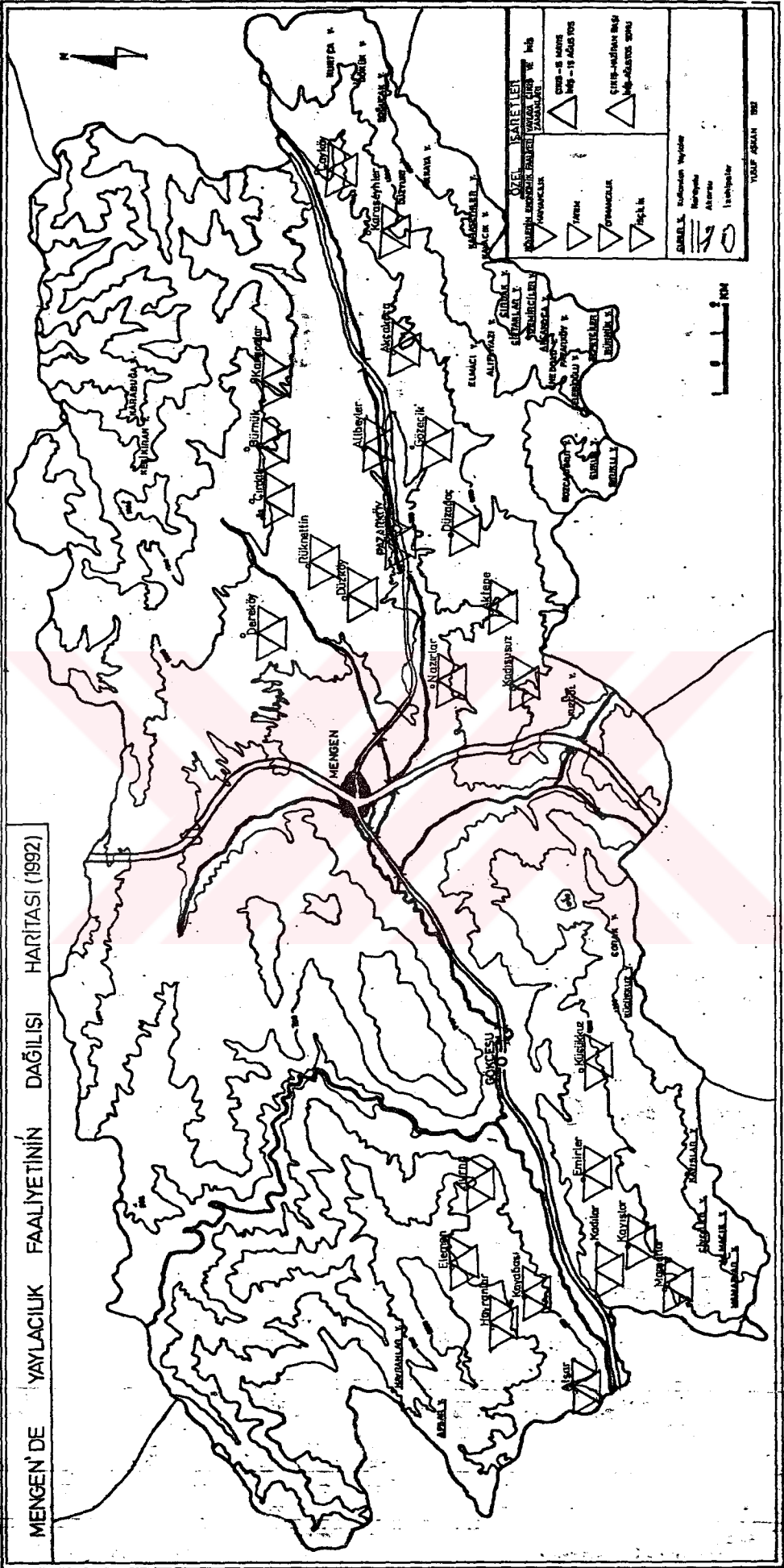
Güneyde Arkot Dağı yaylalarına çıkışlar mayıs ortasında başlar. Kalış süresi ortalama 90 gündür. Dönüş ağustos ortasındadır. Buna karşın kuzeydeki Megri Dağı'ndaki yaylalara haziran başında çıkılır, ağustosta dönülür. Bu farklılık Megri Dağı yaylalarının, kuzeye kapalılığından ve arazinin eğimli oluşundan kaynaklanır. Zaten yaylaların en yoğun olduğu kesim Arkot dağı güney yamaçlarıdır.

Yaylalarda küçükbaş koyun-keçi ve kuzu yetiştiriciliği yapılmaktadır. Gökçesu kuzeyinde yer alan Hayranlar yaylasında kiraz üretimi yapılır (Harita 12).

Yaylalarda yaz mevsiminde yağ, yerli peynir, kaymak, tulum peyniri, keş ve yoğurt üretilmektedir. Yağ üretiminde tahta yayık kullanılır. Özellikle peynir üretiminde Mengen Bolu ilçeleri içerisinde ön sıralarda yer almaktadır.

Mengen yaylaları arıcılık yapmaya elverişlidir. Yayla balı, çam balı ve arı sütü adı verilen ürünlerin üretimi yapılmaktadır. 1985 yılından sonra büyükbaş hayvancılık ile birlikte arıcılığa da teşviklerin verilmesi modern arıcılığı güçlendirmiştir. Yayla zamanı arıcılıkla uğraşan halk kovanlarını yaylaya çıkartarak arıların kaliteli bal yapmalarını sağlarlar.

Bunların yanında yaylaların gelir kaynakları arasına avcılık faaliyetleri ve diğer turizm etkinlikleri girer. Av hayvanlarının bolluğu (balık çeşitleri, ayı, kurt, tavşan, domuz, geyik, porsuk gibi) ve yaylalardaki mesire yerlerinin artışı önemli gelir kaynaklarındandır.

[illegible]

YUSUF ASKAN 1993

E-Sanayi Faaliyetleri

Yörede endüstriyel faaliyete konu olabilecek en önemli ve tek kaynak ormandır. İnceleme alanının % 59,3'ünü kaplayan ormanlar uzun vadede sanayi hammedesi olacak niteliktedir. Özellikle köknar ve çamlar kağıt endüstrisinin ve Werzalit ürünlerinin hammaddeleridir Mengen'de sanayi tesislerinin kurulması ve verimli bir şekilde çalışması için gerekli olan tüm şartlar mevcuttur. Halkın büyük bir kısmı geçimini sanayi dışındaki faaliyetlerden sağlasa da sanayi faaliyetlerinden elde edilen gelir önemli bir düzeye yükselmiştir. İnceleme alanı içerisinde halen 1 werzalit Fabrikası, 1 karton ve ambalaj fabrikası, 20'ye yakın kereste doğrama atölyesi, bulunmakta, kurulması düşünülen kağıt ve parke fabrikalarıyla ayrıca küçük sanayi sitesi ile ilgili çalışmalar da yürütülmektedir.

Mengen'de sanayi faaliyetlerinin önemli bir bölümünü oluşturan Werzalit üretimi ve Gentaş Werzalit Fabrikası sanayi coğrafyası prensiplerine göre incelenmiştir.

Gentaş Werzalit Fabrikası:

Kuruluşu : Gentaş-Genel Metal Sanayi ve Ticaret A.Ş. Almanya'da çalışan Türk işçisinin çevrelerinde topladıkları 533 ortak ve 2.000.000 TL sermaye ile 1972 yılında kurulmuştur.

Şirket kurulduktan sonra fabrikanın çalışabilmesi ve kuruluş yerinin seçimi için ön çalışmalar yapılmıştır. Kuruluş yeri olarak Mengen seçilmiştir.

Werzalit fabrikasının Mengen'de kurulmasının nedenleri: Bu tür fabrikaların kuruluş yeri seçiminde en önemli etken hammaddeye yakınlıktır. Özellikle köknar ağacının inceleme alanındaki yoğunluğu, yer seçiminde birincil etken olmuştur. Çünkü Werzalit bu tür ağaçların yongalanarak yüksek sıcaklık ve basınç altında, özel tutkallar ve kimyevi maddelerle karıştırılması sonucunda elde edilen bir üründür.

İkinci etken enerji. Fabrika hem elektrik hem de katı yakıtlarla işlemektedir. Yörede linyit çıkarılması, linyitin de daha çok sanayide kullanılması yer seçiminde etkili olmuştur.

Üçüncü etken işgücüdür. 1970'li yıllarda, dikkat edilirse en büyük nüfus kayıpları merkeze yakın köylerde olmuştur. Bu nüfus kaybını önlemek, işgücünün değerlendirmek amacıyla fabrika yeri olarak Mengen seçilmiştir.

Dördüncü etken ulaşım durumudur. Mengen'in E-5 karayoluna uzaklığı 22 km, Ankara'ya 248 km, Bolu'ya 56 km'dir. Önemli yollara yakınlığı, ulaşım şartlarının uygunluğunu sağlamıştır. Fabrika Ankara-Zonguldak karayolunun kenarında kurulmuştur.

Beşinci etken pazar ve pazarlama şartlarıdır. Bolu ve Mengen deyince akla gelen aşçılık ve ormandır. Werzalit'in en önemli pazarı Ankara, İstanbul ve diğer büyük şehirlerdir. Fabrikanın bu şehirlere yakın bir yere kurulması isabetli bir karar olmuştur.

Fabrika, 1979 yılında sermaye artırımında bulunarak, Mengen Belediyesinin yörenin

gelişmesi açısından büyük yararlar sağlayacağı inancıyla göstermelik bir bedelle arazi sağlanarak kurulması tamamlanmıştır.

Kuruluş çalışmaları sırasında, o zamanlar ekonomik güçlük içerisinde olan yöre halkından büyük yardımlar ve destek sağlamıştır. Bugün fabrikada kalifiye işçi olarak 200 kişi ve bunun yanında 30'a yakın da teknik eleman ve mühendis görev yapmaktadır. Tüm işçilerin sosyal güvenlikleri sağlanmış olup, sendika üyesidirler. (Mengen'de şehrin gelişmesinde halkın fabrika sayesinde, gelirinde meydana gelen artışlar etkili olmuştur.)

Werzalit:

Yongalanmış odunların ince talaş haline getirilerek özel tutkal ve kimyevi maddelerle karıştırılarak soğuk ve sıcak (210°C/25 kg/cm²) preslerde sıkıştırılarak elde edilen, daha sonra yüzeyleri kağıt dekorlu tabaka ile kaplanan bir üründür. Werzalit adı bu metodun yaratıcısı olan Friedrich Werz'den alınmıştır.

Kullanım alanı ve özellikleri:

Werzalit yapı profili ve kaplaması olarak her türlü inşaat işlerinde çok dayanıklı bir malzemedir. Her türlü hava şartlarına karşı dayanıklıdır. Masa ve sandalye tablaları, mutfak malzemeleri, çalışma odaları, yatak odası malzemeleri, okul malzemeleri gibi pek çok alanda kullanılmaktadır.

Üretim Durumu:

Werzalit'in hammaddesi odundur. Özellikle baltalık diğer alanlarda kullanılması zor olan odunlar yongalanarak değerlendirilir. Bu sayede artık, malzeme de işlenerek, ekonomik bir yarar sağlanmış olur.

Elde edilen verilere göre; 1984 yılına kadar devamlı zarar eden, üretimde eksiliş görülen bir fabrika görünümüne olan Gentaş, 1985 yılından itibaren üretiminde önemli artışlar sağlanmıştır. Tam kapasiteli rantabl çalışmalarla 1988 ve 1990 yıllarında üretim artışları sağlanmıştır. 1985 yılından sonraki üretim durumu aşağıda görülmektedir.

Yıllar	Üretim (kg)	Artış (%)
1985	1.757.570	—
1986	2.640.218	50.2
1987	2.960.218	12.2
1988	3.799.854	28.3
1989	3.141.856	- 17.3
1990	4.993.572	58.9
1991	3.810.941	-24

Gelir Durumu:

Şirketin en büyük sermayedarı % 39'luk bir payla Türkiye Kalkınma Bankası iken, 1992 yılında banka Gentaş hissesinin tümünü sadece bir elde toplanmak şartıyla satışa sunmuştur. Bu satışla ilgili kamuoyunda meydana gelen yolsuzluk söylentilerine rağmen, hisse Mudurnu Tavukçuluk A.Ş. adına alınmıştır.

Şirketin özellikle 1985 yılından itibaren kar etmeye başladığı görülür. Satışlarındaki en büyük artış % 47'lik bir payla 1986 yılında gerçekleşmiştir. Gentaş ürünlerinin satışlarını, ya doğrudan, ya da bayiler sayesinde yapmaktadır.

1990 senesinde Fransa'ya 842.612.25 F.F. ihracatı gerçekleştirilmiştir. Almanya'ya 170.100 DM'lik ihracat yapılmıştır. 1992 yılında Bağımsız Devletler Topluluğuna yönelik ihracat çalışmaları yapılmaktadır.

Gentaş Werzalit Fabrikası yörenin kalkınmasının yanında yurt ekonomisine sağlamış olduğu gelir bakımından önemli bir kuruluş olup, daha geniş çaplı, orman ürünlerini değerlendiren çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Yıllar	Üretim (kg)	Artış (%)
1985	1.687.513	—
1986	2.320.412	37.52
1987	3.420.839	47.42
1988	3.198.293	-6.5
1989	3.710.445	15.73
1990	4.607.612	24.48
1991	4.071.004	24.48

Mengen ilçesi'nde sanayi faaliyetlerini geliştirmek amacıyla yeni yatırımlar yapılmıştır. Yörede sanayi faaliyetleri orman ürünlerine dayanmaktadır. İlçe merkezi ve köylerde 20'ye yakın kereste doğrama atölyesi bulunmaktadır. Yine orman ürünlerini değerlendirmek amacıyla Gentaş Werzalit Fabrikası'nın hemen yanına karton ve ambalaj fabrikası yapılmış olup yakında hizmete girecektir. Bu fabrikada 150 kadın işçinin çalışması planlanmıştır. Ayrıca, bu fabrikaların karşısındaki araziye küçük sanayi sitesi kuruluş çalışmaları yapılmaktadır (Fotoğraf 34).

F-Madencilik Faaliyetleri

Yörede Tersiyer arazisi üzerinde çıkarılan linyit madeni en önemli yeraltı zenginliğidir. Mengen-Gökçesu arasında depresyon tabanında ve özellikle Gökdağ Antiklinali eteklerinde ve Bolu Irmağı'nın iki tarafında da linyit çıkarılmaktadır.

Fotoğraf 34. Mengen'de Karton ve ambalaj Fabrikasının yapılmakta olan binası görülmektedir

Mengen yöresinde saptanmış rezerv linyit 54 milyon tondur. Çıkarılan kömürün ısı değeri 5.046 cal/kg olup, genellikle fabrikalarda kullanılır. Kükürtü bol olduğu için konutlarda kullanılmaz.

Madenler 1965 yılından, 1979 yılına kadar özel işletmelerce işletilmiştir. 1979 yılında devletleştirilerek üretim gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. İşletmeler son yıllarda yine özel işletmelere devredilmiştir. Madenlerde 1600 işçi çalışmakta olup, bunların elde ettiği gelirin büyük bir kısmı Mengen ekonomisine kar olarak girmektedir.

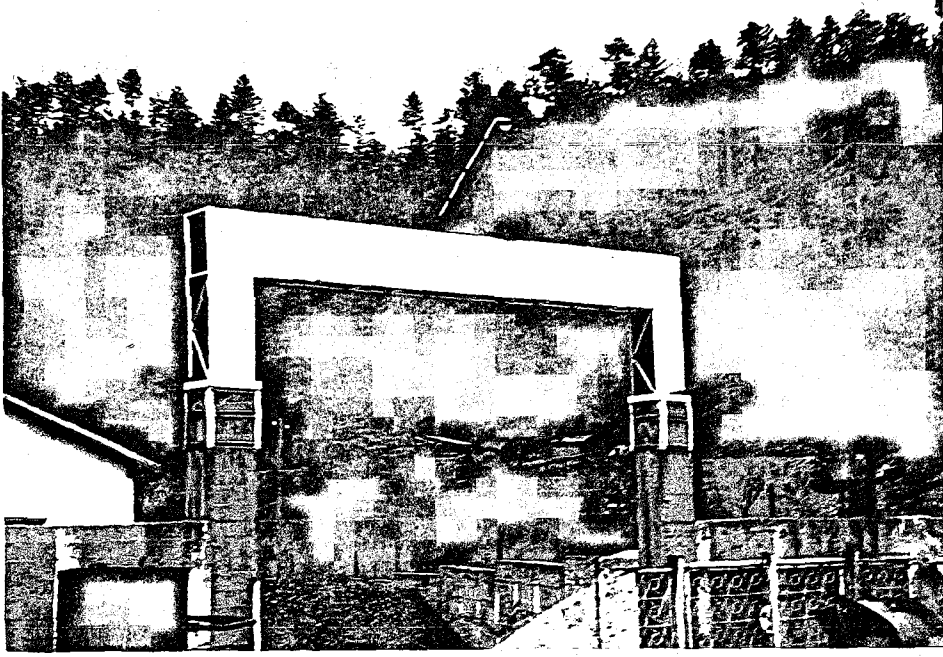
Kuzey Anadolu Madencilik ve Bolu linyitleri Kömür İşletmelerine ait ocakların tümünde üretim yapılmakta olup, bu madenlerde çalışan işçilerin tümünü Mengen dışından gelen işçiler oluşturmaktadır.

G-Ticari Faaliyetler

Yörede çok yoksul bir alıcı kitlesine yapılan perakende satışın, büyük modern ticarete olanak veren asgari sermaye için yeterli kârı sağlaması güçtür. Onun için firma ekonomisi dışında çarşı ekonomisi ağırlık kazanmıştır.

Mengen'de toptan ticaret bulunmayıp, perakende ticaret de çoğunlukla Mengen Merkezdeki Atatürk Caddesi'nde, Pazarköy ve Gökçesu Bucak Merkezlerinde gelişmiştir.

İlçede satılan mallar Ankara-İstanbul ve Bolu'dan gelmektedir. Ticari canlılığını arttığı günler pazarların ve mayha (panayır)'ların kurulduğu zamanlardır. Mengen merkezde cumartesi, Pazarköy'de çarşamba ve Gökçesu'da salı günleri pazar kurulmaktadır. Halk haftalık ihtiyacını karşılamak ve aynı zamanda sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını gidermek amacıyla, ilçe ve bucak merkezlerindeki pazarlara gelirler. Genellikle erken saatlerde kurulan pazarlarda her türlü mal satılır, profesyonel satıcıların yanında köylünün de kendi ürettiği

Fotoğraf 35. Kuzey Anadolu Madencilik işletmesine ait bir kömür ocağı.

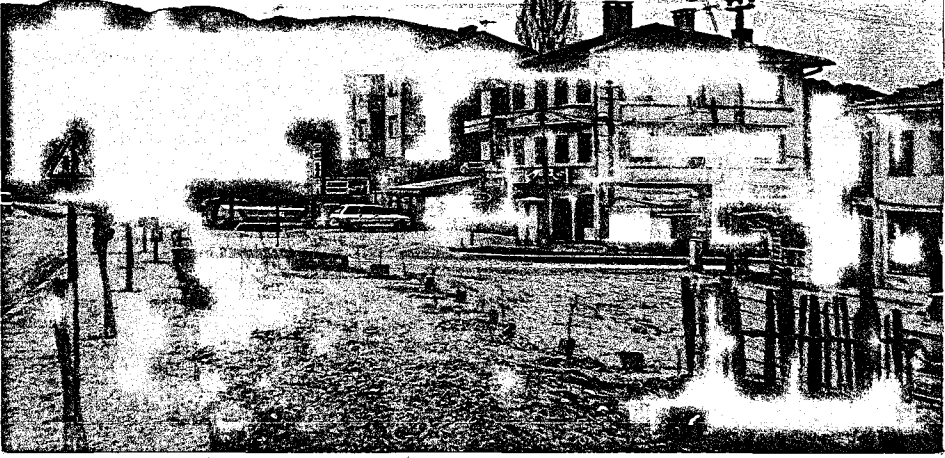
Fotoğraf 36. Bu ocaklar yöredeki mevcut doğal bitki örtüsünün ve su kaynaklarının kirlenmesine neden olmaktadır

*Fotoğraf 37. Linyitlerin aktarım ve işleme-eleme tesisleri.
Aynı zamanda yükleme işi de yapılmaktadır*

Fotoğraf 38. Bir ocanın girişi görülmektedir

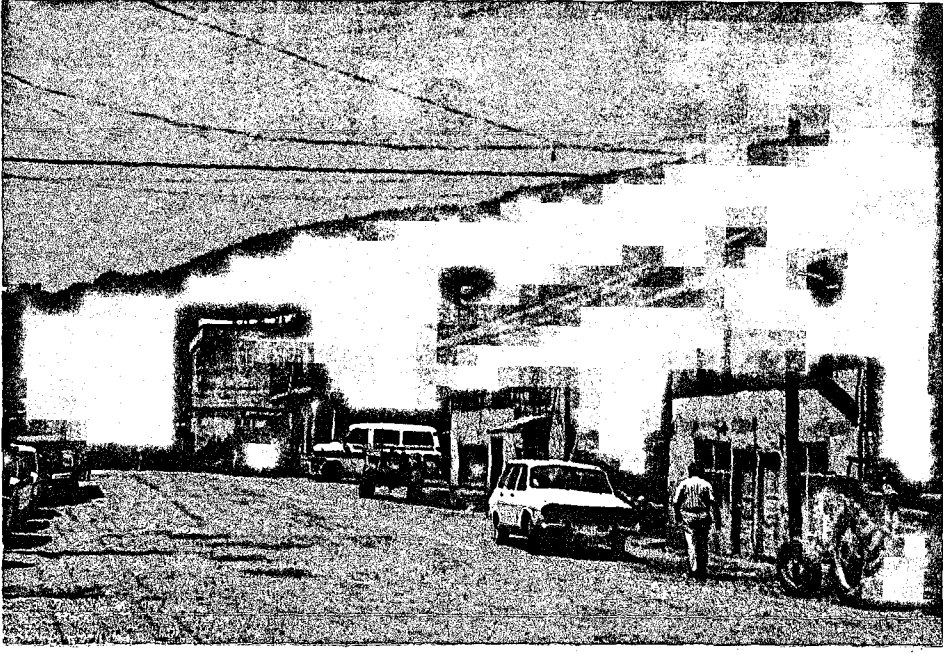
Fotoğraf 39. Zonguldak devlet yolu üzerinde kurulmuş olan konaklama tesisleri Mengen'in gelir kaynaklarındandır.

malları sattığı görülür. Pazarların gün içerisindeki kalış saati kısadır. Öğle saatlerinden itibaren birdenbire pazar boşalır, çünkü; köylere yolcu taşıyan minibüs ve jeepler hareket etmeye hazırlanmıştır.

Mengen'de ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, ilçe dışındaki başka merkezlere giden köylerde mevcuttur. Bunlar Mengen'in ekonomik çekim alanının dışında kalmaktadır. Çubuk Köyü Devrek'e, Hayranlar ve Kayabaşı köyleri Bolu'ya gitmektedir. Buna karşın; Eskipazar ilçesi'nin bir kısım köyü Pazarköy'e gelmektedir. Ekonomik etkileşimi düzenlemek amacıyla köylerde idari düzenlemeye gidilmesi gerekmektedir. Devrek sınırındaki Köprübaşı Yellicedemirciler, Başyellice, Çubuk köylerinin Derek'e, Hayranlar ve Kayabaşı Köylerinin Bolu merkez ilçesine, Eskipazar'ın Yalakuz Köyü'nün Pazarköy'e bağlanmaları gerekmektedir. Ayrıca Mengen'in gelişmesi amacıyla Yumrutaş'ın güneyindeki Yeniçağ köylerinin de E-5 karayoluna kadar ki bölümleri Mengen'e bağlanmalıdır. Çünkü bu sayede hem bu köyler hem de Mengen gelişir.

TABLO : 20
Mengen Merkez'de Perakende Ticaret Türleri ve İşyeri Sayıları (1990)

Türü	İşyeri Sayısı	Çalışan
Gıda Maddeleri	31	31
Büro-Mesleki hizmetler	14	17
Eğlence-Konaklama	28	40
Diğerleri	17	20
Toplam	90	108

Fotoğraf 40. Gökçeşu Bucak merkezi görülmektedir. Ticari hayatın en canlı olduğu gün salıdır. Çünkü bu cadde üzerinde pazar kurulur

Fotoğraf 41. Mengen Merkezi'in işlek, ticari faaliyetlerin yoğun olduğu caddesi görülmektedir

Mengen Merkez'de perakende ticaret amacı ile kullanılan toplam alan 1,0 ha, toplam çalışan sayısı da 108 kişidir (1990). Yerleşmede ayrıca 4 banka bulunmakta olup, personel sayısı 40'dır.

H-Turizm Faaliyetleri

Yörenin gelir kaynaklarının sınırlı oluşu, insanları mevcut zenginliklerden fayda sağlama zorunluluğuna götürmüştür. Günümüzde güncel olan doğa turizminin tüm unsurları inceleme alanı içerisinde bulunmaktadır.

Doğal bitki örtüsü olan ormanların floristik çeşitlilik göstermesi, çok zengin su kaynakları ve tarihi zenginlikleriyle turistik çekiciliğinin tüm özelliklerini taşımaktadır. İlçede Kadısuz ve Pazarköy'de yapılan kazılarda ve inşaat çalışmaları sırasında tarihi eserlere rastlanmıştır. Dereköy'de Miri Ali'nin babası Kolçak Paşa'ya ait 200 senelik bir hamam mevcuttur. Nazırlar Köyü'nde kilise kalıntıları, Türkbeyli mahallesi'nde mesken kalıntıları bulunmuştur.

İnceleme alanının genel karakterini oluşturan aşıcılık faaliyetiyle gelir sağlayan kişiler, büyük şehirlerdeki ikametgahlarının yanında, kendi köylerine yeni ve modern meskenler yaptırmaktadırlar. Bu da yörede ikinci evlerden elde edilen geliri arttırmaktadır. Mengen'de bugün gerek depresyonda, gerekse gelir seviyesi yüksek olan kişilerin yaylalardaki ikinci evlerine rastlanmaktadır.

Turizm faaliyetlerinden gelir sağlamak amacıyla, Mengen'in en önemli iki özelliği olan orman ve aşıcılıktan yararlanmak gerekmektedir.

Mengen ilçesi Köprübaşı sınırları içerisinde yer alan Yedigöller Ulusal Parkı önemli bir gelir kaynağıdır. Ancak, Yedigöllerin işletme gelirleri Zonguldak ili Devrek İlçesi'ne kalmaktadır.

Yörede Bürnük Köyü kuzeyinde yapılan gölet, hafta sonu ve gününbirlik gezileri için önemli bir merkez konumundadır. Gölette piknik yerleri, alabalık avlama olanakları bulunmaktadır (Fotoğraf 42).

İnceleme alanı flora bakımından da zenginlik içerdiği için avcılık faaliyetleri gelişmiştir. Yörede, geyik, yaban domuzu, tavşan kurt, tilki, sırtlan, ayı gibi hayvanlar bulunmaktadır. Ayrıca alabalık da önemli bir çekicilik arz eder.

I-Ulaşım Faaliyetleri

Karayolları:

Üretilen ürünlerin ve hizmetlerin taşıyıcılığını yapan yollar üretim biçimine ve hizmetin gereklerine göre ilgili kamu kuruluşlarınca yapılmaktadır. Kırsal ve ormansal alandan gelerek belirli merkezlerde toplanan mal ve hizmetlerin taşıyıcılığını yapan yolları Koryolları Genel Müdürlüğü üstlenmiş bulunmaktadır.

Mengen İlçesi Ankara ve İstanbul Metrepollelerini birleştiren E-5 devlet yoluna 22 km'lik bir asfalt yolla bağlanmaktadır. Bu yol aynı zamanda Zonguldak ilinin çok büyük bir kesiminin güneye açılan çıkış kapısıdır (Harita 13).

İlçenin diğer iki karayolu ise Mengen ile il merkezine ve Çankırı ilinin Eskipazar ilçesine bağlayan yollardır. Bu yollar aynı zamanda köylerin bucak ve ilçe merkezlerine ulaşımını sağlamakta olup, Mengen-Bolu, Mengen-Eskipazar arası asfalttır.

Köy yolları: Kırsal ve ormansal alandaki yerleşim merkezlerinin kendi aralarında veya kentlerle olan bağlantısını sağlamak, bu yerleşim merkezlerinde üretilen mal ve hizmetlerin akımını sağlayan yollara "köy yolu" denilmiş olup, bu yolları yapmakla yükümlü kuruluş Yol-Su-Elektrik Genel Müdürlüğü'dür. Köy yollarını da yapı ve standartlarına göre sınıflandırmak gerekirse, şöyle bir sınıflandırma yapmak mümkündür.

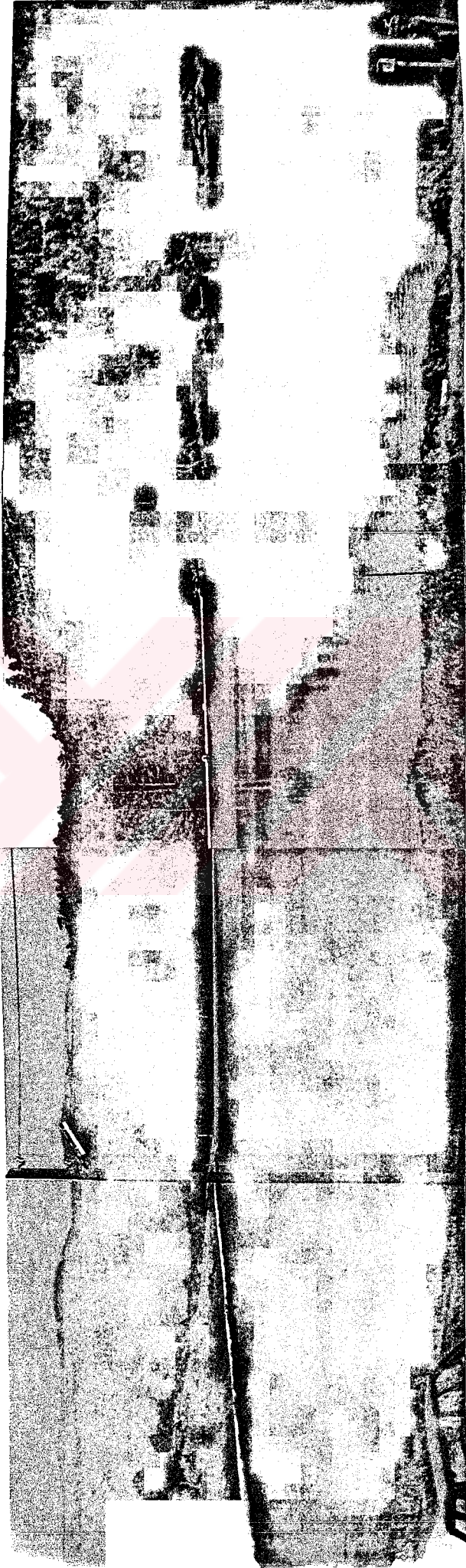
a. Üst yapısı ve her türlü sanat yapıları yapılmış yollara stabilize yollar denir.

b. Sadece makina veya elle güzergahı açılmış, fakat hiçbir üst sanat yapısı yapılmamış yollara da ham yol denilmiştir.

Orman Yolları:

Ormançılık sektörünün kendi hizmet ve mal üretimini ve bu üretimin akımını sağlamak amacıyla yapılmış yollar olup bu yolların çoğu kez yerleşim merkezlerinden geçmesi amacıyla Orman Bölge Başmüdürlüğü ile Y.S.E. Bölge müdürlüğü koordineli çalışmaktadır. Yükseltisi fazla olan tüm kesimlerin yolu orman yolu şeklindedir.

İlçenin yollar bakımından sorunlu olduğu kesimlerin başında, Gökçesu'dan geçmekte olan Mengen-Bolu yolunun onarılması, Pazarköy-Eskipazar yolunun işlerlik kazandırılması, belki de yöreye yapılacak en karlı ulaşım hizmeti, yedigöller yolunun düzenlemesi olacaktır.

Fotoğraf 42. B r nl k köyünün kuzeyinde ormanlar arasında bulunan Gölet-Turistik amaçlı yapılan gölette aynı zamanda alabalık üretimi de yapılmaktadır. Göletin gelirini arttırmak amacıyla, B r nl k yolunun asfaltlanması gerekmektedir.

BÖLÜM III

MENGEN'İN SORUNLARI VE ÇÖZÜM YOLLARI (25)

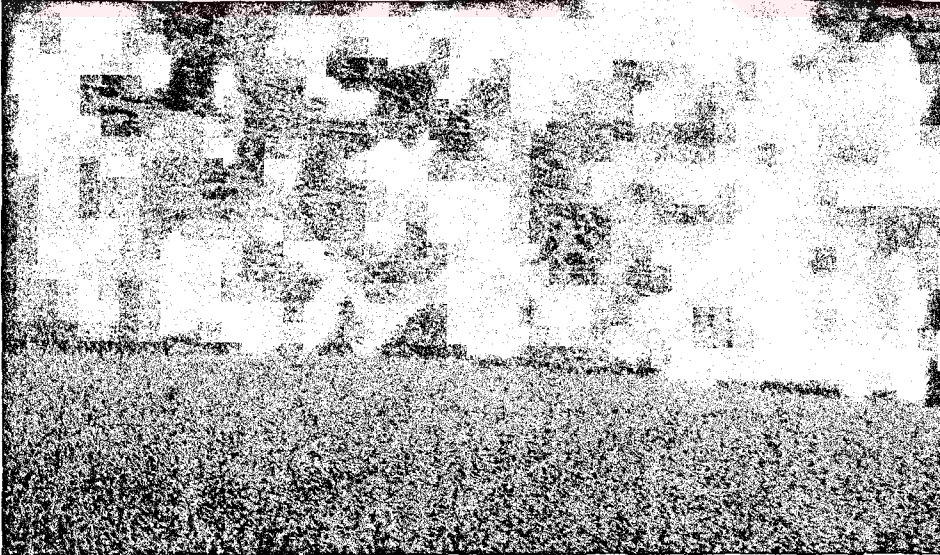
A.Doğal Çevre Sorunları

İnceleme alanının kısa mesafelerde morfolojik farklılıklar göstermesi, yükselti ve eğim şartlarının arazi yapısını olumsuz yönde etkilemesi, doğal sorunların ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Doğal sorunların başında, tüm depresyon yamaçlarını kuşatan bir hat içerisinde oluşan ve halen yetkililer ve halk tarafından umursanmayan heyelan gelir. Yörede heyelanlar, doğal bitki örtüsünün yok olmasına ya da kısmen ve yavaş yavaş azalmasına, yerleşmelerin bozulmasına, ulaşımın, su rejiminin düzensiz olmasına yol açmaktadır.

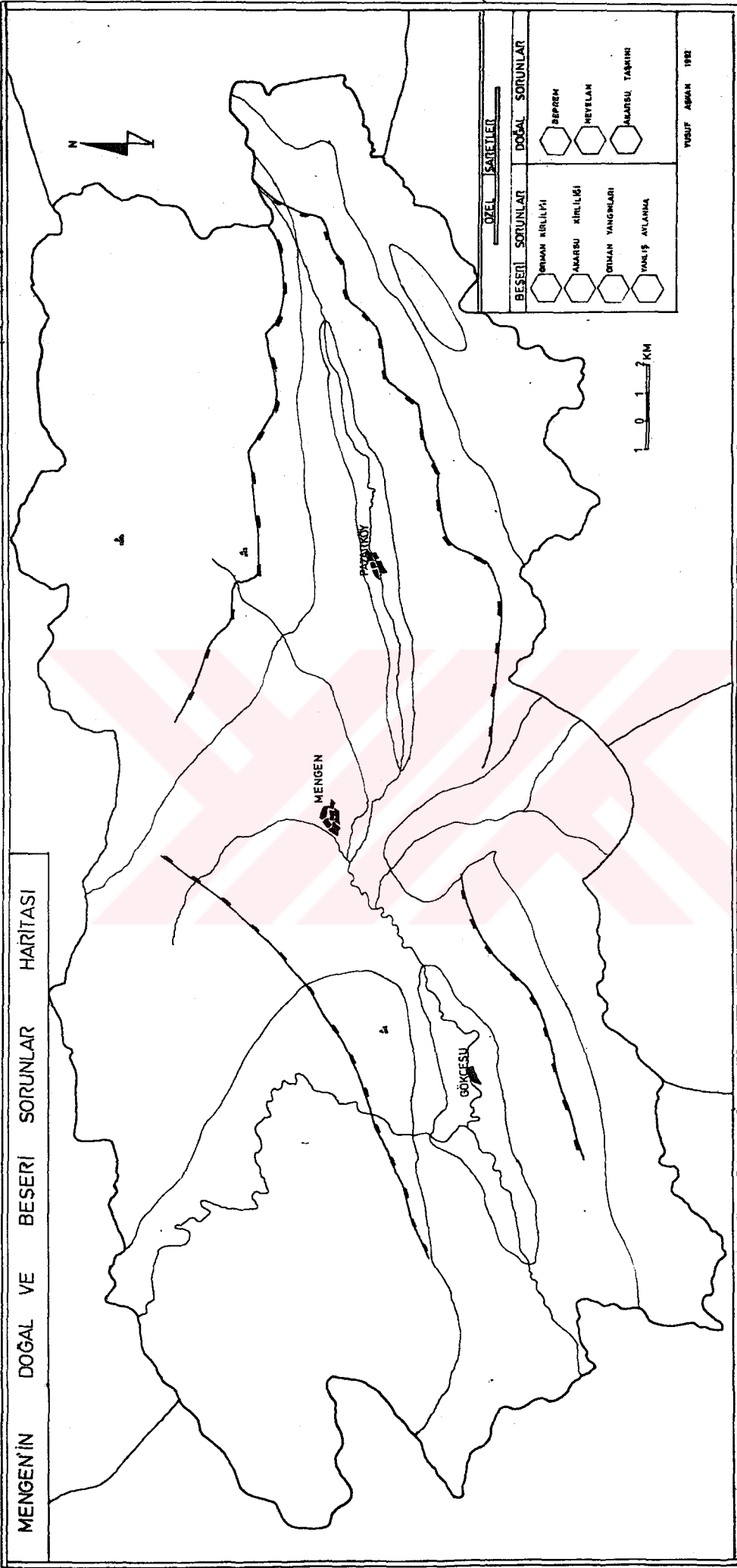
İklimin ve yüzey şekillerinin ortak etkileşimi ile düzensiz akarsu rejimleri ortaya çıkmıştır. Yörede akarsular kar-yağmur rejimli olup, ani ve güçlü sağınak yağışlarla akarsu taşkınları meydana gelmektedir. Özellikle temmuz ve haziran aylarında bu taşkınlar yerleşmelere ve tarım alanlarına zarar vermektedir. Çok güçlü olan bu taşkınlar Mengen Irmağının depresyon tabanında daha etkili olmaktadır. Bu akarsuların tabanının genişlediği, eğiminin azaldığı kesimlerde biriktirme yapması, insanların bunlardan yapı malzemesi elde etmesi, yatak değişmelerine ya da yatak daralmalarına yol açmaktadır. En fazla taşkını Mengen Irmağı yapmasına karşın. Bolu Irmağının vadisi derin olduğundan taşkın yapmaz.

İnceleme alanı I. derece deprem bölgesi üzerinde olup, depresyon kuzeyden ve güneyden faylarla sınırlandırılmıştır. Bu nedenle meydana gelen şiddetli depremler yeryüzünün değişmesine neden olmaktadır. Özellikle 1941 yılında meydana gelen deprem pekçok yer-

Fotoğraf 43. Mengen'in önemli bir doğal sorunu olan heyelanın etkisi görülmektedir

MENGEN'İN DOĞAL VE BESERİ SORUNLAR HARİTASI

YUSUF AĞAN 1992

Fotoğraf 44. Pazarköy' de 1991 yılı haziran ayında meydana gelen akarsu taşkınının çevreye verdiği zarar görülmektedir

leşmenin yerinden olmasına, tarımsal arazilerin ve doğal bitki örtüsünün tahribine neden olmuştur.

B-Beşeri Sorunlar

Yaptığımız araştırmalarda yüksek kesimlerdeki ormanların tahribe uğradığı görülmüştür. Arkot Dağı üzerindeki köknarlardan aldığımız örnekleri, Orman Bakanlığı Araştırma Enstitüsünde incelenmesi amacıyla verdik. Araştırmacıların vermiş olduğu bilgiye göre; asitli hava kütlelerinin Köknarlara teması ile özellikle üst sürgünlerde yanıklar ortaya çıkarak, zamanla tüm gövdeyi sarmaktadır. Daha önce Mengen ormanlarında tespit edilemeyen bu sorun uyarılarımız üzerine araştırmacıları harekete geçirerek 1991 yılı Ağustos ayında enstitü müdürü ve araştırmacıların Mengen'e gitmelerini sağlamıştır. Bu konu ile ilgili halen bir rapor hazırlanmaktadır.

Ormanlardaki kirlenme en fazla Arkot Dağı kuzey yamaçlarında meydana gelmektedir. Bunun nedeni: Depresyonun güneybatı ucunda yer alan Bolu Çimento Fabrikasının çevreye verdiği zarardır. Hakim rüzgar yönü güneybatı-kuzeydoğu olduğu için fabrikanın tüm zararlıları, havadaki nemle temas ederek üst zondaki köknarlara zarar vermektedir. Yörenin en verimli ağaçları olan köknarların bu şekilde zarar uğraması hem Mengen hem de ülke ekonomisi ve çevre korunması bakımından çok önemli bir sorundur.

Orman yangınlarının doğal nedenlerle ortaya çıkma olasılığı inceleme alanı içerisinde çok azdır. Yangınların çıkmasında insanların daha etkili oldukları tespit edilmiştir. Pazarköy güneyinde, Arkot Dağı yamaçlarında çıkan yangın geniş bir orman alanının yok olmasına neden olmuştur. Kurulan gözetleme kuleleri ve yangın söndürme teşkilatına rağmen, çıkan, yangınların söndürülme ihtimali çok azdır. Bu konuda çok bilinçli bir orman köylüsü bulunmaktadır.

Fotoğraf 45. Kömür ocaklarının ormanlara verdiği zarar yamaçlarda görülmektedir

Fotoğraf 46. Kömür ocaklarından çıkan sular bu kesimden Mengen Irmağına karışarak kirliliğe yol açmaktadır

Mengen-Gökçesu arasında işletilmekte olan linyit ocakları, Mengen ve Bolu ırmağlarının iki yanında yer alır. Bu ocaklardan çıkan su doğrudan akarsuya karışır. Ayrıca, madenlerden çıkan toz ve duman ağaçlar üzerinde zarar verici bir etki yaratır (Fotoğraf 45-46).

Linyit ocaklarının akarsuların kirlenmesi ve ağaçların tahrip olmasına yol açması önemli bir çevre sorunu ortaya çıkarmaktadır. Özellikle linyitlerden çıkan suların arıtılarak akarsulara ulaştırılması ve tozlu kirleticilerin havaya karışmasını önlemek amacıyla filtre kullanılması gerekmektedir (Harita 14)

Diğer bir çevre sorunu ise; yörede ülkemizin zengin bir av hayvan varlığı mevcuttur. Bu hayvanların türlerinin yok olma, sayılarının azalma tehlikesi vardır. Özellikle geyiklerin yanlış zamanlarda avalanması bunların sayılarını azaltmıştır. En yoğun av hayvanlarının yer aldığı ve çok sık bir nemcil vejetasyonla kaplı olan Megri Dağı'nın koruma altına alınması, hatta Ulusal Park statüsü kazandırılması gerekmektedir.

T.C. ÇEVRE, ŞEHİRCİLİK VE KLİMA BAKANLIĞI
DOĞAL KAYNAKLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
MİNGE

SONUÇ VE ÖNERİLER

İnceleme alanı önemli gelişmeler içerisindedir. Halkın ekonomik ve kültürel seviyesindeki değişimler topyekün gelişmenin de habercisi olmuştur. Çevresindeki ilçelere göre tarihte de bugün de farklılıklar gösteren Mengen, ormansal zenginlik kaynaklarını değerlendirilmesi, ülkemizin başka hiçbir yerinde bulunmayan aşçılık mesleğinin merkezi konumunda olmasıyla önümüzdeki yıllarda da önemli gelişmeler sağlayacaktır.

İnceleme alanı Ankara-İstanbul ve Zonguldak üçgeni arasında kurulmuştur. Morfolojik çeşitlilik göstermekte olup, ilçe merkezini güneybatı-kuzeydoğu doğrultusunda Mengen Depresyon alanı kaplar. İklim bakımından Karadeniz ardı geçiş iklim tipi görülmektedir. Topraklarının büyük kısmı orman toprağı olduğundan düşük verimlidir. Bitki örtüsünün floristik zenginliği ve vejetasyonun sıklığı dikkat çekicidir.

Nüfusun azalma eğilimi göstermesi 1965 yılında maksimum nüfusların görülmesi, göçlerin genellikle yakın merkezlere olması, işgücünün azalmasına neden olmaktadır. Yerleşmelerin en büyük özelliğı "gevşek dokulu yerleşmeler" şeklinde olmasıdır. Meskenlerde hakim yapı malzemesi ahşaptır.

Ekonomik faaliyetlerinde, devletin uyguladığı projelerle gelişmeler olmuş ve yörenin en fazla gelir getiren faaliyetleri hayvancılık ve ormancılık ön plana geçmiştir. Mengenlilerin büyük kazançlar sağladığı aşçılık gelirleri Mengen ekonomisine büyük katkı sağlamaktadır.

İnceleme alanının önemli yollara yakınlığı, ticari faaliyetlerin gelişmesinde pazar sorununun ortadan kaldırmıştır. Ulaşım sorunu olmamasına rağmen iyileştirilmesi gereken yollar mevcuttur. Turizm zenginliklerini yeterince bu amaca yönelik kullanamayan yörenin, bu amaca yönelik çalışmalara girmesi gerekmektedir.

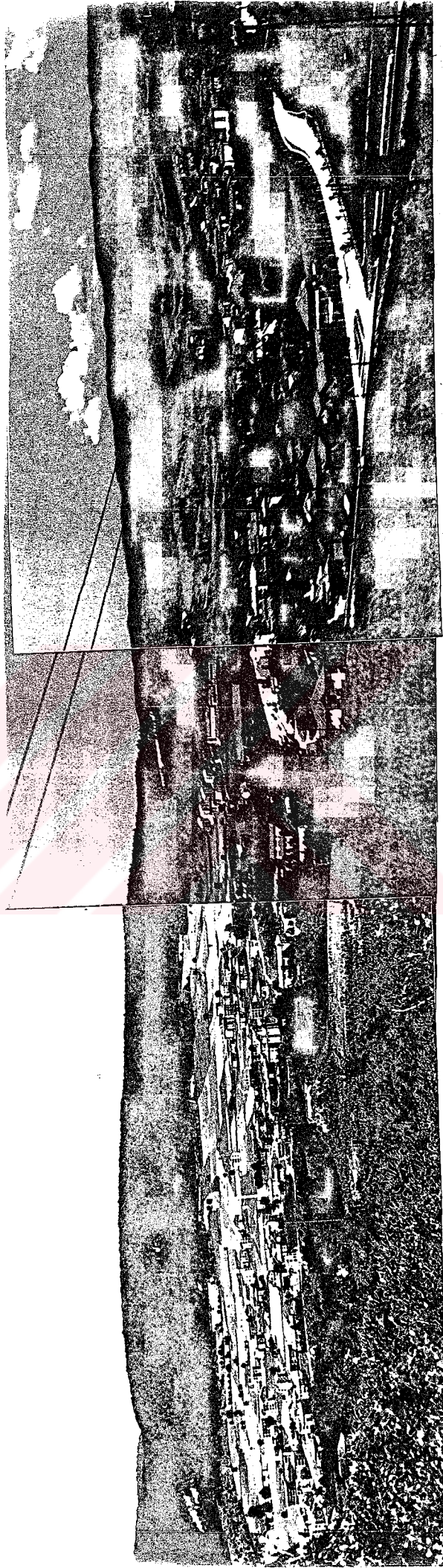
Adını aşçılık ve ormancılıkla duyurmuş olan Mengen, Werzalit ürünleriyle de dünyaya açılmaktadır. Yöre, ileriki yıllarda önemli gelişmeler göstererek Ankara metropolünün yakın kentlerinden birisi haline gelebilecek konum ve zenginliktedir. Bu amaçla yapılması gerekenler şunlardır:

Toprağın verimini ve tahıl üretimini arttırmak amacıyla yörede korunga üretiminin yaygınlaştırılması gerekmektedir. Orman varlığının en iyi şekilde değerlendirilmesi amacıyla devlet ve orman köylüsü arasındaki işbirliğinin artırılması ve iyi niyetli devlet memurlarının görev yapması gerekir. Orman ürünlerinden faydalanmak amacıyla Gökçesu'ya bir kağıt fabrikasının kurulması gereklidir.

Turizm kaynaklarını en rantabl şekilde kullanmak için aşçılık faaliyetinden yararlanarak, Aşçılık Uygulama Oteli kurulmalıdır. Bu otel, Ankara'ya yakınlığından dolayı Kongre turizmine yönelik olmalıdır. Ayrıca günübirlik ve sezonluk konaklamalara ve geleneksel Türk mutfağının tanıtmaya yönelik hizmet vermesi gerekir.

Fotoğraf 48. Pazarköy bucak Merkezi görülmektedir. Çok sık bir orman örtüsüyle kaplı olan Pazarköy bugün (1992)
Gökçeşu Bucagıyla birlikte belediye olarak yeni imkanlar kazanmıştır.

Fotograf 47. Mengen ilçe merkezinin güney-kuzey doğrultusundaki görünüşü. En geride Megri Dağı yer almaktadır

Fotoğraf 47. Pazarköy Bucakının Ilyaslar köyü'nden kuzey-güney doğrultusunda görünüş. Geride Arkol Dağı yer almaktadır. Soldan sağa doğru yerleşmeler şu şekildedir. Banaz köyü (Güllistan Mah.) Çayköy (sofalar Mah.), Karaseyhler köyü (Karanian, Kalenler, Zebanlar ve Almetler Mah.) Tım yamaçlarında tahıl tarımı yapılmaktadır. Orman alanları açılarak tahıl tarımının yapıldığı ulçak dizilikler kazanılmıştır.

Ayrıca gerek Zonguldak yolu üzerindeki konaklama tesisleri, gerekse E-5 üzerindeki yeni projeler hazırlanarak, bunların Mengen mutfak sanatını tanıtmaya amacıyla hizmet vermesi gerekmektedir. Bunun için; E-5 karayolundan Mengen'e geçişin yapıldığı yere bir konaklama tesisinin kurulmasına ihtiyaç vardır. Bunun dışında yine; özellikle yedigöller'e giden ziyaretçilerden ekonomik fayda sağlamak ve buranın tanıtımını yapmak amacıyla konaklama ve alışveriş tesisleri kurulmalıdır.

Doğa turizminden yararlanmak amacıyla yaylalara mevcut "gelik"lere benzer bir tatil köyü kurulmalıdır. Kurulacak bu tatil köyünün Gerede yaylalarına yakın olması faydalıdır. Gerede-Pazarköy arasında var olan ama bugün sadece ormancılarının kullandığı yolun da hizmete girmesiyle. Ankara ve çevresindeki potansiyel turist, bu çekim merkezinden etkilenenecektir. Kurulacak bu tatil köylerinin tüm doğa sporlarını gerçekleştirme amacına yönelik olması gerekmektedir. Rekreatyon amacıyla ormanlardan yararlanmak bunları tahribe götürmez, aksine bir canlılık kazandıracaktır. Ama mutlaka bu kesimlerde altyapının tamamlanması gereklidir.

Bu araştırma sonuçlarının dikkate alınarak Mengen'in kalkınma çabalarında yararlanılması faydalı olacaktır. Bu tezimde amaçladıklarımın büyük bir kısmını gerçekleştirmiş bulunuyorum, özellikle yöre insanlarının bu çalışmamdan faydalanması ve yeni araştırmacılara faydalı olması bu çalışmanın başarısı olacaktır.

KAYNAKÇA (Kitaplar)

AKDAĞ, M.

1963. Celâli İsyânları. Ank. Üniv. D.T.C.F. Yay. No:144, Ankara.

AYDEMİR, H.

1973. Bolu Masifinde Araziden Yararlanma Biçimlerinde Yüzeysel Akışla Su Kaybı ve Toprak Aşınması Üzerine Araştırma, Ormancılık Araştırma Enstitüsü Yay. No:7, Ankara.

AYDIN, T. 1964. Anadolu'da İnsan Toplulukları ve Yerleşme İlkelerine Bir Deneme. İ.T.Ü. İstanbul.

BAKIRLI A.B.

1947. Geçmişte ve Bugün Mengen, Bolu.

BAYKARA, T.

1988. Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş. I. Anadolu'nun İdari Taksimatı Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay. No:86.

BLUMENTHAL, M.

1948. Bolu Civarı ile Aşağı Kızılırmak Mecrası Arasındaki kuzey Anadolu Silsilelerinin Jeolojisi. M.T.A. Yay. seri-B, No:13, Ankara.

CANİK, B. 1971.

Bolu Kaplıcalarının jeolojisi ve Hidrojeolojik Etüdü. M.T.A. Ankara.

DANIŞMAN, Z.

1935. Çamlar ve Göller Ülkesi, Bolu. İstanbul.

EMİROĞLU, M. 1970.

Akçakoca'da Nüfus, Yerleşme ve Ekonomik Faaliyetler. AÜDTCF, Yay. No:192. Ankara.

EMİROĞLU, M. 1977.

Bolu'da Yaylalar ve Yaylacılık, Ank. Üniv. DTCF. Yay. No:272. Ankara.

ERİNÇ, S. 1969. Klimatoloji ve Metodları. İst. Üniv. Yay. İstanbul.

ERKUT, S.

1958. Mudurnu Tarihi, Coğrafya ve İctimaî Durum, Ümit Matbaası, Ankara.

ERKUT, S.

1987. Tarihte Mudurnu, Bolu Kalkınma ve Tanıtma Vakfı Yay. No:4, Bolu.

GÖZENÇ, S.

1970. Bolu Depresyonu ve Yakın Çevresinde Araziden Faydalanma (Land-use) İst. Üniv. Yay.No:2598. Coğ. Ens. Yay.No:108 İstanbul.

İŞİTMAN, T.Z.

1938. Bolu Coğrafyası. İstanbul.

KONUK, İ.

1966. Yeni ve Yakın Çağlarda Bolu. Bolu Öğretmenler Derneği Kültür Yay. I, Ankara.

KONRAPA, M.Z.

1964. Bolu Tarihi. Bolu.

KÖKTEŞ, K.

1951. Kuzey Anadolu'nun Tarih Öncesi Hakkında Yeni Gözlemler. Ank.Üniv.DTCF, Dergisi, Cilt:X, Sayı:3, Ankara.

KURT, M-TUMER, B.

1975. Bolu Civarının Jeolojisi M.T.A. Ankara.

SAPMAZ, K.

1965 Bolu İlinin Ormancılık Bölgelerindeki Orman İçi ve Orman Kenarı, Küçük (Aile) Ziraat İşletmelerinin Ekonomik Yapısı, Ankara Üniversitesi Basımevi. Ankara.

YALÇIN, O.

1967. Bolu Tarihi Hakkında. Bolu.

YÜCEL, L. 1988. Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar. XII-XV Yüzyıllarda Kuzeybatı Anadolu Tarihi. ÇOBANOĞULLARI BEYLİĞİ CADAROĞULLARI BEYLİĞİ I. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurum Yayınları. Ankara.

— 1941. Birinci Coğrafya Kongresi Raporlar, Müzakereler, Kararlar, T.C. Maarif Vekilliği. Ankara.

— 1983. Bolu-Gerede, Yumrutaş, Ibrıcak, Mudurnu, Kurtlar-Boztancılar Köyleri Deprem ve Fiziksel Yerleşim düzenlenmesi Projeleri, Köy İşleri Bakanlığı, Toprak İskan Genel Müdürlüğü, Bolu.

(Makaleler)

ARDEL, A.

1964. "Batı Karadeniz Bölgesinde Morfolojik Müşahadeler". İst. Üniv. Coğ. Ens. Der. sayı:14, İstanbul

BİLGİN, T. ERİNÇ, S. BENER, M.

1961 "Gerede Civarında Akarsu Şebekesi" (Nowack'ın Kuzeybatı Anadolu'nun Akarsu Drenajı hakkında notu) Sayfa 92. İst. Üniv. Coğ. Ens. Dergisi Cilt 6. Sayı 12. İstanbul.

EMİROĞLU, M.

1963. "Turizm Ve Bolu". Çele Dergisi sayı:8, S.8-10, ANKARA.

EMİROĞLU, M.

1963. "Bolu"nun Gelişme İmkanları" Çele Dergisi, sayı:3, s.4-6, Ankara.

EMİROĞLU, M.

1963. "Bolu'da Nüfus Hareketleri", Çele Dergisi, Sayı:2, s.2, Ankara.

EMİROĞLU,

1964. "Bolu'nun Orman İçi Köyleri". Çele Dergisi, Sayı:12, s.4-16, Ankara.

EMİROĞLU, M.

1965. "Bolu Köyleri". Çele Dergisi, Sayı:27, s.4-7, Ankara.

EMİROĞLU, M.

1972. "Türkiye Orman İçi Kırsal Yerleşmeleri ve Bolu Örneği". AÜDTCF Coğrafya Araştırmaları Dergisi Sayı:5 s. 139-175. Ankara.

EMİROĞLU, M.

1977. "Bolu'da Geçici Bir Yerleşme Tipi 'Güzle' ". AÜDTCF, Coğrafya AR. Der. sayı:8, s.97-121, Ankara.

GÖNEY, S.

1967. "Mengen Havzasındaki Köy Meskenleri". İst. Üniv. Coğ. Ens. Der. Cilt:8, Sayı:17, s.112-132, İstanbul.

ÖZGÜVEN, T.

1963. "Arşivdeki Tahrir Defterlerine Göre 16. Asırda Bolu'nun İktisadi Vaziyeti ve Toprak İdaresi". Çele Dergisi, Sayı : 7, Ankara.

TUNÇDİLEK, N.

1964. "Türkiye'de Yaylalar ve Yaylacılık". İst. Üniv. Coğ. Ens. Der. Sayı:14.İstanbul.

TUNÇDİLEK, N.

1977. "Türkiye'de Dağlık ve Ormanlık Bölgelerin Ekonomik Problemleri". İst. Üniv. Coğ. Ens.Dr.Sayı:22. İstanbul.

TÜMERTEKİN, E.

1973. "Yerleşme Planlaması (Şehir-Köy İlişkileri)". İst. Üniv. Coğ. Ens. Der. Cilt : 10, Sayı : 18-19, s.71-87, İstanbul.

YALÇIN, S.

1985. "Batı Karadeniz bölümü (Sakarya Filyor Kesimi) Bitki Örtüsünün Coğrafî Dağılışı I". İst. Üniv. Coğ. Ens. Der. Sayı I s.47-76, İstanbul.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM İZ
DOĞRULAMA VE
DOKÜMENTASYON MÜDÜRLÜĞÜ